

TÜRK İDARE DERGİSİ

İÇİŞLERİ BAKANLIĞINCA İKİ AYDA BİR ÇIKARILIR

Yıl: 35

Ocak — Şubat 1964

Sayı:286

İÇİNDEKİLER

Sahife

TETKİKLER

Emniyeti Umumiye Nezareti Tedbiri ve Sürgün Cezası Üzerinde Bir İnceleme, Zabitanın Görev ve Yetkileri.....	M. Muhtar ÇAĞLAYAN	3
Amirlik, Memurluk Görgüsü.....	Burhan ENGİN	35
Tahlili Fihrist	Erol GÖKBERK	40
Beş Yıllık Kalkınma Plânının İç Finansman Kaynakları.....	Coşkun IRVALI	68
Sinemanın Kendi Kendini Kontrolü.....	Âlim Şerif ONARAN	118
İllerdeki Müdürlüklerin Topyekûn Savunma ve Millî Seferberlik Hizmet ve faaliyetlerini gösteren Plânlarında (Eklerinde) Neler Bulunmalıdır?	Mustafa ZAĞPUS	100

TAMİMLER :

ABONE BEDELİ

Türkiye için yıllık	: 500 kuruş
Yabancı memleketler için yıllık	: 750 kuruş

ABONE BEDELİNİN GÖNDERİLMESİ ŞEKLİ

A — Türkiye’de :

Bulunan yerin Malsandığına tutarı yatırılarak mukabilinde alınacak (Çeşitli gelir makbuzu) aynen ve taahhütlü mektupla;

İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü — Ankara

adresine gönderilmelidir. (Hangi nüshalara abone kaydedilmesi istenildiğini gösteren mektuplar arzuhal puluna tâbi tutulmalıdır.)

B — Yabancı memleketlerde :

Abone bedeline, makbuz pulu için 4 kuruş eklendikten sonra hâsıl olan meblâğ, posta veya banka havalesi olarak yukarıdaki adrese gönderilmelidir.

YAZI İŞLERİ

İdareyi ilgilendiren mevzularda hazırlanacak etüdler kabul edilir.

Gönderilecek yazıların iki nüsha olması ve 20 - 25 sahifeyi geçmemesi, makinada seyrek satırla yazılmış olması ve yarım sahifeyi geçmiyen ayrıca bir de özü bulunması lâzımdır.

Dergiye dercolunmayan yazılar iade edilmez.

Yazı işleri için **İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü**’ne müracaat

edilmelidir.

Sahibi : **İçişleri Bakanlığı**

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Mesul Müdürü ; **Selim AYBAR**

TETKİKLER

EMNİYETİ UMUMİYE NEZAKETİ TEDBİRİ VE SÜRGÜN CEZASI ÜZERİNDE BİR İNCELEME. ZABITANIN GÖREV VE YETKİLERİ

Yazan : M. Muhtar ÇAĞLAYAN
Ankara Hâkimi

Plân:

- 1 — Ceza hukukunda tenkil ve önleme problemi.
  - a) Tenkil.
  - b) Önleme.
- 2 — Yeni klâsik ve pozitivist mekteplerin iddia ve görüş tarzları.
- 3 — Suçların sebep ve âmilleri.
  - a) Antropolojik âmiller.
  - b) Tabii âmiller.
  - c) Sosyal âmiller.
- 4 — Umumiyetle önleme tedbirleri.
  - a) Polis tedbirleri. 2559 sayılı polis vazife ve salâhiyet ve 1706 sayılı Jandarma Kanunu hükümleri.
  - b) Emniyet tedbirleri.
- 5 — Cezalarla emniyet tedbirleri arasındaki farklar.
- 6 — Emniyet tedbirlerinin uygulanma şekli.
- 7 — Emniyeti umumiye nezareti tedbiri.
  - a) Mahiyeti.
  - b) Tedbirin hükmolunabileceği haller.
  - c) Tedbirin muhtevası.

d) Emniyeti umumiye nezareti tedbirinin tahmil eylediği mecburiyetlere riayetsizlik.

e) Genel emniyet nezareti altına alınma cezasının uygulanması yönetmeliği hükümleri. (Zabitanın görev ve yetkileri).

8 — Sürgün cezası.

- a) Mahiyeti.
- b) Sürgün mahalli.
- c) Sürgün müddeti.
- d) Sürgün yerinin değiştirilmesi.
- e) Sürgün yerinden kaçma.

CEZA HUKUKUNDA TENKİL VE ÖNLEME

1) Son seneler zarfında ceza kanunlarında, üzerinde önemle durulan meselelerden en başta geleni, «tenkil» ve «önleme» nin, başka deyişle «ceza» ile «emniyet tedbirleri» nin mezc edilerek, suçla mücadele bahsinde ceza hukuku sahasında ötedenberi çarpışmakta olan yeni klâsik ve pozitivist mekteplerin öne sürmüş oldukları iddialar arasında ortalama bir sistem tesis eylemek gayreti olmuştur.

Arzu edilen gayenin gerçekleşmiş olup olmadığını hiç şüphesiz zaman ve tatbikat gösterecektir. Zira sözü geçen mektebin öne sürdükleri iddiaların birleşip uzlaşma temininin kabil olup olmadığı hususunda da lehte ve aleyhte cereyanlar mevcuttur. Yeni İtalyan Ceza Kanunu gerekçesinde aynen ; (Kanun hazırlanırken, muayyen bir mektebin mutlak surette tesiri altında kalınmamıştır. Bilâkis, klâsik ve pozitivist mekteplerden makul ve faydalı kısımlar adınmış ve bu suretle suçla daha tesirli bir surette mücadeleye elverişli bir sistem vücuda getirilmiştir.» denilmektedir.

Görülüyor ki İtalyan ceza kanun koyucusu ; seneler boyunca ceza hukukunda iki ayrı kutup teşkili ile mücadele eylemiş olan yeni klâsik ve pozitivist mektepler arasındaki anlaşmazlığa hal çaresi bulmuş olduğu kanısındadır. Bu tarzda bir arabulucu fikrin taraftarı olanlar, suçla mücadele bahsinde hem tenkili hem de Önlemeyi sağlayan hükümleri muhtevi ceza kanunlarının hazırlanmasını temenni etmektedirler. Fakat, bu fikre taraftar olmıyanlar da mevcuttur. Filhakika, bunların bir kısmı, ceza kanunlarının suçların önlenmesi ile alakadar olamayacağını öne sürmektedirler. Bunların fik-

rine göre suçla mücadelede emniyet tabirlerinin faydası inkâr edilmemekle birlikte, bu tedbirlerin ceza hukuku sahasından ziyade siyasi ve İdarî sahaya ait bulunması gerekir. Diğer bir kısmı ise ; tenkil ve önlemenin yekdiğerinden tamamiyle ayrı ve müstakil müesseseler olduğu ve bu husustaki hükümlerin iki ayrı kısımda bahis konusu edilmesinin uygun olacağı yolundaki düşüncelerinde ısrar etmektedirler. Bu fikre göre ; tenkile ait hükümlerin kanunların birinde, önlemeye müteallik hükümlerin de ayrı bir kanunda yer alması lâzımgelir.

Klâsik ve Pozitivist mektepler suçla mücadele eylemek gayesinde birleştikleri halde, bu mücadelede kullanılacak vasıtaların nevi ve mahiyetinde ayrıldıkları cihetle, tenkil ve önleme problemi aynı zamanda klâsik ve pozitivist mektep dâvası suretinde meydana çıkmaktadır. Filhakika klâsik mektep mensuplarının fikrine göre ; ceza hukuku sahasında suçla mücadelede gaye tenkil ve onun yegane vasıtası ceza olduğu halde, pozitivistlere göre gaye ; tenkilden ziyade önleme ve vasıtası da emniyet tedbirleridir.

a) Tenkil :

Sebeb ve saiki ne olursa olsun, işlenen suç, sosyal bünyede bir takım reaksiyonlar, aksülâmeller meydana getirir. Bunlar, umumiyet itibariyle aleyhine suç işlenen kimsede (suçun mağdurunda) öç alma suretinde, kamu vicdanında da suç failin? karşı duyulan istihkar, isyan ve nefret ve mağdure karşı hissedilen merhamet ve acıma ile karışık bir huzursuzluk suretinde tecelli ve tezahür eder. Bütün bunlar kül halinde mütalâa olduğu takdirde, alda gelen şey, sııç failine lâyıık ve müistahik olduğu cezanın verilmesidir.

Suç işleyene, işlediği suçun karşılığı cezanın verilmesi, tarih boyunca muhtelif devirlerde ve her toplumun sosyal telâkkilerine, gelenek ve âdetlerine göre ayrı ve çeşitli tatbik şekilleri bulmuştur.

Tarihin ilk devirlerinde, cemiyeti teşkil eden insanlar arasındaki her türlü münasebeti düzenliyen, tâyin eden ve gerektiği takdir? de müeyyideye başvurarak bu konudaki kaidelere riayeti mecburî kılan bir otorite henüz teşekkül etmemiş bulunduğundan, başkasının tecavüzüne mâruz kalanlar, ona öç alma hislerinin şevki ve kendi kuvvetlerine istinaden karşı koymakta idiler. Böylece, tecavüze mâruz kalan kimse, tecavüze karşı koymakta idiler. Böylece, tecavüze maruz kalan kimse, tecavüze karşı kendisini korumuş, hem de şahsî öcünü almış olurdu.

Cemiyet hayatının gelişmesinin tâbî bir neticesi olarak fertlerin üstünde nâzım bir otoritenin teşekkül etmesiyle paralel olarak «cezalandırma hakkı»nın dayandığı esaslar da değişmiş ve böylece şahsî öçten başlayarak tazmin, kefaret, ibret veya korkutma, içtimaî mukavele, sosyal fayda, adalet veya cemiyetin müdafaası fikirlerinden mülhem olunarak, suç faillerinin cezalandırılması yoluna gidilmiştir.

Yukarıda, tenkil ve önleme probleminin, aynı zamanda yeni klâsik ve pozitivist mektepler arasındaki fikir savaşımdan ibaret olduğuna işaret etmiştik. Filhakika, klâsik mektep taraftarları, suçluyu nazara almaksızın suçu, suçludan tamamen ayrı ve müstakil bir müessese suretinde mütalâa etmektedirler. Suçlunun organik ve psikolojik bünyesini, yaşadığı muhiti tetkik eylemezler. Klâsik mektep müntesiplerine göre suç ; hukukî nizamı ihlâl eden, bozan ve suç failinin serbest iradesinin mahsulü olan bir fiil, kanunun emir ve nehiyelerine riayet etmemek suretiyle meydana gelen bir adaletsizlikten ibarettir. Bu adaletsizliğin giderilerek adaletin yerine getirilmesi ancak, suçun işlenmesini müteakip onun lâyıf olduğu cezaya çarptırılması ile imkân dahiline girebilir ki ; buna «suçların tenkili» denilmektedir. Suç faili, işlediği fiilden mânen sorumlu olduğuna göre ; ona tertip olunacak ceza da esas itibarıyla fenalığa karşı fenalık, bir «kefaret» niteliğini taşır.

Yeni klâsik mektebin esasını teşkil eden «mânevi sorumluluk» teorisinin bir başka sonucu da; cezanın gerek kemmiyet ve gerek keyfiyet itibarıyla işlenen suçun vehametiyle mütenasip olmasıdır. Şu halde, bu mektebin halleylemek istediği problem : bir kimsenin işlemiş olduğu suçtan dolayı ne dereceye kadar mânen sorumlu olduğunu tesbit ve tâyin eylemek ve bu sorumlulukla mütenasip olarak onu cezaya çarptırmaktan ibarettir. Yani klâsik mektep müntesipleri ; ceza hukuku sahasında yalnız «tenkil» i esas kabul etmişler ve bunu da muhtelif cezalar tatbiki suretiyle tatbik sahasına koymuşlardır.

b) Önleme :

Suç, bu tarzda mütalâa eden klâsik mektebe karşı ceza hukuku sahasında önemli bir tekâmülün sonucu olarak pozitivist mektep meydana çıkmıştır.

Filhakika pozitivist mektep taraftarlarının öne sürmüş oldukları fikirler, suçla mücadele konusunda ceza hukukunda yeni ufuk-

lar açmıştır. Lombroso'nun, August Comte'un pozitivisminden ve Buchner'in materyalizminden mülhem olarak tesis eylemiş olduğu «cinai antropoloji» ile faaliyete geçmiş olan bu mektebin başlıca özelliği, tecrübe ve müşahade usul ve sistemini ceza hukuku sahasında da uygulamak ve bu suretle suçların hakiki sebep ve âmillerini araştırmaktan ibarettir.

Filhakika, pozitivistlere göre suç ; suçludan ayrı ve müstakil olarak mücerret bir tarzda mütalâa olunamaz. Asıl önemli olan şey, suçluyu ve onun içinde yaşadığı muhiti incelemektir. Suç; şahsî tabii ve sosyal sebep ve âmillerin etkisi altında işlenen ve failin sosyal bünye için tehlikeli bir insan olduğunu ortaya koyan tâbiî ve sosyal bir hâdisedir. Suçlu ise, serbest iradesi bu kabil sebep ve âmillerle tahdit edilmiş normal olmıyan bir «insan» dır. Bu itibarla, ceza hukukunda gâye «tenkil» den ziyade «önleme» olmalıdır.

Klâsikler olsun, pozitivistler olsun fikir ve iddialarında ne de olsa ifrata varmışlar ise de ; bu iki mektebin düşüncelerinin çarpışması, suçla mücadele konusunda çok verimli olmuş ve sonuç itibariyle her iki mektebin faydalı ve esaslı noktalan alınıp yoğurulmak, mezcedilmek suretiyle bugünkü modern ceza hukuku doğmuştur.

Burada klâsik ve pozitivist mektepler hakkında biraz daha izahat vermeği faydalı buluyoruz.

Menşcini rasyonalist felsefeden almış olan yeni klâsik mektebin koyduğu esaslar doğrudan doğruya akla dayanır, yâni spekülâtiftir. Bu mektep, suç mücerret (abstrait) bir varlık suretinde kabul eder. Yani suç, insanın fiilî ile ceza kanunu arasındaki ihtilâftan meydana gelir. Bir fiilin suç sayılabilmesi için failinin mânen sorumlu olması yani memnu fiilî serbest bir irade ile işlemiş bulunması lâzımdır. Fiilî işlediği anda serbest iradeye sahip olmayan kimseye ceza verilemez. Ceza, tamamiyle suçta tekabül etmelidir. Yâni suç failine verilecek ceza, işlemiş olduğu suçun ağırlık derecesiyle mütenasip olmalıdır.

Yeni klâsik mektebin ceza siyaseti ve bilhassa «Ceza, suçlunun mânen mes'uliyet derecesine göre verilmelidir» kaidesi, tatbikatta suçluluğu önliyememiş ve iyi netice vermemiş ve bu da pozitivist mektebin doğmasına sebep olmuştur.

Pozitivist mektebin kurucusu, Torino Hukuk Fakültesi Adli Tıp Profesörü Cesar Lombroso'dur. Bu mektep esasını, Auguste Comte'un tâbiî ilimlerde uygulanan tecrübe ve müşahade metodu-

nun sosyal hâdiselerde tatbik edilmesi gerektiğini öne süren ve savunan pozitivist felsefesinden almıştır. Müessesilerinin İtalyan olması dolayısıyla bu mektebe «İtalyan mektebi» de denilmektedir.

Pozitivist mektep mensupları suç olayını:

- 1 — Antropolojik,
- 2 — Sosyolojik,
- 3 — Hukukî.

Olmak üzere üç ayrı cepheden mütalâa ve tetkik eylemektedirler.

Lombroso, pozitivist mektebi ; suç hâdisesini antropoloji yönünden tetkik etmekle kurmaya başlamıştır. Hapishanelerde, hastahanelerde, ve kışlalarda tetkikler yapan Lombroso, fikirlerini (Uomo Delicente = suçlu insan) adlı kitabında izah etmiştir. Lombroso'nun fikirlerini şu tarzda telhis etmek mümkündür : Suç ikana sâik olan sebebi suç işleyen kimsenin bizzat kendi şahsında aramak lâzımdır. Zira suç, suçlu olmak üzere doğmuş bulunan kimsenin fizik, anatomik, fizyolojik ve psikolojik özelliklerinin zaruri bir sonucudur. Lombroso'ya göre bir suçlu tipi mevcuttur. Anormal olan bu tipe dahil kimsenin somatik yani cismi, bedenî bazı alâmetlerle diğer insanlardan ayırt edilmesi de kabil ve mümkündür. Bu tip, suç işlemek hasletiyle doğmuş olan kimselerin yani hilkî (yaradılıştan) suçluların tipidir. Hilkî suçlular, iptidaî derecede yaşamış olan insanların bir numunesidir. Onlar gibi antropolojik vasıflara sahiptirler. Onlar gibi ahlâk duygusundan yoksundurlar. Hulâsa hilkî suçlular, medenî cemiyetlerde yaşayan iptidaî insanlardır. Bunlar, daha ana rahminde iken medenî insanlardan farklı olan antropolojik ve biyolojik alâmetleri almağa başlamışlardır Bu alâmetler ise hilkî suçluların suç işlemeleri hususunda kat'î tesir icra eylerler. Bunları ne terbiye, ne ceza suç işlemekten alıkoyamaz. Bunlar, sanki suç işlemek için yaratılmışlardır. Ve onun için yaşamaktadırlar. Bu itibarla, ceza sorumluluğunun en önemdi bir şartı olan irade ve ihtiyar serbestisinden bahsetmekte hiç bir mâna yoktur. Lombroso'nun klâsik mektepten ayrılmış olduğu en önemli nokta budur.

Suçun sosyolojik cepheden (yönden) tetkiki Enrico Ferri tarafından yapılmıştır. Ferri, suç hâdisesine dair tetkik ve tecrübeleri neticesini (Nuovi Orizzonti del diritto penale = ceza hukukunun yeni ufukları) ve (Sceiologia criminale — suç sosyolojisi) isimli eser-

lerinde izah eylemiştir. Ferri, Lombroso'nun fikirlerini tamamiyle reddetmemiştir. Hattâ hilkî suçlunun antropolojik âlâmetlere sahip olduğunu da kabul eylemiştir. Fakat Ferri, Lombroso'nun, suçlularda yalnız somatik yani bedenî gayritâbîliklere önem verdiğini, psikolojik hallerle birlikte suç istatistiklerinden çıkan fizik ve sosyal âmilleri de gözönünde bulundurmanın lâzım ve zaruri olduğunu beyan etmektedir.

Ferri'ye göre her suç üç âmilin birleşmesi sonucu olarak meydana gelir :

- 1 — Antropolojik âmiller. Uzwî, biyolojik, ruhî gayri tâbîliklerin tesirleri gibi.
- 2 —r Fizik âmiller İklimin, mevsimlerinin, havanın tesirleri gibi.
- 3 — Sosyal âmiller. Nüfus kesafeti, aile durumu, terbiye sistemi, sanayi istihali v.s. gibi haller.

Pozitivist mektebin prensiplerini şu tarzda telhis etmek mümkündür :

- 1 — Ceza hukuku sahasında mânevi sorumluluk ve bunun neticesi olan suçluyu tedip kaidesi yoktur.
- 2 — Ceza hukukunun sahası cemiyet için tehlikeli olan her suçluyu içine alacak surette genişletilmelidir.
- 3 — Suç işlemiş olanlara uygulanacak müeyyide, suçlunun şahsiyetine, cemiyete karşı arzylediği tehlikeye ve bulunduğu muhitin özel şartlarına göre olmalıdır.
- 4 — Devlet, suça karşı yalnız müeyyide koymakla değil, suçun sebep ve âmillerini ortadan kaldırmak veya azaltmak için tedbirler koymak suretiyle de mücadele etmelidir.

Pozitivist mektep ile klâsik mektep arasındaki farkları da şu tarzda belirtebiliriz :

- 1 — Pozitivist mektep gerek suç, ve gerek ceza mefhumu hakkında felsefî tetkiki kabul eder. Fakat, tetkik metodlarında klâsik mektep de arasında açık bir fark vardır. Klâsik mektebin bu konuda uyguladığı felsefe, menşeyini akıldan alan spekülâtif felsefedir. Halbuki, pozitivist mektep, esas m tecrübe ve müşahededen alan realist felsefeyi kabul eylemiştir.

2 — Klâsik mektep, ceza sorumluluğunu serbest iradeye istinat ettirmekte olduğu halde, pozitivist mektep deterministtir, yâni iradenin serbestisini kabul eylememektedir. Klâsik mektep, suçu serbest irade ile işlemiş olan kimseleri cezaen sorumlu tutmamaktadır. Pozitivistlere göre iradesinde ister serbest olsun, ister olmasın suç işlemiş olan kişiye mutlaka ceza tatbiki gerekir.

3 — Klâsik mektep suçu, mücerret hukukî bir hâdise suretinde inceler. Pozitivist mektep ise suçu, daha geniş bir sahada tetkik ederek, önce antropolojik, ondan sonra sosyolojik ve en sonra da hukukî bir olay olarak gözönüne alır.

4 — Klâsik mektebe göre ceza, iradenin serbestisine yani «manevî sorumluluk» a dayanır. Serbest iradeye sahip olan kimse iradesini cemiyet için t-bükeli bir fiili icrada kullandığından dolayı cezalandırılır. Bu itibarla, bu şahsa uygulanacak olan ceza da âzap ve ızdırıp verici bir nitelikte olacaktır. Hattâ bu âzap ve ızdırıp, işlenmiş olan suçun ağırlık derecesine göre şiddetlendirilmelidir. Bunun için suç ile ceza arasında âdil bir nisbet bulunması lâzımdır.

Pozitivist mektep mensuplarına göre ise suçlu hakkında ittihaz olunacak tedbir, onun tehlikeli halinden cemiyeti koruma gayesine matuf olmalıdır. Şu halde, suçluya uygulanacak ceza «müeyyede», cemiyeti himayenin hukukî bir vasıtasından başka bir şey değildir. Binaenaleyh, aynı suçu işlemiş olan kimseye aynı müeyyede tatbik edebilmelidir. Suçlunun şahsiyetine ve tâbi olduğu suçlu sınıfına, tehlikelilik derecesine göre muhtelif müeyyidelerden biri uygulanmalıdır (I).

2) Bu gün suçla mücadele bahsinde ceza hukuku sahasında hâkim olan görüşü şu şekilde telhis edebiliriz:

Tenkil ve onun yegâne müeyyidesi olan ceza, suçlulukla mücadelede tek başına kâfi gelmemektedir. Filhakika, cezanın topluluğa vs bilhassa suç işlemeyen kimselere karşı telkin eylediği korku ve husule getirdiği ibretle oldukça tesirli bir «genel önleme» hassası mevcuttur. Ancak, bu kâfi gelmediği için «tenkil» i «önleme» ile mezcetmek, «cezaları» «önleme tedbirleri» ile tamamlamak icabeder.

Görülüyor ki; suçlulukla mücadelede takibi arzu edilen sistem karma «muhtelit» bir manzara arz etmektedir. Kaide şudur:

---

(1) Baha Kantar. Ceza Hukuku. Kısım I. Sh. 35 ve müteakip.

1 — Her şeyden önce, suçların işlenmesine mâni olmak için lüzumlu bütün tedbirleri almak,

2 — Buna rağmen, suç işleyenler olursa, onlar hakkında tenkil vasıtalarına; yani cezaya başvurmak.

Niteliği itibariyle «önleme»; geniş anlamda suçun işlenmesine tesir eden sebep ve âmilleri önceden bertaraf eylemek demektir.

Şu halde, müessesenin mahiyetine iyice nüfuz edebilmek için, önce bu sebep ve âmilleri, sonra da bunları ortadan kaldıracak olan «önleme tedbirleri» ni incelemek gereklidir.

Bilindiği üzere sosyal olaylar çeşitli ve karışık bir çok sebeplere dayanır. Suç; tabii ve içtimai şartların etkisi altında yaşayan insanın eseri olduğuna göre; suçların sebep ve âmilleri bir tasnife tâbi tutmak mümkündür.

Umumiyet itibariyle suçların sebep ve âmilleri üç grupta toplamak mümkündür:

- 1 — Şahsî (antropolojik) âmilleri.
- 2 — Tabii âmilleri.
- 3 — Sosyal âmilleri.

Bunlardan en önemlisi ve üzerinde hassasiyetle durulması gerekeni sosyal âmillerdir. Bununla beraber, yapılan tecrübeler ve istatistikler diğer âmillerin de suçun işlenmesinde az çok tesirli olduklarını göstermiştir.

1 — Şahsî âmilleri :

Bu âmilleri, insanların organik ve psikolojik bünyelerinde bir takım gayritabiilikler meydana getirirler ve onların suç işleme yolundaki arzu ve temayüllerini artırırlar.

Antropolojik âmilleri üç gruba ayırılır :

a) Suçlunun uzvî «organik» bünyesine taallük eden şahsî âmilleri. Ezcümle; kafa tasında, beyinde, guddelerde, refleks çalışmalarında, hassasiyette, çehrenin özelliği v.s... gibi bilumum karakterlerde görülen anormallikler birinci gruba girerler.

b) Suçlunun psikolojik (ruhî) bünyesine taallük eden âmillerdir. Zekâda, iradede, hislerde görülen anormallikler bu sınıfa girerler.

c) Suçlunun şahsî karakterine taallük eden âmillerdir. Irk, yaş, cinsiyet gibi hal ve şartlardan husule gelen çeşitli anormallikler de bu gruba dâhildirler.

Bu anormal haller umumiyetle şahsa irsen intikal eylediği gibi, bâzan da bunlar suçlunun şahsından meydana gelebilir. irsen intikal; ana babada mevcut anormal hallerin çocuğa geçmesi suretiyle olur. Yapılan tetkik ve tecrübeler; anormal, düşük ahlâklı ana ve babadan doğan çocukların gerek organik ve gerekse psikolojik bünyelerinde gayri tabiiyetler husule geldiğini göstermiş bulunmakta-

II — Tabii âmillер :

Bu âmillер; suçun tabii muhitini teşkil eylerler. Şahsın yaşadığı memleketin coğrafi durumu, iklim, suhnet, mevsimler, hava şartları bu âmillerdendir. İtalyan cezacısı Ferri; adam öldürme cürümlerinin sıcak memleketlerde ve bilhassa kış mevsiminde daha fazla işlendiğini beyan etmektedir. Ferri'ye göre; her iklimin kendisine özel hastalıkları olduğu gibi, suçları da mevcut bulunmaktadır.

III — Sosyal âmillер :

Bunlar, suçlunun içinde bulunduğu (yaşadığı) sosyal muhitin mahsulüdür. Ülkeden ülkeye, hattâ bir memleketin muhtelif mıntakalarına göre değişen çeşitli âmilleri peşinen saymağa imkân yoktur. Enrico Ferri, yaptığı tetkikler neticesinde; şehir ve köylerdeki muhtelif nüfus kesafeti, hicretler, umumi efkâr, örf, âdet ve gelenekler, din telâkkileri, aile ve okul terbiyesi, istihsal durumu, alkolizm, frengi, verem (tüberküloz) ve benzeri sair intanı hastalıklar, ekonomik durum, kamu idaresi teşkilâtının, adli ve sosyal teşkilât ile zabita teşkilâtının durumu, fakirlik, sefahet ve fuhuş üzerinde durmaktadır. Çocukların suç işlemeleri konusunda sosyal âmillер özel bir önem arz etmektedir. Bilindiği üzere çocuk, bir milletin geleceğinin en önde gelen teminatıdır. Çocuğa iyi terbiye verilmez ise cemiyet için faydalı bir varlık olmaktan ziyade, cemiyete zararı daha büyük olur. Bu itibarla, çocuk suçluluğunu önlemek için, her şeyden önce çocukların ailede olsun, okulda olsun iyi bir terbiye ve di-

siplin altında yetiştirilmesi, onları suç işlemeye sevkedecek olan sebep ve âmillerin kökünden bertaraf olunması lâzımgelir. Aile ocağı; çocuğun içinde büyüdüğü ve ilk terbiyesini aldığı muhittir. Ana - babanın fena ahlâk ve itiyatları, çocuğun nezaret ve terbiyesi hususundaki ihmalleri, tabiatıyla onun zararlı bir varlık olarak yetişmesine yardım eder. Bu konuda yapılan tetkikler; suçlu çocukların ekseriya esaslı bir aile disiplini ve terbiyesinden mahrum kalan öksüz ve yetim büyüyenler veyahut üvey ana ve üvey baba elinde kalmış ve onların noksan terbiyesiyle yetişmiş yavrular arasından çıktığını göstermektedir. Bunlardan ayrı olarak ana veya babanın dostu veya metresi ile yaşamış olması da çocukların ahlâkı üzerinde fena tesirler husule getirmektedir. Ana ve babanın çalışan kimseler olması yüzünden evden ayrılmış olmaları da ekseriya aile bağım, sarsmakta ve disiplini zayıflatmaktadır. Bütün bu ve diğer âmiller dolayısıyla ana - baba şefkatinden ve iyi bir disiplin ve himayeden mahrum kalan çocuklar, sokakta dolaşan kötü arkadaşlarının kötü itiyat ve ahlâkını almakta ve fena yollara doğru sürüklenmektedirler.

Şahsı suç işlemeye sevk eden tabii ve antropolojik âmillerle mücadele güç olmakla birlikte, sosyal âmillerin bertaraf edilmesi, ortadan kaldırılması daha kolay ve hatta imkân dahilindedir. Memleket dahilinde ancak maddî ve mânevî kalkınmayı sağlamak suretiyle suçla mücadele edilebilir. Bu gayenin gerçekleşmesinde en tesirli faktörün «önleme tedbirleri» olduğu inkâr edilemez.

UMUMİYETLE ÖNLEME TEDBİRLERİ :

- 3) Önleme tedbirlerini iki grup halinde mütalâa edebiliriz:
  - 1 — Dolayısıyla önleme.
  - 2 — Doğrudan doğruya önleme.

Dolayısıyla önleme; suçun sebep ve âmillerini önceden ortadan kaldırmak (bertaraf etmek) ve böylece suçluluğun gelişip yayılmasına müsait olan ortamı muzır unsurlardan ayıklamaktır. Bu konuda ittihazi gereken önleme tedbirleri eldeki imkânlarla, zemin ve zamana göre değişik şekiller arzederler. Suçla mücadelede en tesirli ve önemli olan bu tedbirlere (Sosyal hıfzıssıhha tedbirleri) de denilmektedir. Bunların nelerden ibaret bulunduğunu önceden ve kesin olarak tesbit ve tayin imkânsızdır. Her ülkenin özelliğine göre değişik şekiller arzeden bu tedbirleri, kriminolojik incelemeler sonucu

taayyün edecek olan suç sebep ve âmilleri dikkat nazarına alınmak suretiyle tesbit ve tayin eylemek gerekir.

Doğrudan doğruya önleme tedbirlerini de ikiye ayırabiliriz;

- a) Polis tedbirleri,
- b) Emniyet tedbirleri.

a) Polis tedbirleri :

Henüz suç işlenmemiş olmakla birlikte, durumları bakımından s-uç işlemeye temayülleri olan kişilere tatbik olunan tedbirlerdir. Bu nevi tedbirler, tehlikeli durumları ve sosyal hayatın nizam ve huzur içinde işlemesini bozacak fiil vs hareketleri bertaraf etmek gayesine matufturlar.

14.7.1934 gün ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun birinci maddesine göre; polis; asayîşi, âmme, şahsî tasarruf emniyetini ve mesken masuniyetini korur. Halkın ırz, can ve malım muhafaza ve âmmenin istirahatini temin eder. Aynı kanunun 2. nci maddesinde; polisin, kanunlara ve nizamnamelere ve hükümet emirlerine ve âmme nizamına uygun olmiyan hareketlerin işlenmesinden evvel önünü alacağı tesbit edilmiştir.

22.6.1930 gün ve 1706 sayılı Jandarma Kanununun birinci maddesinde; Türkiye Cumhuriyeti jandarmasının, umumi emniyet ve asayîşi korumağa, kanun ve nizamlar hükümlerinin icrasını temine ve bunlara müstenit hükümet emirlerini ifaya memur müsellâh ve askerî bir inzibat kuvveti olduğu tesbit olunmuştur. Yine, 24.12.1937 tarih ve 2/7756 sayılı jandarma teşkilât ve vazife nizamnamesinin 1. maddesine göre; Türkiye Cumhuriyeti jandarması, umumi emniyet ve asayîşi korumağa, kanun, nizamname ve talimatnameler hükümlerinin icrasını temine ve bunlara müstenit hükümet emirlerini ifaya ve en büyük idare memurlarının İdarî vazife dolayısıyla verdikleri emirleri tatbika memur müsellâh ve askerî bir inzibat kuvvetidir.

Umumî nizamı, emniyet ve asayîşi korumak için daima uyanık bulunarak icabeden önleyici tedbirleri almak, devlet kanun ve nizamlarına aykırı olup kanunen müdahaleyi icabeden fiil ve hareketlere müdahale etmek ve halkın kanunî yardım taleplerini dinleyerek kanunî ve nizamî icaplarını yapmak jandarmanın başlıca vazifelerini teşkil eder.

Aynı nizamnamenin 2. maddesine göre; jandarmanın umumi emniyeti ve asayişî korumaya müteallik ödevleri ikiye ayrılır:

A) Kanunlara, nizamname ve talimatnamelere müstenit hükümet emirlerine aykırı fiil ve hareketlerin yapılmasına mâni olmak (Zabitai mâni a)

B) İşlenmiş olan suç hakkında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı vazifeleri yapmak. (Zabitai adliye).

EMNİYET TEDBİRLERİ :

4) Nitelikleri itibariyle emniyet tedbirleri, polis tedbirlerinden ayrılırlar. Pozitivist mektep taraftarlarının fikirlerine göre; suçla mücadelede ceza hukukunun gayesi, suç işlenmesini önlemek ve bunu sağlayan en esaslı vasıta da «önleme tedbirleri» nin bir kısmını teşkil eden «Emniyet tedbirleri» olduğuna nazaran, sözü geçen tedbirler bu mektebin öne sürüp savunmasını yapmış olduğu (Tehlikeli hal), (Sosyal sorumluluk), (Cemiyetin savunması) ve (Hudutsuz hüküm) sistemlerinin tabii bir sonucudur. Filhakika, pozitivist mektebe göre; suç işleyen kişi cemiyet için tehlikeli bir varlıktır. Suç, bu tehlikeyi ortaya koyan bir olaydır. Suçluya müeyyide tatbik edebilmek için klâsik mektep mensuplarının iddia eyledikleri gibi «manevî sorumluluk» aramağa lüzum ve mahal yoktur. Her insan, mücerret cemiyet içinde yaşamış olmak itibariyle, işlediği suçtan ötürü cemiyet karşısında sorumludur ki buna «İçtimaî mes'uliyet = Sosyal sorumluluk» denilmektedir. Cemiyet de tıpkı insanlar gibi kendi varlığın hedef tutan bu tecavüzlere karşı kendini savunmak hakkına sahip ve hattâ buna mecburdur. Şu halde, suça karşı cemiyetin savunması ölçüsü «Ceza vermek hakkı» nın esas olmalıdır. Bir hastalığın ne miktar ilâç ile ne kadar zaman zarfında tedavi olunabileceği nasıl ki önceden kesin bir surette kestirilemez ise; «tehlikeli hal» in de re kadar zamanda ortadan kaldırılabileceğini peşinen tespit ve tayin eylemek mümkün değildir. Bu sebebe binaendir ki; yukarı haddi belli olmayan ve «tehlikeli hal» ile mütenasip bir tedbiri, bu hal ortadan kalkıncaya kadar suç faili hakkında uygulamak gerekir. (Hudutsuz hüküm).

Emniyet tedbirlerinin, suçla mücadelede faydalı ve zaruri olduğun ceza mekteplerinin hepsi fikir birliği halindedirler. Ancak, pozitivist mektep, cezaların yerine tamamen emniyet tedbirlerini koymak istediği halde, manevî sorumluluk esasına sadık kalan yeni

klâsik mektep, temel olarak yine cezalar kabul etmekle birlikte, onların yanısında emniyet tedbirlerine de yer vermektedir.

Yeni İtalya, Polonya ve İsviçre ceza kanunları, cezalarla birlikte emniyet tedbirlerini de kabul etmiş ve metinlerine almışlardır.

Mehaz 1889 tarihli İtalya Ceza Kanununun yayını tarihinde emniyet tedbirleri tâbiri ceza hukuku ıstılahları arasına girmediği için, kanunumuzda bu tedbirlere tesadüf edilemez. Fakat, bu gün geniş anlamda emniyet tedbirlerinin şümul sahasına dahil sayılan bazı tedbirler kanunumuzda mevcut olduğu gibi, halen emniyet tedbiri addolunan bir takım tedbirler de ceza adı altında fer'î veya mütemmim cezalar meyanında yer almış bulunmaktadır. Ezcümle :

a) Türk Ceza Kanununun 53,54 ve 58. maddelerinde yazılı olduğu şekilde «küçükler» ile «sağır - dilsizler» in devlet idare veya murakabesinde bulunan bir müesseseye terbiye ve ıslâh için konulmaları.

b) 28, 32, 42 ve 101. maddelerde bahis konusu edilen emniyeti umumiye nezareti altına alınma tedbiri.

c) 46. madde hükmüne tevfikân, fiili işledikleri zaman şuurunun veya harekâtının serbestisini tamamen kaldıracak surette akıl hastalığına düşer olan kimseler hakkında itihaz olunacak muhafaza ve tedavi tedbirleri.

d) Uyuşturucu maddeleri kullanma alışkanlığını iptilâ derecesine vâdîran kişilerin, salâhi tıbben tebeyyün edinceye kadar bir hastahanedeki muhafaza ve tedavisine hükmolunması halleri, gibi.

Bu tedbirler, modern ceza hukukunun kabul eylediği emniyet tedbirleri cümlesinden sayılırlar.

CEZALARLA EMNİYET TEDBİRLERİ ARASINDAKİ

FARKLAR :

5) Bütün bu izahlardan sonra cezalarla emniyet tedbirleri arasındaki farkı da belirtmek yerinde olur.

a) Emniyet tedbirlerinin, suçla mücadelede faydalı ve zaruri olduğunda ceza mekteplerinin hepsi fikir birliği halindedirler. Ancak, Pozitivist mektep, cezaların yerine tamamen emniyet tedbirlerini koymak istediği halde, manevî sorumluluk esasına dayanan yeni klâsik mektep, temel olarak yine cezalar kabul etmekle birlikte, onların yanısında emniyet tedbirlerine de yer vermektedir.

Emniyet tedbirleri, işlemiş oldukları suç dolayısıyla tehlikeli halleri taayyün eden kişiler hakkında uygulanır. Cezaların tatbikinde ölçü «manevî sorumluluk» olduğu halde, emniyet tedbirlerinde ölçü «tehlikeli hal» dir.

b) Ceza, gerek nev'i, gerek suçun ağırlığı, gerek müddeti ve gerekse failin kusur derecesi ile mütenasip olarak tertip edildiği halde, emniyet tedbirleri, sadece failin şahsına, itimam ve takayyüde muhtaç olup olmamasına, cemiyet için arzettiği tehlike derecesine göre tesbit olunur.

c) Emniyet tedbirleri, küçükler ve akıl malûlleri hakkında da uygulanır. Bu hal, «tehlikeli hal» ve «cemiyetin savunması» düşüncesinin tabii ve mantıkî bir sonucudur. Bu gün klâsik mektebin görüşleri dikkat nazarına alınmak suretiyle hazırlanmış olan ceza kanunlarında, cezalarla birlikte emniyet tedbirlerinin de yer almış olmasında bunun önemli rolü olmuştur.

d) Cezalar, aşağı ve yukarı hadler arasında uygulandıkları halde, emniyet tedbirlerinin yukarı haddi yoktur. Bu tedbirler, zamanla yapılacak olan müşahedelerle «tehlikeli hal» in ortadan kalktığına karar verinceye kadar devam eder.

e) Cezaların tatbikinde esas unsur «Adalet» olduğu halde, emniyet tedbirlerinde «fayda» dikkat nazarına alınır.

f) Cezada, ızdırıp ve eza verme gayesi de bulunduğu halde, emniyet tedbirlerinin istihdaf ettikleri gaye, yeniden suç işlenmesinin önüne geçmek, cezanın suçluyu ıslah etmek hususundaki gayesini takviye eylemektir.

h) Ceza, hem genel hem de özel önlemeyi istihdaf ettiği halde, emniyet tedbirlerinde yalnız özel önleme hassası mevcuttur.

Cezalarla emniyet tedbirlerinin müşterek vasıfları da mevcuttur.

a) «Cezaların kanuniliği» prensibi emniyet tedbirleri hakkında da câridir. Şu halde, ancak objektif bakımdan suç teşkil eden bir fiil işlenmiş olduğu ve kanunen belli hal ve vaziyetler mevcut bulunduğu takdirde emniyet tedbirleri uygulanabilir.

b) Cezaların kanuniliği kaidesi, emniyet tedbirlerine de şâmilidir. Cezalâr gibi cebren tatbik edildikleri için, bu tedbirler, ancak kanunun tasrih eylediği kayıt ve şartlar dairesinde tatbik olunabilir.

c) Emniyet tedbirleri de cezalar gibi, ceza mahkemeleri tarafından ittihaz ve hükmolunur. Sanık da böylece kendini savunma imkânına sahip bulunur. (2)

Emniyet tedbirlerinin tatbikinde gaye; hal ve vaziyete göre suçluyu terbiye, tedavi, ıslâh, muhafaza, usulleriyle cemiyet muhitinden geçici bir zaman için uzaklaştırarak, onu cemiyete faydalı bir varlık olarak hazırlamaktır.

Emniyet tedbirleri, her memleketin kanunlarına göre değişik şekiller arzederler. Bunlar umumiyetle :

- a) Tarım müesseseleri veya iş yurtlarına,
- b) Tedavi veya muhafaza evlerine,
- c) Adlî tımarhanelere,
- d) Adlî hastahanelere,

konulması veya «nezaret altında serbest bulundurma» gibi şahsı veya «iyi hal kefaleti», «müsadere» gibi malî olmak üzere gruplara ayrılırlar. Bütün bunların hepsinde takip olunan gaye; suçluyu ıslâh ederek onu cemiyete yararlı bir insan halinde yetiştirmek ve böylece suçla mücadele için kuvvetlendirmek için esaslı bir sistem tesis eylemektir.

5) Bugüne kadar birçok memleketlerde yapılan kriminolojik tetkikler, sadece tenkil metodu tatbikinin, suçları önlemeye kifayet etmediğini göstermiş ve suçla mücadelenin yeni esaslar dairesinde düzenlenmesi gerektiği düşüncesini doğurmuştur. Hattâ bu düşünce, pozitivist mektebin doğmasında da en önde gelen âmillerden biri olmuştur. Suçla mücadele bahsinde mücerret tenkilin kifayet etmediğine böylece kanaat getirilmesi üzerine, bütün dikkat nazarları «önleme tedbirleri» ne yöneltmiştir.

Bir kerre, gerek yaş durumları gerekse akli haletleri sebebiyle sorumsuz oldukları için cezalandırılmayan kimseler mevcut olduğu gibi, bunlardan ayrı olarak cezaya çarptırılmalarına rağmen tekrar suç işleyenler, suç işlemeyi itiyat edinenler de vardır. Bu sebebe binaendir ki; bu şahıslar hakkında, onların yeniden suç işlemelerine mâni olmak maksadiyle bir takım tedbirlerin uygulanması faydalı, hattâ lâzım ve zaruri sayılmıştır. Bu kimselerin, mümkün olduğu nisbette terbiye, tedavi ve ıslâh edilmeleri, değilse, muhitlerine (top-

(2) Tahir Taner. Ceza Hukuku. 1949 Sih. 571 ve müteakip.

luma) zarar vermeyecek bir hale konulması gayesi istihdaf olunduğuna göre; emniyet tedbirlerinin kabulünün sebep ve hikmeti, özel ve kişisel önleme suretiyle cemiyetin müdafaası düşüncesidir.

Şu halde, emniyet tedbirlerinin uygulanmasında esas olarak, işlenmiş olan suçun ağırlığından ziyade, failin şahsı ve cemiyete zarar vermesi ihtimal dahilinde olan durumu dikkat «nazarına alınmak gerekir. Tedbirlerin çeşitli olması ile birlikte, tatbikleri bahsinde hakimlere geniş takdir hak ve yetkisi tanınmalıdır. Hâkim, belli bir kişi hakkında, işlemiş olduğu suçu da gözönünde tutarak, tedbirlerden hangisinin daha tesirli ve yararlı olacağını serbestçe tayin etmekle beraber, infaz sırasında da onlardan alınacak neticelere göre icabında onu değiştirerek, yerine başka bir tedbir koyabilmelidir. Yani, emniyet tedbirlerinde, cezadan ayrı olarak «Müddetsiz hüküm» sistemi uygulanmalıdır. Bu kabil tedbirler, uygulanmalarını gerektiren sebepler ortadan kalkar kalkmaz nihayete ererler. Akıl hastalığına müptelâ olan şahsın, iyileşince müesseseden çıkarılması gibi.

Fakat, ekseri eczacılar, suçla mücadelede cezanın da emniyet tedbirlerinin de önemli rolleri olduğu ve bunlardan birinin ihmal edilmesinin doğru bulunmadığı kanaatindedirler. Biz de bu fikre iştirak etmekteyiz (3).

EMNİYETİ UMUMİYE NEZARETİ TEDBİRİ :

6) Emniyeti umumiye nezareti; mahiyeti bakmamdan bir emniyet tedbidir. Bu müessesenin bir ceza suretinde kabulü halinde tâbi olacağı hükümler ile, emniyet tedbiri olarak tâbi bulunacağı hükümler aynı değildir. TCK. nun bir çok maddelerinde (Madde: 28, 42, 112, 307/2) «ceza» denilmektedir. Esasen, emniyeti umumiye nezaretinden bahseden 28, madde, «cezalar» başlığını taşıyan ikinci bapta yer almıştır. Şu halde, kanunumuzun lâfzına göre emniyeti umumiye idaresinin nezareti mahsusası, bir tedbir değil, cezadır. Fakat, mefaz kanununun 28. 42, 234. maddelerinde «ceza» tabirinin kullanılmasından kaçınılmıştır. Şu halde, kanunumuzda bu müesseseye «ceza» denilmesi, tercüme hatasından ibarettir. Yargıtay da emniyeti umumiye nezaretinin bir «tedbir» olduğunu içtihat eylemiştir.

---

(3) Burhan Köni. Ceza Hukukunda Tenkil ve Önleme. Siyasal Bilgiler Mecmuası.

Filhakika, TCK. na göre emniyeti umumiye nezaretinin bir tedbir olduğunu gösteren hususlar şu şekilde belirtilebilir:

a) Cezalar, n. maddede tahdidi olarak sayılmış olup, emniyeti umumiye nezareti bunlar arasında mevcut değildir.

b) Emniyeti umumiye nezareti tedbirinin zaman aşımı yoktur. Bu tedbir, 112/son. madde gereğince cezanın müruru zaman ile ortadan kalkmasından sonra hükümsüz kalır.

c) Emniyeti umumiye nezareti tedbiri, cezaların İctimaî kaidelerine tâbi değildir. Bu itibarla, içtima edilen cezalara bağlı olan emniyeti umumiye nezareti tedbirinin süreleri birbirine eklenerek tutarı hükmolunur.

d) Sürenin bitmesinden önce emniyeti umumiye nezareti tedbirinin kaldırılması, azaltılması, mükellefiyetlerin tahdidi mümkündür. (TCK. madde: 42). Halbuki, hüküm kesinleştikten sonra cezalar, fevkalâde kanun yolları dışında değiştirilemez.

TEDBİRİN HÜKMOLUNABİLECEĞİ HALLER :

7) Kanun, bazı hallerde emniyeti umumiye nezareti tedbirinin cezaya eklenmesini mecburi saymış, bazı suçlarda ise bu, hâkimin takdirine bırakılmıştır. Yine bazı hallerde nezaret tedbiri, ceza mahkûmiyetinin sonucu addolunmuştur. Ağır hapse mahkûmiyet halinde hâkim, mahkûmun fer'i olarak emniyeti umumiye nezareti altına alınmasına da karar verebilir. (TCK. Madde: 28/son).

Türk Ceza Kanununun 188/3. maddesine göre; eğer cebrü şiddet veya tehdit hususları silâh ile yahut kendini tanınmıyacak bir hale koyarak yahut bir kaç kişi tarafından birlikte yahut imzasız bir mektup yahut hususî işaretlerle yahut mevcut veya mefruz bazı gizli cemiyetlerin husule getirdikleri tehdit kuvvetinden istifade ile işlenmiş ise iki seneden beş seneye kadar hapis cezası hükmolunur. Maddenin son fıkrasına göre de; eğer bununla arzu olunan maksat istihsal olunmuş ise, beş seneye kadar ağır hapis cezası verilir ve ayrıca beş sene emniyeti umumiye nezareti altına konulur.

Eğer tehdit fiili 188. maddenin 3 ncü fıkrasında gösterilen suretlerden biri ile yapılırsa, failin göreceği hapis cezası altı aydan iki seneye kadar olacağı ve buna bir sene müddetle emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulmak tedbirinin dahi zam ve ilâve olunabileceği, 191/2. maddede tesbit olunmuştur.

Cürüm ikai için cemiyet teşkili (TCK. madde. 313/3), hırsızlık, yağma yol kesme, adam kaldırma v.s... hallerinde emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulmaya karar verilmesi mecburidir. (TCK. madde. 525).

Ölüm cezası yerine takdiri tahfif sebepleri ile ağır hapse mahkûmiyet halinde emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulma tedbiri hükmolunması, mahkûmiyetin kanunî neticesidir. (TCK. madde. 32). Bu sebeple, mahkûmiyet hükmünde bu cihetin ayrıca tasrihine lüzum yoktur. Tasrih edilmemesi mahkûmun lehine müstesap hak teşkil etmez.

Kanun, emniyeti umumiye nezaretini bazı suçlara tatbiki uygun olmıyan ağır bir tedbir saydığı için, küçükleri bu tedbirden muaf tutmuştur. (TCK. Madde. 54/3,55/5).

TEDBİRİN MUHTEVASI :

7) TCK. nun 28. maddesine göre; emniyeti umumiye nezareti tedbirinin müddeti bir seneden eksik ve üç seneden fazla olamaz. 28. maddeyi iyi bir şekilde anlamak için, nezaret altına konulacak hükümlünün tâbi tutulacağı şartların mahkûmiyet hükmünde gösterilmiş olup olmamasına göre bir tefrik yapmak lâzımdır.

a) Mahkemece hükümde, mahkûmun emniyeti umumiye nezaretine tâbi tutulacağı gösterilmekle iktifa edilebilir. Zira mahkeme, kararında mükellefiyetken açıklamaya mecbur değildir.

Mahkemenin hükmünde mükellefiyetleri göstermediği veya bu tedbirin ceza mahkûmiyetinin kanunî bir neticesi olduğu ahvalde hükümlünün tâbi tutulacağı mükellefiyetler adalet ve İçişleri bakanlıklarınca hazırlanmış olan «Genel emniyet nezareti altına alınma cezasının uygulanması yönetmeliği» nde tesbit olunmuştur. Yönetmelik üzerinde ileride izahat verilecektir.

Emniyeti umumiye nezareti tedbirinin hükümde gösterilmiş olması haline gelince; 28. maddenin son fıkrasında; «ağır hapis cezasına mahkûmiyet halinde mahkeme hükümlünün ceza'yı fer'i olarak bu nezaret altında bulunmasına karar verebilir. Bu ahvalde mahkûma tahmil olunacak mecburiyetlerin müddet ve mahiyeti tahdiden tayin olunur» ve 42. maddenin son fıkrasında da «hüküm ilâmında cezanın icrası sur s ti tasrih olunmamış ise bunun sureti icrasını tayin ve tahdit için mahkemeye müracaat olunabilir.» denilmektedir.

Mukayese edildiği zaman bu iki madde arasında bir aykırılık bulunduğu göze çarpmaktadır. Zira, 42. madde, bütün hükümlerde emniyeti umumiye nezaretinin gerektirdiği mükellefiyetlerin gösterilmesi mecburiyetini koymaktadır. Bu sebeple, maddedeki «ilâmda cezanın icrası sureti tasrih edilmemiş ise mahkemeye müracaat» olunması halinden kastedilen mânâyı anlamak imkânsızdır.

Prof. Faruk Erem'e göre; bu iki maddenin son fıkralarının yanlış tercüme edilmiş olması bu karışıklığa sebebiyet vermektedir. Me'haz kanununun 28. maddesinin 3. fıkrası, kanunumuzun 28. maddesinin son fıkrasının birinci cümlesine, me'haz kanununun 28. maddesinin 4. fıkrası da kanunumuzun 28. maddesinin son fıkrasının ikinci cümlesine tekabül etmektedir. Yani, kanunumuzda tek fıkra halinde olan bu hükümler, me'haz kanununda ayrı ayrı iki fıkradır. Kanunumuzdaki bu iki cümleyi birbirine bağlayan (Bu ahvalde) ibaresi, lüzumsuz bir ilâveden ibarettir. Me'haz kanununda son iki fıkra şu tarzda kaleme alınmıştır: «Üçüncü fıkra - bir seneden fazla ağır hapse mahkûmiyet hallerinde mahkemece, cezaya ilâve olarak, suçlunun emniyet nezareti altına alınmasına karar verilebilir. Dördüncü fıkra - mahkûmun tâbi tutulacağı mükellefiyetler hükümde tahdit edilebilir.» Madde bu şekilde yazılınca mâna tamamiyle değişmektedir. Sonuç olarak şu kaideyi koyacağız: Mahkeme, hiç bir zaman hükümde mükellefiyetleri tasrihe mecbur tutulmamıştır. Nezaret tedbirinin müddetini tasrih etmekle hâkim görevini yapmış olur. Hükümde mükellefiyetlerin gösterilmesi - asıl cezanın nev'i ne olursa olsun - ihtiyaridir. Mükellefiyetlerin hükümde tasrih edilmediği hallerde mahkûmun tâbi olacağı mükellefiyetler «mükellefiyetlerin kararda gösterilmemiş olması» halidir. 42. maddenin son fıkrasına gelince; me'haz kanununun hükmü şöyledir: «(Eğer mükellefiyetler, mahkûmiyet kararında tasrih edilmemiş ise salahiyetli makam bu mükellefiyetleri tahdit edebilir. «Binaenaleyh, salahiyetli makam; kanunun bazı hükümlerine ve yönetmeliğe dayanarak, yönetmelikte tesbit ve tâyin edilmiş olan nezaret rejim ve mükellefiyetlerini, hükümlü lehine daraltabilecektir. Fakat, bu salâhiyet, sözü geçen makama şu şartla verilmiş bulunmaktadır: Mükellefiyetlerin hâkim tarafından tâyin edilmemiş olması (hükümde bu hususa dair sarahat bulunmaması). Eğer mükellefiyetler hâkim tarafından tâyin edilmiş ise; hâkimin tesbit ettiği ancak hâkimin kendisi değiştirebilir. Zabitanın bu hususta yetkisi yoktur (4).

---

(4) Faruk Erem. Türk Ceza Hukuku. Cilt. I. Sh. 274, 275.

TEDBİRE RİAYETSİZLİK :

8) Hükümlünün, emniyeti umumiye tedbirine riayet etmemesi suç teşkil eder. (TCK. Madde. 307/2).

Maddeye göre bu riayetsizlik şu iki şekilde olabilir;

a — Tedbirin infazından tamamiyle kaçma,

b — İkamet mecburiyetine riayet etmekle birlikte, tedbirin tazammun ettiği mükellefiyetlerden kaçma.

Mahkûmun riayete mecbur olduğu mükellefiyetler ister «kanun», ister «hâkim» isterse «yetkili makam» tarafından konulmuş olsun, bunlara riayetsizlik halinde 307/2. maddenin tatbiki gerekir. Kanuna aykırı mükellefiyetlere riayet etmemek 307. maddedeki suçu meydana getirmeyeceği cihetle, salâhiyetli (yetkili) makamın, mükellefiyetleri tayin ederken çok titiz davranması lâzımgelir.

Emniyeti umumiye nezareti, TCK. nun II ve 28. maddeleri gereğince fer'î bir ceza ve tedbir mahiyetinde olduğundan, bunun infaz edilmemiş olması, tekrerrür hükümlerinin tatbikına mâni değildir (5).

Emniyeti umumiye nezareti bir tedbirdir. Yargıtayın içtihatları da bu merkezdedir. TCK. nun 307. maddesinin (2) numaralı bendinde yazılı emniyeti umumiye nezaretinin tahmil eylediği mecburiyetlere riayetsizlik fiili başlı başına bir suçtur(6). Zira maddede yazılı cezalar, kanunun II. maddesinde yazılı müeyyidelerdendir. Bu itibarla, 307. maddenin (2) bendi hükmüne tevfikân verilecek cezalar, diğer suçlarda olduğu gibi umumi hükümler gereğince içtima ve tekerrür kaidelerine tâbi olacaktır. Emniyeti umumiye nezaretinin bir tedbirden ibaret olması, bu tedbirin tahmil eylediği mükellefiyet ve mecburiyetlere riayetsizlik fiilinin suç sayılmasına mâni teşkil etmez. Emniyeti umumiye nezareti altına alınma ayrı, nezaret altından kaçmak ise ondan ayrı ve müstakil bir fiildir.

Yine, ceza kanununun II nci maddesine dâhil olmamakla, emniyeti umumiye nezareti cezasının bir tedbir olduğu ve kaçmak suretiyle bu tedbire muhalefetin, hırsızlıktan büsbütün ayrı bir suç teşkil ettiği halde, infaz edilmiş hırsızlık hapis cezasının tekrerrüre esas tutulması yolsuz görülmüştür(7).

---

(5) I. CD. 20.5.1959 3126/1774.

(6) C.U.H. 21/11/1943 140/127.

(7) 4. CD. 2.12.1949. 14124/15477.

TCK. nun 42. maddesi hükmünce emniyeti umumiye idaresinin nezareti altına alınmak tedbiri, aslî cezanın ikmal veya külliyyen af olduğu tarihten başlayabileceğine nazaran, kanuna aykırı olarak asıl cezanın infazından evvel başlanılan emniyeti umumiye nezareti altına alınmak muamelesi, kanunen muteber bir infaz mahiyetini iktisap edemeyeceği ve kanuna aykırı bir mükellefiyete ademî riayette suçluluk hali bahis konusu olamayacağı düşünülmeden, bazı mütalâalarla 307/2. nci madde uyarınca mahkûmiyet kararı verilmesi bozmayı gerektirmiştir(8).

Mahkûm bulunduğu emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulma tedbirinin infazı sırasında aralıksız olarak zabıtaya müracaat etmemek, 307. maddenin (2) numaralı bendinde yazılı şekilde tedbirin müstelzim olduğu vazifelere riayetsizlik sayılır(9).

Kısa fasıllarla ve bir kasıtlı iki defa emniyeti umumiye tedbirine muhalefet, 80 nci maddenin tatbikim gerektiren müteselsil bir suç teşkil eder (10).

307/2. maddenin, emniyeti umumiye nezareti cezasından kaçmayı değil, emniyeti umumiye nezareti mahkûmiyetinin müstelzim olduğu vazifelere muhalif hareketi suç saymasına ve 28/3 ncü maddede asıl cezanın infazından itibaren onbeş gün içinde salâhiyet.tar makama müracaatın emniyeti umumiye nezareti cezasının müstelzim olduğu bir mecburiyet teşkil etmesine göre; bazı düşüncelerle beraet kararı verilmesi bozmayı gerektirmiştir (11).

TCK. nun 42 nci maddesine göre; emniyeti umumiye idaresinin nezareti altına alınmak cezası, asıl cezanın ikmal veya kısmen veya tamamen (külliyyen) affolunduğu tarihten başlar. Bu ceza, hal ve vaziyet ve mahkûmun etvar ve hareketi müsait olduğu takdirde, bulunduğu mahal mahkemesi tarafından müddet ve keyfiyetçe ref ve tahdit olunabilir.

Hükûm ilâmında cezanın icrası sureti tasrih olunmamış ise, bunun sureti icrasını tayin ve tahdit için mahkemeye müracaat olunabilir.

---

(8) 4. OD. 26.11.1959. 7613/13480

(9) 4. CD. 17. 4.1959. 411/ 5234

(10) 4. CD. 6.11.1956. 9268/14336

(11) 4. CD. 10. 9.1946. 8396/ 9424.

TCK. nun 101. maddesine göre; müebbet veya on seneden fazla muvakkat ağır hapis cezaları hususi af ile ortadan kalktığı veya azaltıldığı ve bu husustaki kanun veya kararnamede buna muhalif bir hüküm de mevcut bulunmadığı takdirde, hükümlünün üç sene müddetle genel güvenlik gözetimi altında bulundurulması lâzımdır.

Kendiliğinden uygulanması icabeden bu gözetim müddeti, 42. maddeye göre cereyan etmeye başlayacaktır. Bu hususta tereddüt olduğu takdirde, mezkûr 42. maddenin son fıkrasıyla, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 402 nci maddesine tevfikan ait olduğu mahkemeden bir karar istenebilir (12).

Hazarda, muvazzaf ve ihtiyat erattan askere çağrıldıkları sırada mevkuf ve mahpus bulunanların tahliyelerine kadar sevkedilemeyecekleri askere girmezden evvel yaptıkları suçlarından dolayı umumi mahkemelerce bir sene ve daha az hürriyeti bağlayıcı bir ceza veya para cezasından çevrilme hapis veya hafif hapse mahkûm olup da hükümleri askerde iken bildirilenlerin cezalarının terhisleri zamanına bırakılacağı, 1111 sayılı askerlik kanununun 4152 sayılı kanunla değişen 39/1. maddesinde tesbit olunmuştur.

Mahkûmların suç işlemelerini önlemek maksadiyle alınmış bir zabıta tedbirinden ibaret olup, TCK. nun II nci maddesinde yazılı cezalardan madut bulunmayan,^ bu itibarla müruru zaman hükümlerine de tâbi olmayan «emniyeti umumiye nezareti altına alınma cezası», askerlik vazifesinin tehirine sebep teşkil edemeyeceğinden, bu tedbirin, hükümlünün terhisini müteakip infaz edilmesinin kanun hükümlerine uygun düşeceği mütalâa edilmiştir (13).

TCK. nun 173/son maddesine göre; birinci bapta yazılı cürümler için hükmolunacak ağır hapis cezalarına, tertip edilen ceza müddetinin üçte birinden aşağı ve o müddeti geçmemek üzere tayin olunacak bir mntakada ikametle emniyeti umumiye nezareti altına alınmak cezası da ilâve olunur.

Emniyeti umumiye idaresinin nezareti altında alınmak cezasının, asıl cezanın ikmal veya kısmen veya tamamen af olduğu tarihten başlayacağı ve bu cezanın, hal ve vaziyet mahkûmun etvar ve harekâtı müsait olduğu takdirde, bulunduğu mahal mahkemesi tarafından «müddet ve keyfiyetçe» ref ve tahdit olunabileceği TCK. nun 42. maddesinde tasrih edilmiştir.

---

(12) Mütalâa. Ceza İşleri. 23.5.1951. 166.

(13) Mütalâa. Ceza İşleri. 8.5.1954. 17660.

Kanunun II. maddesinde sayılan cezalar arasında bulunmaması itibariyle bir ceza olmayıp, mücerret bir tedbirden ibaret olan emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulmanın, sözü geçen maddede yazılı şartların tahakkuku halinde süresinin bitiminden evvel kaldırılmasının, süresinin azaltılmasının veya mükellefiyetlerin tahdit edilmenin mümkün olduğu hiç bir şüpheye yer bırakmıyacak bir vuzuh ile madde metninde açıklanmıştır. Bu tedbirin, mahkûmiyet hükmünde tayin olunan mahalde infazı hususu, maddede yazılı keyfiyet mefhumuna dahil bulunmasına ve bu mahallin değiştirilemeyeceğine dair açık ve âmîr bir hüküm de mevcut olmamasına göre; hal ve şartların müsaadesi takdirinde infaz mahallinin değiştirilmesinin de mümkün olduğunu maddenin açık hükmü karşısında kabul etmek icabeder. Kaldı ki, bu tedbirin mahkeme tarafından müddet ve keyfiyetçe tamamen ref edilebileceğini de kabul ve tesbit eden kanunun (mücerret tahdidi) tazammun eden (infaz mahallinin değiştirilmesine) cevaz vermediğini düşünmenin hukukan izahı imkânsızdır. Diğer taraftan «mahkûmiyet kararında tayin edilmiş olan bazı hususatin tadil veya ref'i bahis mevzuu ise, bunu ancak mahkemenin yapabileceğine» dair me haz İtalyan Ceza Kanununa ait şerhte ileri sürülen mütalâa da bu görüşü ayrıca teyit eylemiştir.

Bu itibarla, hükümlü... hakkında emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulma tedbirinin Bozcaada'da çektirilmesine dair Çanakkale ağır ceza mahkemesinden verilen ..... tarihli kararda kanuna uymayan bir cihet görülmediğine karar verilmiştir (14).

GENEL EMNİYET NEZARETİ ALTINA ALINMA CEZASININ UYGULANMASI YÖNETMELİĞİ HÜKÜMLERİ

9) Adalet ve İçişleri Bakanlıklarınca hazırlanmış olan «genel emniyet nezareti altına alınma cezasının uygulanması yönetmeliği» nde emniyeti umumiye nezareti tedbirinin tatbik şekil ve sureti tesbit olunmuştur.

Filhakika bu yönetmeliğe göre; mahkemelerce genel emniyet nezareti altına alınma cezasına hüküm giyen kimse, asıl cezasını bitirdiği gün, bu cezasını çektiği yer kolluk «zabıta» makamına (emniyet nezaretinde kalmakla beraber 15 gün içinde nezaret cezasını nerede çekmek istediğini bildirir.

---

(14) I. CD. 11.9.1963. 1428/1743.

Kolluk âmiri, hükümlünün gösterdiği yerde eğleşmesinde bir sakınca görmezse, izin verir; ters hallerde başka bir yer göstermesini ister. (Madde: 1).

Asıl cezasını bitiren hükümlü, C. Savcılığınca hakkındaki ilâmla birlikte yukarıda bildirilen kolluk makamına gönderilir.

Burada hükümlü kişinin kimliği ve cezası genel emniyet nezaretine alınanların yazımı defterine, eğleşeceği yeri de gösterilmek ve fotoğraf isı yapıştırılmak üzere yazılır. (Madde: 2)

Hükümlü kişi, olağan bir duruşta tam önden ve tam yandan başı açık olarak aldırılmış rötüşsüz ve 4x6 şar boyunda altı tane fotoğrafisini kolluk makamına vermeğe yükümlüdür. (Madde: 3)

Eğleşeceği yeri birinci maddeye göre belli edilmiş olan kişinin bu yere gidebilmesi için gerekli olan süre içinde eğleşme yeri kolluğuna varması şarttır. Bu halde nezaret cezasının başlangıcı, TCK. nun 42 nci ve yönetmeliğın birinci maddesine göre hesaplanır. (Madde: 4)

İkinci maddeye göre gönderildiği kolluk makamında gerekli yazım yapılan her kişi için ayrıca:

a) Kimliği ve ceza süresi yazılmak ve fotoğrafisi yapıştırılmak, sağ elinin parmağı basımı da alınmak üzere düzenlenecek genel emniyet nezaretine alınanların yoklama defteri ile bir fotoğrafisi, mahkeme ilâmu ile beraber o kişinin eğleşeceği kolluk makamına,

b) Doldurularak üç tane genel emniyet nezaretine alınış bildirme fişinden biri yukarıdaki fıkırada yazılı olanlarla beraber başkaca bir yazıya lüzum kalmadan eğleşme yeri kolluk makamına, ötekiler sınıflandırma dolaplarına konmak üzere o kişinin doğum yeri emniyet kurumu ile doğrudan, emniyet genel müdürlüğü şube 5 müdürlüğüne gönderilir. (Madde: 5).

Yukarıdaki maddeye göre gönderilen belgeleri alan eğleşme yeri kolluk âmiri, hükümlünün cezasını çekmeğe geldiği günü yoklama defterine yazmakla beraber, kimliğini, fotoğrafisini de ekleyerek geçirir ve hükümlüye ne zamanlar yoklamaya geleceğini bildirir. (Madde ; 6).

Hükümlü kişi, ceza süresince aşağıda yazılı kayıt ve şartlara uymaya yükümlüdür:

A) Eğleşme yerinde geçimini sağlamak için haklı bir iş tutar.

B) Belli zamanlarda 6 ncı maddede yazılı kolluk makamına giderek yoklama defterini yazdırır.

C) Silâh taşıyamaz.

D) Yabancı ülkelere seyahat edemez.

E) Geçimi için tuttuğu işin gereği yüzünden yakın kasaba ve köylere gidip gelmek zorunda kalırsa, bunu altıncı maddede yazılı kolluk makamından izin almadıkça ve yolluk süresi ile gidip gelişini ve geçeceği yerleri defterine yazdırmadıkça yapamaz. Bu halde bile gittiği yerlerin kolluk makamına (B) fıkrasına göre yaptırılmalıdır. (Madde: 7).

Hükümlü kişi, inanç verici sebep göstermekle eğleşme yerinin değiştirilmesini isteyebilir. Bu hallerde 5 ve 6 ncı maddelere göre işlem yapılır. (Madde: 8).

Genel emniyet nezareti cezasını bitirenlerin, eğleşme yerlerinden ayrılmadan evvel nereye gideceklerini, bu yer kolluk makamına bildirmeleri ve ellerindeki yoklama defterini de vermeleri lâzımdır. Kollukça alınan bu bilgiler 6 ncı maddede söylenen özel defterine yazılmakla beraber, yoklama defterine de cezasının çekildiği kaydı düşülerek 5 nci maddeye göre gönderilmiş olan ilâm ve fişlere eklenir ve bunları gönderen yere geri çevrilir. (Madde: 9).

Yukarıdaki maddeye göre gönderilen dosya ve eklerini alan kolluk makamı, ilâmla yoklama defterini C. savcılığına ve genel emniyet nezaretine alınma fişini de gerekli bitirme yazısını da doğrudan «emniyet genel müdürlüğü şube 5. müdürlüğüne gönderir. Bu şubece yapılacak incelemelerden sonra fişler, cezasını bitirenler dolaplarında yıl sonuna kadar saklanarak, giren yılın başında yok edilir. (Madde: 10).

Bu yönetmelikte gösterilen kayıt ve şartlara uygunsuzluk eden hükümlüler, düzenlenecek tutanakla beraber, haklarında TCK. nun 307 nci maddesindeki ceza uygulanmak üzere tutanağın düzenlendiği yerin C. Savcılığına gönderilir. (Madde: 11).

Bu ceza, asıl ceza zamanaşımı ile ortadan kalktığı hallerde uygulanmaz. (Madde: 12).

Bu yönetmeliğe göre kullanılacak fiş ve defterler aşağıda gösterilmiş ve birer örneği eklenmiştir.

Genel emniyet nezaretine alınanların yazımı defteri: Genel emniyet nezaretine alınanlar sırasına göre bu deftere yazılır ve fotoğrafları yapıştırılır.

Genel emniyet nezaretine alınanların yoklama defterleri genel emniyet nezaretine alınanların eğleşme yeri kolluğuna gözükmeye günlerinde yazdıracakları defterlerdir.

Doldurulduğu yerle eğleşme yerinde tutulan nezaret altına alınanların yazımı defteri, sıra sayılarını taşır.

Bu defterler kadınlara ait olanlarının üst kenarı yarım santim kalınlığında kırmızı ile çizilir.

Genel emniyet nezaretine almış bildirme fişi: eğleşme yeri kolluğu ile emniyet genel müdürlüğü 5 nci şube müdürlüğüne genel gözetime almış bildirmeye yarar. Bu fişler, ceza tamamen çekildikten sonra genel müdürlükte toplanır.

Bu fişlerin kadınlara ait olanlarının üst kenarı yarım santim kalınlığında kırmızı ile çizilir. (Madde: 13).

SÜRGÜN CEZASI :

10) Türk Ceza Kanununun 18. maddesine göre; sürgün cezası, gerek cürmün işlendiği ve gerek cürümden zarar gören şahıs ile mahkûmun ikamet ettiği kazalardan en aşağı 500 kilometre uzakta bulunan ve nüfusu onbinden az ve polis teşkilâtı olan ve mahkeme ilâmında yazılı bulunan kaza merkezlerinde mahkûmun ikamete mecbur tutulmasından ibarettir.

Bu cezanın müddeti bir seneden beş seneye kadardır.

Ceza mevkiinin tabii ahvali mahkûmun hayatı için kat'i bir tehlike teşkil ederse veya emniyet ve asayişe yahut mahkûmun nas'at ve mesleğinin icrasına taallük eden mahzur ve mâniler bulunursa, Cumhuriyet Savcısı veya mahkûmun talebiyle sürgün cezasının infaz olduğu yerdeki hükmü veren mahkeme derecesinde bulunan mahkeme kararı ile sürgün yeri tebdil olunabilir. Bu derece mahkeme olmıyan yerlerde bu kararlar, o kaza dairesinde bulunan aynı derecedeki mahkeme tarafından verilir.

Sürgün, bir tedbir değil, TCK. nun II. maddesine göre cürümlere mahsus hürriyeti bağlayıcı cezalardandır.

18. Madde; 3038, 4055 ve 6123 sayılı kanunlarla değiştirilerek bu günkü şeklini almıştır.

3038 sayılı kanunla tâdilden önceki metinde «müebbet sürgün» ibaresi mevcut bulunmakta idi. Yapılan Tâdil ile cezanın azamî haddi beş sene olarak tahdit olunmuştur. Gerekçede aynen; (Müebbet cezalar, işledikleri cürmün şenaati itibariyle cemiyet içerisinde bulundurulmaları tehlikeli görülen ve hallerini ıslâh edecekleri o kadar umulmayan kimseler hakkında tatbik edilir. Halbuki, sürgün cezasında bu mülâhaza yer bulmıyacağı gibi, cezaî mevzuatımızda müebbet sürgün cezasını istilzam eder bir suç dahi gösterilmemiş olduğundan, encümen, müebbet sürgün cezasının kanunî cezalar arasında bulunmasına mahal görmiyerek bu cezayı kanundan çıkarmıştır) denilmektedir (15).

Madde, 4055 sayılı kanunla da değiştirilmiştir. Gerekçede aynen; (TCK. nun 18 nci maddesinin tâdili sebebi: sürgün cezasına hükmeden mahkeme, bu cezanın infaz edileceği yeri dahi maddede yazılı şartlara göre tayin etmekte olduğundan, hükmün infazı sırasında sürgün cezasının geçirileceği iklim, hava vesair tabii haller dolayısıyla mahkûmun hayatı için bir tehlike teşkil ettiği veya emniyet ve asayiş bakımından mahzurlar görüldüğü, yahut mahkûmun san'atının icrasına o yerde fiilen imkân bulunmıyacak sebepler olduğu takdirde, cezanın infaz olunduğu yerdeki hükmü veren mahkeme derecesindeki mahkeme kararıyla sürgün cezasının tenfiz edileceği yeri tebdil edebileceği hakkında bir hüküm ilâvesinden ileri gelmektedir. Gösterilen sebepler her noktadan varit ve bunlara istinaden cezanın çektirileceği yerin değiştirilmesinde isabet görülmüştür. Encümen, tebdil kararının, sürgün cezasının infaz edildiği mahkeme tarafından verilmesini, tebdil esbabının tetkik ve takdiri bakımından daha muvafık görmüş ve yalnız bu mahkemenin hükmü veren mahkeme derecesinde olması maddede tasrih edilmiş ve o derecede mahkeme orada yoksa, kaza dairesi dahilindeki aynı dereceli mahkemenin karar vermesi hususu maddeye dercedilmiştir.) denilmektedir (16).

Madde, 1953 senesinde 6123 sayılı kanunla da değiştirilerek, metindeki 60 kilometre mesafe, 500 kilometreye çıkarılmıştır. Ge-

---

(15) 8.6.1936 gün ve Esas. 2/201, Karar. 1/495. sayılı Adliye Encümeni Mazbatası.

(16) 16.5.1941 gün ve Esas. 78, 1/241, 604, Karar. 45. sayılı Adliye Encümeni Mazbatası.

rekçede; (.....) suçlularla yakından teması olan herkes bilir ki; Adana'dan İstanbul'a Karaman'dan Mersin'e sürmek gibi cezadan ziyade bir lütuf olacak hallere meydan vermemek şartıyla sürgün cezası hapisten daha müessir ve daha ıslâh edicidir. Sürgün cezası, hapiste olduğu gibi tenbellik, kumar dedikodu gibi âmillerle mahkûmu tereddide sürüklemeyi, çalışmaya icbar eder.

Bu sebeplerle teklifte, sürgün cezasının fena tatbiklerini önliyecek tedbirler alınmış ve bu ceza daha tesirli bir hale getirilmiş ve tatbikatta daha geniş yer verilmiştir. Tatbikattaki genişliğin devlet kuvvetlerini lüzumsuz yere işgal etmemesini temin edecek hüküm de konulmuştur.) (17), Adalet komisyonu raporunda da; (Bu madde; sürgüne ait olup, metinde sürgün, mahkûmun ikamet ettiği kazadan 60 kilometre öteye bir kazaya sürüleceği kaydolunmaktadır. Teklif ve kabul edilen şekle göre ise; mahkûmun ikamet ettiği mahal, bugünkü vesaitin bolluğu ve sür'ati karşısında ceza mahiyetini iktisap edememekte ve mahkûm bu halde muhiti ile alâka ve irtibatını sağlayabilmekte ve bazı ahvalde de sürgün, cezaî bir tedbir mahiyetinden çıkarak bir mükâfat şeklini iktisap etmektedir. Bu sebeptendir ki; mesafe 500 kilometreye çıkarılmış ve mahkûmun sürgün edileceği kazanın nüfusu onbinden az ve polis' teşkilâtı olan bir kaza, olması esaslı kabul edilmiştir. Sürgün müddeti ise bir seneden beş seneye kadar kabul edilerek, mer'i metindeki müddetler uzatılmıştır.) denilmektedir (18).

11) Sürgün cezası; mahkûmiyet hükmünde gösterilmiş olan bir «ilçe merkezi» nde mahkûmun ikamete mecbur tutulmasıdır.

Hükümde gösterilen bu ilçe merkezinin, cürmün işlendiği, mağdurla hükümlünün ikamet ettiği ilçelerden 500 kilometre veya daha uzak bir mesafede bulunması lâzımdır. Bundan ayrı olarak, sürgünün infaz edileceği ilçe nüfusunun onbinden az olması ve ilçede polis teşkilâtı bulunması şarttır.

Bu şartlara uygun olmak üzere hâkim, sürgün ilçesini seçmede serbesttir.

Sürgün cezasının müddeti, bir seneden beş seneye kadardır. Bu müddet, mahkûmun, sürgün için tayin olunan ilçede yetkili makam önünde isbatı vücut ettiği tarihten başlar.

---

(17) Milletvekillerinin 15.12.1952 gün ve 2/464. sayılı kanun teklifi.

(18) 22.2.1953 gün ve 32. karar sayılı Adalet Komisyonu Raporu.

Kanunda gösterilen sebeplerden birine dayanan bir talepte bulunulmuş olmak kaydıyla, mahkûmiyet hükmünde tesbit ve tayin edilmiş olan sürgün mahallinin sonradan değiştirilmesi mümkündür.

Kanunda gösterilen sebepler şunlardır :

- a) Sürgün yerinin tabii durumunun, hükümlünün hayatı için kat'î tehlike teşkil etmesi,
- b) Hükümlünün, sürgün yerinde kalmasının, o mahallin emniyet ve asayişi bakımından mahzurlu bulunması.
- c) Hükümlünün san'at veya mesleğinin icrasına müteallik o mahalde mâniler mevcut olması. Metinde bahis konusu edilen «San'at veya meslek» hükümlünün maişetini temin için icra eylediği «sanat veya meslek» tir.

Yer değiştirme talebi Cumhuriyet savcısı veya hükümlü tarafından yapılabilir. Hükümlü, kendisinin o yerin emniyet ve asayişini bozduğu yolunda bir talepte bulunarak sürgün mahallinin tebdilini istiyemez. Halbuki, C. Savcısı sürgün yerinin, hükümlünün hayatı için tehlike teşkil eylediği, meslek veya san'atı bakımından mâniler bulunduğu sebebine dayanarak da, yâni onun lehine de talepte bulunabilir. Karar verme, sürgün yerindeki «mahkeme» ye aittir. Değiştirme kararını vermeğe görevli mahkeme, mahkûmiyet hükmünü veren mahkeme «derecesinde» olan mahkemedir. Sürgün yerinde bu derecede mahkeme yoksa, karar verme yetkisi, bu yerin tâbi olduğu kaza dairesindeki aynı dereceli mahkemeye aittir. Mahkemenin kararma karşı hiç bir kanun yolu mevcut değildir.

SÜRGÜN YERİNDEN KAÇMA :

12) Kanunumuza göre sürgün yerinden kaçmak müstakil bir suçtur. (Madde: 304). Mehz kanuna göre; hükümlü sürgün yerinden kaçacak olursa geri kalan cezası hapse çevrilmek suretiyle infaz olunur. (Madde: 18/2)

304. madde hükmü, sürgün yerinden kaçan hükümlü hakkında uygulanır. Sürgün yerine gitmeyen hükümlü hakkında bu madde tatbik olunamaz. Hükümlü o yere zorla götürülür.

Hapisle birlikte hükmedilmiş olan sürgün cezası tamamlanmadıkça mahkûmiyet tamamen infaz edilmiş sayılamaz. (19)

Birinci kaçmadan geriye getirildiği günün ve dolayısıyla sürgün cezasının inkıtaa uğradığı müddetin tesbiti gerekirken, zuhül olunması ve bir sene sonra olan ikinci kaçma içtimaa yol açarken, suçun müteselsil suç kabulü ile 80. maddenin tatbiki bozmayı gerektirmiştir. (20)

404. maddedeki sürgün cezası, fiilin vukuundan evvel 6123 sayılı kanunla kaldırılarak, onun yerine emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulma cezası ikame edilmiş ve bu cezanın çektirilmesi yerinin tâyini mahkûma bırakılmış olduğu gözetilmeden, 304. madde ile mahkûmiyet hükmü tesisi yolsuz görülmüştür. (21)

Sürgün cezasının, hürriyeti bağlayıcı cezalardan bulunmasına ve TCK. nun 54 ncü maddesinin sondan bir evvelki fıkrasının mutlak hükmüne göre suç işledikleri zaman 15 yaşını bitirmemiş olan mahkûmun, hayvan hırsızlığı suçundan dolayı mahkûm olduğu sürgün cezasının, 18 yaşının ikmalini müteakip infazı icabeder. (22)

Sürgün cezasının, TCK. nun 18. maddesine muhalif olarak vilâyet (il) merkezinde çektirilmesine karar verilemez. (23).

Sanığın sürgün edildiği ilçenin, nüfusu ve ikamet ettiği mahalle olan mesafesi ve polis teşkilâtı bulunmadığı tetkik olunmadan, buranın sürgün mahalli olarak tâyini yolsuz görülmüştür. (24)

Bazı mahal mahkemelerince kaçakçılıktan mahkûmiyetlerine karar verilen kimselerin sürgün mahalli olarak hudut mıntıklarındaki kaza merkezlerinin tâyin olunması üzerine, Adalet Bakanlığı, yayınladığı bir tamimde ; (kaçakçılığın men ve takibine dair olan 1918 sayılı kanunun 6829 sayılı kanun ile muaddel 40 ncı maddesine göre ; «bu kanuna göre altı ay ve daha yukarı hürriyeti bağlayıcı-

---

(19) 4. CD. 28.10.1955. 11347/17103.

(20) 4. CD. 20.3.1946. 2501/3501.

(21) 4. CD. 4.4.1957. 628/5185.

(22) Mütalâa. Ceza İşleri. 10.3.1953 . 7678.

(23) 6. CD. 17.11.1959. 1527/1521.

(24) 6. CD. 14.11.1959. 1312/1460.

cı bir ceza ile mahkûmiyet halinde üç seneden on seneye kadar olmak, kaçakçılığa müsait mıntakalar haricinde infaz edilmek ve müddet zarfında emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmak üzere sürgün cezası da hükmolunur.

Kaçakçılık suçunun mükerrirleri hakkında hürriyeti bağlayıcı cezanın miktarına bakılmaksızın aynı hüküm tatbik olunur.»

Bu itibarla, mezkûr 40 ncı maddeye tevfikân sürgün cezası tatbik edilen hallerde TCK. nın 18. maddesinde mezkûr şartlarla birlikte sürgün mahallinin kaçakçılığa müsait bulunan hudut mıntakaları haricinde tâyin ve tesbiti gerektiğinin gözönünde bulundurulması...) tebarüz ettirilmiştir. (25).

---

(25) Tamim. Ceza işleri. 19.1.1960. 12/3.

AMİRLİK, MEMURLUK GÖRGÜSÜ

Yazan :

Burhan ENGİN

İşletme Mühendisi

A — GENEL DÜŞÜNCELER:

Birçok âmir ve kumandanlar aldıkları fena sonuçların, memur veya astlarının ödevlerini ihmal ettiklerinden doğduğunu sanırlar. Halbuki, böyle fena neticelerle ; meslekî bilgisi, nezaket ve idarecilik kabiliyeti olmayanların karşılaştığı bir hakikattir. Muvaffakiyetli sevk ve idare için ilk şart ; memurların ve astların da iyi veya fena, ileri veya geri zihniyetli, öğrenmiş veya öğrenecek meziyette insanlar olduğunu unutmamaktır. Eğer biz etrafımızdaki insanların kusurlarını, kendi hatalarımız kadar normal saymayı öğrenmezsek emrimizde çalışanların her hareketini can sıkıcı buluruz. İyi bir âmir memurunu her an usul, idarecilik, dürüstlük, doğruluk bakımından şahsen örnek olarak yetiştirmekte devam ederek onun yanlış bir davranışına meydan vermez.

İdareye yeni alınan bazı memurlar ilk zamanlar, âmirlerinin itimat ve güvenini kazanacak derecede gayretli ve becerikli olurlar. Âmirlerin kontrolü elden bırakarak, işleri bu yeni eski memurlara kayıtsız ve şartsız itimat ettikleri anda sonu yolsuzluk ve görevi kötüye kullanmağa kadar varan kademeli bir dikkatsizlik ve neme lâzımcılık başlar.

İşinin ehli, dairesinin organizatörü olacak idealist bir şahsiyete ve kudrete sahip olmayan âmirler ve bunların emrindeki memurlar, daha üst kademedeki âmir ve kumandanlarca görevlerine otomatik olarak sevk ve ona göre idare edilmedikleri zaman ne kendilerine, ne de idareye verimli olamaz.

H. Cassan «Güçlüklerle Mücadele» kitabında der ki : «İşlerinizin başına lâyük olanları getiriniz. Lâyük olmayan işi sade durdurmaz ; üstelik bozar da. Âmir teşkilâtını kurmalı veya kurdurmalı, işlerini, anlayan elemanlara, murakabe ettirmelidir. Masrafları azaltacak fikirler talep ediniz ve bunları mükâfatlandırınız.»

B — AMİRLİK GÖRGÜSÜ :

1 — Bir âmir veya kumandan emrindekilerin saygı ve itaat hislerini uyandıramıyorsa, şahsiyet, karakter veya idare şeklinde bozukluklar var demektir. Âmirin idarede veya dışarıdaki hususî hayatında ahlâksız veya haysiyetsiz yaşama tarzı emirlerinin tesirini ve devamlılığını azaltan bir faktördür. Sevk ve idarede başarı kazanmak isteyen âmir her bakımdan dürtüst, ahlâklı, müşfik, nazik ve terbiyeli olmalıdır. Kaliteli bir âmir ne bir tek sözü, ne de yanında çalışan bir bayana kötü nazarla bakması ne de kabare veya meyhanelerde vakit geçirmeyi itiyâd edinmesi dolayısıyla memurların ve halkın gözünden düşmemelidir. Zamanımızda küçük yalanlar bir idare mekanizmasındaki âmir veya memurlara yakışmayan sahtecilik ve iki yüzlülük sayılır.

2 — Âmir bir memuruna sözlü veya yazılı olarak vereceği emre «rica ederim» cümlesini eklemeyi, işin bitirilmesinde teşekkür etmeyi, itiyâd haline getirmelidir. Bu nezaket memur veya astı âmire bağlayan biricik vasıta. Bu suretle âmirle memur arasında kaba düşen resmî soğukluk yerine ciddî ve sıcak bir samimiyet konmuş olur.

3 — İyi bir âmir, ihtisasını, meslekî bilgisini ve tecrübelerini göz önünde tutacağı memurları kendisine randımanlı bir yardımcı haline getirmeyi bilir. Memurun herhangi bir yanlış başkalarının yanında yüzüne vurulmaz. Çünkü böyle teşhir eden bir tekdir karşısında memur ne, hatasının derecesini ne de tekrar etmemesi için gerekecek tedbiri düşünemez ve âmirle memur arasında ilk geçimsizlik adımı atılmış olur. Fakat âmir, taltif edilmesi gereken memurunu yabancıların veya arkadaşlarının huzurunda bir kaç minnettarlık ve teşekkür kelimesiyle överse, kendisine fedakâr bir dost kazanmış olur.

4 — Bir âmirin İlmî metodlarla sevk ve idare edebilmesi, kendisine, âmirlik etmesinde, isabetli yardımcıya malik bulunmasına bağlıdır. Kendisi kültürlü, mütefekkir- tabiatlı ise, icra kudretine sahip muavini ; icra kudretinde ise, inceleyici tabiatla muavini bulunmalıdır. Âmir ve muavinlerin, kendi meziyetlerini müdrük olarak birbirini tamamladıkları idarelerin muvaffak olmamaları imkânsızdır. Âmir veya muavini sert tabiatlı ise, diğeri mutlaka yumuşak tabiatlı olmalıdır.

5 — Âmir mevkiine yeni yükselmiş olanlar dünkü arkadaşlarını veya memurları sevk ve idare ederken, hataya düşmemek için mutlak bir benlik ve şiddet usulü yerine arkadaşlarından fikir ve mütalâa sorma siyasetini gütmeli, görev ve sorumluluk derecesini bilmeli, hepsinden fazla çalışmalıdır. Verdiği emirlerin tatbikini ve işlerin gidişatını arasına şahsen ve daimi surette de teknik ve işlem müfettişleri ile kontrol etmelidir.

6 — Âmir, memuru konuşurken hemen sözünü kesmemeli, onu sükûnetle dinlemeli, kendi mütalâa ve kararını gerekçesiyle beraber en sonraya bırakmalıdır. Kendisine idarenin muvaffakiyeti için getirilen tasarruf, usul ve idarecilik tekliflerine peşin teşekkür etmeli, tetkik ve lüzumlu ise seminer toplantısı ile karara varmalı, teklif sahibine tekrar açık teşekkür etmelidir. Aşağılık duygusuna kapılmayan âmirler dâvetsiz gelen böyle teklifleri sade tetkikle iktifa değil, aynı zamanda bazı teklifler istemesini de bilirler.

C — MEMURUN RANDIMANLI ÇALIŞMA ŞARTLARI :

1 — Bir idare veya müessesenin dinamik kuvveti ; emir ifa eden memurlarında değil, şeflerindedir. Şef vaktinde ve dirayetle işini görürse memurdan da görevini yapması beklenebilir. Bu kaidenin aksini görecektir memur, tembelleğe veya dikkatsizliğe âdeta kendinde bir hak görür. Şef iş zamanında memurlarına iyi örnek olmakta devam etmelidir.

2 — Memurun randımanı kendisine bir iş sınırı ve sorumluluk derecesi tâyin nisbetinde artar. Çünkü işini bilen hiç bir memur ne küçük bir çocuk gibi idare edilmeye ne de acemi öğrenci gibi işinin her dakika şefi tarafından tashihine tahammül edemez. Memurların kendi başlarına iş yapmaları kendilerini yetiştirmek için olduğu kadar idarece de lüzumludur. Bu ise her on işin şekli değil, neticesi denetlenmekle sağlanabilir. Hiç bir görevde iş sınırı ve yetkisi haddinden fazla geniş olmamalıdır. Çünkü yetememek ve ihmal başlar. Her memur ve âmir belli işinden sorumlu olmalı ve sorumluluk dereceleri yazı ile ilgililere bildirilmiş ve her yeni memura da bu husus girişinde verilecek bir yönetmelikle öğretilmiş olmalıdır. Sorumluluk hissi memuru makine halinden çıkararak aşağılık duygusundan kurtarır. Kendisinin de idare mekanizması içinde bir değeri olduğu kanaatini uyandırır.

3 — Her âmir ; emirlerini makine gibi, körü körüne yapacak kafasızları yanına toplayacak yerde, kendisine yardım etme kudretinde olacak elemanlar temin ettiği derecede başarı kazanır. Görülecek hatalar sabırla düzeltilmeli ve sebebi aranırken memura verilmiş olan işlerin haddinden çok olup olmadığı da göz önünde tutulmalıdır.

D — MEMURLUK GÖRGÜSÜ :

1 — Gayretli bir çalışma ile görevinizi dolduramazsanız, memur sıfatıyla sadece terfi ve terfi istemek, beklemek sizi ilerletmez. Sıradan orta dereceli bir memur kalmak istememekle, yani bir şahsiyet sahibi olmaya çalışmakla, ilerlemek için birinci adımı atmış olursunuz. Her idarede geleceğin şefleri olacak, prensip ve şahsiyet sahibi memurlarının azlığına karşılık sıradan memurları pek çoktur. Siz, ileride şahsiyetli bir şef olmak için kendinizi yetiştiriniz.

Şahsiyet sahibi olmaya çalışan memurların, bağımsız ve kendi başlarına iş görmeğe, geçtikleri şube veya kısım başında yeni bir organizasyon yapmağa çalıştıklarını görürüz. Böyle memurlar, herhangi bir emir almadan, gerek idare ve gerek şefleri için faydalı ve iyi gördüklerini yapmağa hazırlanmış bulunurlar. Bunlar, kendine güveni olan ve memurunu kıskanmayan kudretli şefler tarafından sezilerek gayretlerini teşvik suretiyle yetişmelerine ve diğer şube ve kısımlara da örnek veya doğrudan doğruya faydalı olmalarına çalışılır.

2 — «Ben sadece kendi işimi yaparım ötesine karışmam, fazlasını beklemesinler.» zihniyetinde olan sıra âmir ve memurların ilerlemeleri teşvik edilmemelidir. Hele kendisine herhangi bir iş verilmesinde, her defasında : «Benim işim değil, bunu yapamam, bunu bilmem, şunu öğrenemem» gibi lâflarla işden kaçan menfi ruhluların idareden derhal kovulmaları için personel vazife yönetmeliklerine ağır cezaî hükümler konarak diğerlerinin menfileşmemeleri ve tenbel olmaları için lâzımdır.

3 — Sadece kendine verilen işi, değil fazlasını yapmakla üstün bir gayret göstermiş olanlar yükselmeğe hak kazanırlar. İzinli olan bir şefin işini, daha iyi olmasa da, hatasız görmek suretiyle o işe ehliyetini ispat etmek bir memur için kabildir ve buna fırsat verilmelidir.

İnsan henüz içine girmedığı, iç yüzünü bilmediği bir işi tenkit etmemelidir. Sonra bir insan evvelâ kendi çalışma ve randıman derecesini kontrol etmeli, kusurlarını araştırmalıdır. Aksine hareket, insana mevcut kredisini de kaybettirebilir. Genel olarak sorulmadan bir fikir dahi söylemeyiniz. Geveze olmaktan ziyade ketûm olunuz ; şefinizin itimâdını kazanırsınız.

4 — Sempatiyi bozmamak için, şefinizin, fikrinize uymayan emirlerini münakaşaya kalkmayınız ; söylemek istediğini önceden bilseniz dahi, onun söylemesine imkân bırakınız. Muhtelif jestlerle kurnaz olduğunu anlatmaya veya dedikodu ile sevgi kazanmaya çalışan bir memur ciddî bir şefin sempatisini kazanamaz. Şef ile az konuşmalı, lüzumsuz birşey konuşmamalıdır. Kendisine sormadan yapılması kabil olan işler için âmiri tâciz etmemelidir. İşin icrası şeklinde yeni bir usul bulduğunuzu sanıyorsanız bile büyük bir mucit tavır takınmayınız. Âmiriniz karşılık göstermese de «lütfen veya teşekkür ederim» demeyi unutmayınız. Şef geç gelip erken giderse onu taklide veya tenkide çalışmayınız. Siz onun harekâtından sorumlu değilsiniz.

5 — Genel olarak, lüzumlu görseniz de eski işlerinizdeki başarısızlıklarınızdan söz açmayınız. Kendi hususî hayatınızı kimseye anlatmayınız. Sizi takdir edecek kadar yüksek olmayanların yanında başarılarınızla övünmeyiniz.. Ne aileniz, ne akrabalarınız ne de arkadaşlarınız veya şefiniz için dedikodu yapmayınız, bunlar hakkında dedikodu yapanları da dinlemeyiniz, lâfını kesiniz ; çünkü onların size olan teveccühünü veya ilgisini çekemeyenler bir fitneciliğe kalkarlar.

6 — Meslekî bilgisi, çalışma prensibi, ahlâkı, adaleti olmayan hak ve hukuk tanımayan, keyfi ve iltimaslı tâyin, terfi yaptırır veya iş gören âmirleri de memurların, başlarından atmak için uğraşmağa cesaret etmeleri de ahlâkî fazilet icabı olduğu unutulmamalıdır.

TAHLİLİ FİHRİST

Erol GÖKBERK

İçel Maiyet Memuru:

GİRİŞ

BÖLÜM I

ŞEHİR VE KASABALARIMIZIN KONUT PROBLEMİ

I — Konut Buhranını Doğuran Sebepler

1 — Arzı Azaltan Sebepler

- A) Yapı Maliyet Bedellerinin Artması
- B) Kira Bedellerinin Dondurulması
- C) Yıkılan Yıktırılan veya Yanan Binalar istimlâk

11 — Talebi Çoğaltan Sebepler

- A) Sanayiîni İnkişafı
- B) Köylerden Şehir ve Kasabalara Göç

II — Konut Buhranını Önlemeğe Matuf Tedbirler

1 — Arsa Meselesi

- A) Arsa Stoku Yapmak
- B) Tanzim Satışları Yapmak
- C) Uzun Vade İle Kiraya Vermek
- D) İnşa Mecburiyeti
- E) Arazi Vergisi
- F) Halk Tipi Konut Yapacaklara ve Konut Kooperatiflerine Arsa Temin Etmek

- ii — Konut Kredisi
- iii— Kendi Evini Yapana Yardım
- iv — Kira Meselesi
- v — Gecekondu Meselesi
- vi — Konut Buhranını Önlemek İçin Alınacak Diğer Tedbirler

BÖLÜM II

KÖYLERİMİZİN KONUT PROBLEMİ

GİRİŞ

Bizde mesken sıkıntısı, İkinci Cihan Harbinden itibaren, büyük şehirlerimizde ızdıraplı bir hâl almaya başlamış ve gecekondu tâbir edilen gayri fennî ve gayri sıhhi bir takım binaların inşasına sebep olmuştur. Mesken sıkıntısının bilhassa büyük şehirlerde çaresi bulunmadıkça ciddi neticeler doğurabilecek bir hal arzettiğine şüphe yoktur. Memleketimizde büyük şehir ve kasabalardaki mesken sıkıntısı yıldan yıla ciddi bir şekilde hissedilmeye başlanmış ve harp dolayısıyla inşaatın hızla gelişmemiş olması, gecekondu inşaatının geniş nisbette yayılmasını intaç ederek 1946 yılından itibaren, üzerinde ehemmiyetle durulması icabeden bir durum arzetmeye başlamıştır. Bu vaziyet muvacehesinde zamanın hükümetleri tarafından peyderpey gerekli tedbirlere baş vurulmuş ve ancak bu surette mesken buhranının daha ciddi bir hal almasının önlenmesi kabil olmuştur.

Köylerimizde ise evlerin çoğu ; sağlık şartlarından uzak ve yaşanamayacak derecede iptidaidir. Coğrafi bölgelerimizin hususiyetlerine göre, çeşitli şekillerde ve çeşitli malzeme ile inşa edilmiştir. Bir kısmı taşla, bir kısmı kerpiçle yapılmıştır. Bir kısmının üzeri toprakla, bir kısmının ise kiremitle örtülmüştür. Toprak evler ekseriyeti teşkil etmektedir. Kamış ve saz gibi malzemelerle yapılanlar da vardır. Bu durumu müşahade eden bir idareci «köylerimiz ; taşdan evleriyle kaya kovuklarını, kamış ve sazdan evleriyle kartal ve toprak evleriyle köstebek yuvalarını andırmaktadır» (1)

---

(1) Fahri Tokmakçioğlu Köy evleri, İdare Dergisi, S. 194

Köylerimizden ekserisinin köstebek yuvasından farksız evlere girmesinin tarihî ve İktisadî sebepleri vardır. Tarihî sebeplerin başında Osmanlı İmparatorluğunun son devirlerindeki kötü idareden doğan asayişsizlik ve suüstimaller gelir. Bunlar Cumhuriyet devrinde tarihe karışmıştır.

İktisadî faktör de, köylümüzün fakir düşmesini ve binnetice toprak evlerin devam edegelmesini mucip olmuştur.

Yukarıda da kısaca belirtmeye çalıştığımız gibi memleketimizde ; gerek şehir ve kasabalarımızda ve gerekse köylerimizde konut problemi mutlaka halledilmeye muhtaç bir durum arz etmektedir.

Konut yapımı bugünkü yürüyüşüyle gerek nitelik ve gerekse sayı bakımından ihtiyacı karşılamaktan uzaktır. Bu böyle giderse ihtiyaçlar hiçbir zaman karşılanamayacak, şehirlerde gecekondular artacak, aile gelirlerinin önemli bir kısmı kiraya gidecektir. Ayrıca lüks konut ve gecekondular ayrışması toplumsal dengesizliklere sebep olacaktır. (2)

BÖLÜM I

ŞEHİR VE KASABALARIMIZIN KONUT PROBLEMİ

I — Konut Buhranını Doğuran Sebepler :

Arz ve talep kaidesi, bilindiği üzere, İktisadî münasebetlerimize ve fiyatların teşekkül ve tekevvününe hakimdir. Serbest piyasaya arz edilen malın talebe nazaran çokluğu fiyatın düşmesini, azlığı ise yükselmesini mucip olur.

Konut ihtiyacının tatmini de aynı kaideye tabidir. Eğer mevcut konuta nazaran ihtiyaç daha fazla ise, yâni arza nazaran talep çok.sa ; bu talebin derecesine göre, bir taraftan kira bedelleri yükselir ve diğer taraftan da ortaya bir konut buhranı çıkar. Bizdeki konut buhranı da bu kaidenin bir neticesidir.

ı — Arzı Azaltan Sebepler :

A) Yapı Maliyet Bedellerinin Artması :

İkinci Cihan Harbinin tevlit ettiği krizden mütevellit fiyat yükselişleri ve harp sebebiyle kabaran bütçelerin karşılanması için ar-

---

(2) Kalkınma Plânı, Birinci Beş Yıl, adlı eser, s. 432

tırılan veya yeniden ihdas edilen-vergiler, arsa ve malzeme bedellerini, işçilik ücretlerini ve sair inşaat unsurlarının fiyatlarını beş, altı misline çıkarmıştır. Diğer taraftan bazı inşaat malzemesinin istihsalı veya ithali, çeşitli sebeplerle azalmıştır.

Bunun neticesinde özel sermaye, serbest ticaret sahasında daha çok kâr getirecek sahalara kaçmıştır. Bunun neticesinde mevcut konulara kâfi derecede yenileri ilâve edilememiştir.

Konut arzını azaltan bu sebep eski şiddetinde olmamakla beraber bugün için de varittir. Nitekim ; bu husus 5 yıllık kalkınma programında da tesbit edilip, bunu izale edecek sebepler üzerinde de esaslı bir suretle durulmuştur.

B) Kira Bedellerinin Dondurulması :

Avrupa memleketlerinin çoğunluğunda, fiyatların yükseldiği ve paranın iştira kuvvetinin azalmağa başladığı anda, kiralar dondurulmuştur. Yani kira bedelleri sun'î bir şekilde sabit tutulmuştur. Bu tedbirin istihdaf ettiği gaye, vatandaşın ve bilhassa dar gelirli vatandaşın, diğer ihtiyaçlarını karşılamasına imkân vermektedir. Bizde de bu yola gidilmiştir. Fakat bizde bu tahdit, 1939 yılından itibaren, kiracı ile mal sahipleri arasında derin bir huzursuzluk ve gerginlik yaratmıştır.

Bizde kira bedelleri, 26/1/1940 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan 3780 sayılı Millî Korunma Kanununun 30. maddesiyle dondurulmuştur. Bu hükme göre ; 1939 yılı kira mukavele şartlarında kiracılar aleyhine hiçbir değişiklik yapılmıyacaktır, ayrıca 1939 yılı son icar mukavenamesiyle muayyen olan kira bedelleri hiçbir suretle artırılmıyacaktır ve son olarak da, mahdut ve* muayyen olan bazı haller hariç olmak üzere, tahliye dâvası açılmıyacaktır.

Hükümet, 30. madde hükmünün ; 11/4/1940 tarihinden itibaren vilâyet merkezi olan şehir ve kasabalarda ve 21/9/1940 tarihinden itibaren de kaza merkezi olan şehir ve kasabalarda tatbikini kararlaştırmış ve bu suretle 30. madde 6570 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği ana kadar tatbik edilmiştir.

Bahis konusu 30. madde ; 3954, 4180, 4648, 5020 sayılı kanunlarla değiştirilmiş ve 6084 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır. 6570 sayılı kanun ise, kira problemini yeni bir esasa bağlamıştır.

6570 sayılı Kira Kanununun esbabı mucibesinde şöyle denilmektedir :

«Memlekette gayrimenkul inşaatının normal ve ihtiyaçları karşılayacak bir seviyeye ulaşacağı ve binnetice bir gayrimenkul buhranının kalmıyacağı ve kira bedellerinin normal bir hadde kalacağı tahmin edilmişti. Fakat memlekette inşaatın hızlanmış olmasına rağmen seviyenin yine ihtiyacı tam karşılayacak dereceye ulaşmadığı, bilhassa memleketin büyük bir kalkınma hareketi içine girmesi bunun neticesi olarak vatandaşların gelir ve kazancının aramaya başlaması, nüfusun çoğalması, köylerden kasabalara, kasabalardan şehirlere ve sanayi merkezlerine nüfus akınınun fazlaşması ve İctimai hayat ve telâkkilerin değişmesi sebebiyle aile bölümlerinin başlaması ve bu sebeple yeni aileler için yeni meskenler ve artan iş ve ticaret hareketleri dolayısıyla yeni iş yerlerine ihtiyaç hasıl olması gibi çeşitli amiller tahtında bir gayrimenkul buhranının devam ettiği müşahade edilmiştir.

Bunun yanında gayrimenkul sahiplerinin de kira rejiminin serbest bırakılması karşısında kiracılarından fahiş kira bedelleri talep etmeğe ve bazılarının ise her ne olursa olsun kiracılarını gayrimenkullerinden tahliye ettirmeye hazırladıkları, binaenaleyh Millî Korunma Kanununun 30. maddesinin meriyetten kaldırılmasının, yani gayrimenkul kira bedelleri ve tahliye sebeplerinin tecdidi rejiminin terkedilmesinin memlekette İctimai, İktisadi büyük buhranlar yaratacağı tesbit olunmuştur.» (3)

Bu sebeple müstakil ve hususi bir kira kanununa lüzum hissedilmiş ve 6570 sayılı kanun tedvin edilmiştir. Bu kanun ile :

ı — 1939 tarihinde mevcut ve bu tarihten sonra kiraya verilmiş olan gayrimenkullerin kira bedellerine günün İktisadi şartlarına uygun derecede yeni zamlar yapılması,

ii — 1947 tarihinden sonra inşa edilmiş gayrimenkullerin kiralalarının 12/5/1952 tarihindeki hallerde dondurulması ve bu tarihten sonra inşa edilmiş ve bundan sonra inşa edilecek gayrimenkullerin kiralalarının da yukarıdaki emsallerini tecavüz etmemesi,

iii — Bilumum gayrimenkullerin tahliyelerinin yalnız bu kanunda mevcut sebeplere inhisar ettirilmesi yani şimdiye kadar Millî

---

(3) Muvakkat Encümen Mazbatasından. TBMM. Zabıt Ceridesi, Devre 10. c7, s. 27 - 34.

- Korunma Kanununa tabi olmayanlarının da tahliye erbabının tahdit olunması
 ıv — İmar ve inşa sebebiyle de tahliyenin kabulü,
 v — Kanuna mümanaat edecekler için hapis cezası kabulü ve para cezasının
 fazlalaştırılması,

Gibi esaslar vazedilmiştir. ( )

Kısaca, 1938 senesine nazaran fiyatların 5 - 6 misli artmasına mukabil kira bedellerinin bu suretle sabit bırakılması ; hususi sermayeyi, kiraya verilmek üzere konut inşaaı için cezbetmemiştir. Bunun neticesinde inşaat önemli bir derecede azalmıştır. Halbuki büyük şehirlerimizin çoğunda nüfus devamlı bir surette tekasüf etmiştir. Nüfus ve inşaat istatistikleri bu sıkıntıyı vuzuhla belirtmektedirler.

C) Yıkılan, Yıkıtılan veya Yanan Binalar ve İstimlâkler :

Konutun ve umumiyetle binanın ömrü, iyi veya kötü kullanılmasına göre uzun veya kısa olur. Zamanın ve tabii kuvvetlerin tesiri de aşikârdır. Bu sebeplerle oturulamaz bir hale gelebilir ve kendiliğinden yıkılır veya sahibi veya belediye tarafından yıktırılır.

İstanbulun mesken meselesini etüd için toplanan bir komisyon, İstanbulda her sene mevcut meskenlerin yetmişte birinin yıkılacak veya çökecek bir hale geldiğini ve 1942 - 1959 senelerinde 11.351 meskenin ikâmetgâh kadrosundan çıktığını tesbit etmiştir. (4)

Yanmış olan binalarla muhtelif âmme müesseseleri tarafından yapılan istimlâklerde, mesken miktarını, buhran yaratacak derecede olmasa bile azaltırlar.

ıı — Talebi Çoğaltan Sebepler :

A) Sanayiîn İnkışafı :

Medenî memleketlerde ; makina devrinin açılması ve büyük sanayiîn inkışafı, büyük halk kitlelerinin şehirlere akın etmesini mucip olmuş ve ortaya halkın barındırılması gibi önemli bir sosyal

---

(4) M. Turan Bayazıt, İstanbulda Mesken Buhranı ve Amilleri, İdare Dergisi, Mart - Nisan 1952; N. 215, s. 16

dâva çıkmıştır. Medenî milletler bu davayı, kendi imkânları ve bütçeleri dahilinde hal yoluna koymuşlardır.

Sanayi inkişafı bizde de tesirini göstermiştir. Filhakika fabrikaların ve diğer sanayi müesseselerinin kurulduğu merkezlerde nüfus ziyadesiyle artmış ve binnetice ortaya bir mesken meselesi çıkmıştır. Gerçi bu fabrika ve müesseselerden bazıları lojmanlar inşası suretiyle, memur ve işçilerinin sağlık şartlarını haiz ve nisbeten konforlu meskenlerde oturmalarını sağlamışlardır. Bununla beraber bu inşaat, talep miktarıyla münasip olmamıştır. Ve netice olarak mesken buhranı devam edegelmiştir.

B) Köylerden Şehir ve Kasabalara Göç :

Ziraatımız, son senelerde makinalaşmış ve bu sayede köylümüzün satın alma gücü ziyadesiyle artmıştır. Diğer taraftan, kara ve demir yollarımız yurdun en ücra köşelerine kadar uzamıştır. Bu yolların üzerinde ve hatta civarında bulunan köyler inkişaf etmiş ve bu köyler sâkinlerinin görgü ve bilgileri artmış ve hayat standartları yükselmiştir.

Filhakika köylümüz, münakale imkânlarının mevcudiyeti sayesinde, mahsulünü istediği yerde ve istediği şekilde satmak fırsatını bulmuştur. Böylece, sık sık şehir ve şehirli ile temasa geçen ve şehre has bazı imkânlardan da faydalanmıştır. Bunun neticesi olarak, müsait servetli birçok köylüler, köye nazaran, imkânları ve konforu daha fazla olan şehir ve kasabalara göç etmeğe başlamışlardır.

Diğer taraftan makinalaşma, zamandan ve insan gücünden tasarrufu sağlamış ve bunun neticesinde ziraat işçiliği ile hayatlarını kazanan birçok köylü vatandaş işsiz kalmıştır. İşte bu vatandaşlar, köyleriyle alâkalarını keserek şehirlere yerleşmeğe ve buralarda iş güc sahibi olmaya başlamışlardır. Şehir ve kasabalarda meydana gelmiş olan gecekonduculardan çoğunun bunlar tarafından yapıldığı müşahade edilmiştir.

İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından 1956 yılında neşredilen «1955 genel nüfus sayısı yüzde on örnekleme usulü ile elde edilen Türkiye neticeleri» adlı broşürde kaydedildiğine göre, 1950 - 1955 yılları arasında, Türkiye nüfusu ; her yıl şehir ve kasabalarda binde 55. köylerde binde otuz artmıştır. Gerek bu rakamlar ve gerekse broşürdeki diğer rakamlar, nüfusumuzun senelik artış nisbeti-

nin şehir ve kasabalarımızda, köye nazaran, daha çok olduğunu göstermektedir. Köye nazaran anormal derecede yüksek rakamlara balığı olan bu nisbetin, sadece doğum ve ölüm farkından ileri geldiği iddia edilemez. Buna, köylerden şehirlere vuku bulan akınların da müessir olduğu hakikattir.

ıı — Konut Buhranını Önlemeğe Matuf Tedbirler :

Memleketimizde bugüne kadar esaslı ve programlı bir şekilde mesken siyaseti takip edilmemiştir. Ancak Belediyelerce ve Devletçe mevzii tedbirler alınmıştır. Bununla beraber mevzuatımızda, konut buhranını önlemeğe matuf bazı hükümler mevcuttur. Fakat mevzuatımızdaki bu hükümlerle, şehir ve kasabalarımızdaki konut problemini esaslı bir şekilde halletmeye imkân yoktur.

Memleketimizin 1963 yılında girdiği demokrasi düzeni içinde plânlı kalkınma döneminde konut problemi de esaslı bir şekilde ele alınmıştır. Bu suretle ilk defa, sistemli ve devamlı olarak konut siyaseti ele alınmış olmaktadır.

ıı — Arsa Meselesi:

Sanayi ihtilâli, sür'atli şehirleşme ve nüfus artması arsanın, umumiyetle toprağın önemini çok artırmış bulunmaktadır. Şehirleşen, sanayileşen insanların ihtiyaçları durmadan artmaktadır. Liberal felsefenin vadettiği ahengin laissez - faire, laissez - passer ile temin edilememiş olması cemiyetin menfaatim korumak, sosyal adaleti tesis ve idame etmekle vazifeli bulunan devletin eski vazifelerinin hacmini artırmış ve ona yeni vazifeler vermiştir.

Bütün bunlar devletin ve genel olarak âmme sektörüne dahil idare ve teşekküllerin yapacakları işler için lüzumlu olan arsaların teinini hususunda yeni ve modern prensiplerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Zira toprağın bir özelliği vardır, diğer mallar gibi istenildiği kadar artırılmaz ve istihsal yolu ile çoğaltılamaz ; şu halde bir inhisar durumu bahis konusu olmaktadır.

Bir tarafta toprak sahibinin hak ve menfaatları, öte yanda ise cemiyetin menfaati vardır. Bu iki menfaat çok zaman çarpışmaktadır.

Ammenin menfaati iyi korunmadığı takdirde, her yerde, bilhassa iktisaden geri kalmış memleketlerde kalkınma, sanayileşme,

mesken meselelerinin halli güçleşecek, imar plânları ile ilgili birçok faaliyetlerin başarısızlığa uğraması ve teşebbüslerin soysuzlaşması ihtimali çok artacaktır.

Özel menfaat korunmadığı takdirde ve birtakım sert tedbirler alındığında, insanın en mukaddes haklarından olan mülkiyet hakkına hürmet edilmemiş ve şahsî teşebbüs söndürülmüş olacaktır.

Yukarıdaki genel izahımız arsa meselesinin ne kadar önemli olduğunu açıkça göstermektedir. Bu sebeple aşağıda, bizde kabul edilmiş olan şehir arsaları ile ilgili prensipleri, bunların tatbikatına ve konut buhranının halli için, bu konuda, yeniden alınması gerekli tedbirleri inceleyeceğiz.

A — Arsa Stoku Yapmak.

Belediyeler ve genel olarak âmme idarelerinin arsa temininde baş vurdukları çeşitli usuller vardır.

a) Serbest Piyasadan Satın Alarak Stok Yapmak :

Almanya, Avusturya, İsviçre gibi orta Avrupa memleketleri ile İskandinavya memleketleri çok eski zamanlardan beri arsa stoku bulundurmaya geleneğine sahip bulunuyorlar. Bu gelenek XIX. asırda biraz zayıfladıktan sonra XX. asırda yine kuvvetlenmiştir. Bu memleketlerde belediyeler her fırsattan istifade ederek serbest piyasadan arsa almakta ve çeşitli amme hizmetlerinin görülmesinde bu topraklardan faydalanmaktadırlar. Yahudiler Filistin'de serbest piyasadan toprak alma politikasının en dikkate değer bir örneğini vermişlerdir.

Yahudiler önce Kudüs'ü «her kaç milyon altın tensip buyurusu» vererek Sultan Hamitten bir çırpıda satın almayı denediler. (5) Teklifleri şiddetle red edilince 1901'de kurdukları Yahudi Millî Fonu'ndan faydalanarak serbest piyasadan toprak almağa başladılar. İsrail topraklarının 1/3'ünden fazla Yahudi Fonunun kaynakları ile satın alınmış bulunmaktadır.

Memleketimizde ise belediyelerimiz, hem kanunen, hem de fiilen stok yapma imkânından mahrumdurlar.

---

(5) Cumhuriyet Gazetesi 9/5/1956, Abdülhamit ve Yahudiler. Yazan Semih Nafiz Tansu.

1580 sayılı Belediye Kanununun 15. maddesinin 68. bendi gereğince»... belediyenin inkişaf ve tevessüe müsait mahallerinde arazi alarak yeni plâna göre tanzim etmek ve yeniden inşaat yapmak isteyenlere satarak ihtikâra mâni olmak.» büyük küçük bütün belediyelerin ihtiyari vazifelerindedir. Belediyelerimizin sırf arsa stoku yapmak için serbest piyasadan toprak almaları mümkün değildir. Zira yine aynı kanunun 118. maddesine göre «mecburi vazifeler ifa ve ikmal edilmedikçe ihtiyari vazifeler için bütçeye tahsisat konulamaz».

Görülüyor ki 1580 sayılı Belediye Kanununun 15. maddesinin 68. bendindeki arsa alıp satmak suretiyle ihtikâra mani olmakla ilgili hükmü, tatbiki bir değer taşımamaktadır. Halbuki konut probleminin kesin bir şekilde halli geniş ölçüde arsa meselesinin halledilmesine bağlıdır. Bu sebeple şehir ve kasaba idarelerinin serbest piyasadan arsa satın almak suretiyle arsa stoklarını artırabilmelerini sağlamak için gerekli malî ve hukukî imkânlar sağlanmalıdır.

Beş yıllık kalkınma plânının 1963 yılı programında konut problemi ele alınırken arsa meselesi de esaslı bir şekilde düzenlenmiştir. Buna göre ; arsa konusunu düzenlemek üzere İmar ve İskân Bakanlığına bağlı merkezî bir kurumun kurulması için yapılan çalışmalar tamamlanacaktır. Belediye ve özel idarelere yardımcı olarak kurulacak bu kuruma, diğer görevleri yanında, arsa stoku temin etmek görev ve yetkisi de verilecektir. (6) 1963 yılı programında öngörülmüş olan arsa kurumunun öncelikle, şehirleşmenin hızlanmak eğiliminde bulunduğu merkezlerde faaliyete geçmesi sağlanacaktır. Bu kurum kendi kaynaklarından kendi çalışmalarını besler duruma gelinceye kadar kamu kaynakları ile desteklenecektir. (7)

Görüldüğü gibi memleketimizde şehir ve kasaba idarelerimizin kanunen arsa stoku yapmaları mümkün değildir. Ancak bu hususta yeni yeni tedbirler alınacaktır. Bunun yanında belediyelerimiz ; bu mevzuat kifayetsizliği yanında bir de fiilen arsa stoku yapmak imkânından mahrum bulunmaktadırlar. Memleketimizde belediyeler bir arsa politikasına sahip olmadıkları için, ellerindeki mülkleri hadiselerin tazyikine göre plânsız bir şekilde kullanılmaktadırlar. Bütçe ihtiyaçları imar masraflarını karşılamak için mülkler satıl-

---

(6) Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı 1963 Yıllık Programı, 8 Şubat 1963 gün ve 11329 sayılı Resmî Gazete, s. 62.

(7) Adı geçen Resmî Gazete, s. 62

maktadır. Yapılan bu satışlar neticesinde arsa mevcudu durmadan azalmaktadır.

Görülüyor ki ; bir taraftan mevzuat kifayetsizliği, diğer taraftan şehir ve kasaba idarelerimizin bütçe masrafları için ellerindeki arsaları satmaları suretiyle modern arsa siyasetinin en esaslı prensibi ihlâl edilmektedir. Şehir ve kasaba idarelerinin arsa stoku yapması için gerekli malî ve hukukî tedbirler alınırken, bu idarelerin ellerindeki arsaların satılmasını önleyecek tedbirler de alınmalıdır.

b) Çeşitli Kanunî Yollar :

Her memlekette merkezî hükümet, mahalli idareleri sahip olduğu imkânlardan çeşitli yollarda faydalandırmaktadır. Biz burada belediyelerimize bazı kanunlarla bahşedilen toprak edinme imkânlarından bahsedeceğiz.

1580 sayılı Belediye Kanunu çıkmadan evvel de belediyelerimiz mühim miktarlarda gayrimenkule sahip bulunuyorlardı.

Belediye Kanununun 159. maddesi ile «belediye sınırı içinde sahipsiz arazi mahiyetindeki seyrangâh, harmanyeri, mera, koruluk ve bataklıkların ve belediye marifetiyle deniz, nehir ve gölden doldurulmuş olan yerlerin ve yıkılmış kale ve kulelerin metrük arsaları ve enkazının tasarruf idare ve nezareti kâffei hukuk ve caibi ile belediyelere devrolunmuştur : Aynı kanunun 160. maddesinde «metrük ve kimsesiz mezarlıklarla vakfa ait olan umumî mezarlıklar bilûmum hukuk ve vecaibi ile belediyelere devrolunmuştur» hükmünü buluyoruz. Bazı hususî kanunlarla da belediyeler toprak sahibi olmuşlardır.

İmar ve mesken konusu ile ilgili kanunlar da belediyelere çeşitli âmme idarelerinin topraklarından istifade imkânını bahşetmiş bulunuyor.

2290 sayılı Mülga Belediye Yapı ve Yollar Kanununda «müstakbel şehir haritasında yol ve yeşillik gibi umurun menfaatına mahsus olarak gösterilmiş bulunan yerler tesisi veya bu gibi yerlerin genişletilmesi idarei hususiyeye ve mâliyeye ve evkafı mazbutaya ait arazi ve arsaların istimlâkını icab ettirirse belediyelerin teklifi ve icra vekilleri heyetinin kararı ile bu yerler belediyeye parasız terkedilir» hükmü vardı (8)

---

(8) 2290 sayılı Belediye Yapı Ve Yollar Kanunu, m. 8

17.1.1957 de yürürlüğe girmiş bulunan 6785 sayılı İmar Kanunumuzun 31. maddesindeki buna muvazi hüküm de şöyledir : «İmar ve yol istikamet plânlarında meydan, yol, park, yeşil saha ve otopark gibi umumî hizmetlere ayrılmış yerlere rastlayan hâzineye ve hususî muhasebeye ait arazi ve arsalar, belediyenin teklifi ve icra vekilleri heyetinin kararıyla belediyelere bedelsiz terkedilir. Ancak bu yerlerin üzerinde bina bulunduğu takdirde, arsası hariç, yalnız binanın halihazır kıymeti için takdir edilecek bedel ödenir. Bu suretle mal edilen arazi ve arsalar belediye tarafından satılamaz ve başka bir şekilde kullanılamaz.»

Mesken ve gecekondu hakkındaki 6188 sayılı kanunda da yine belediyeleri arsa devri imkânını sağlayan hükümler vardır :»... Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihteki belediye sınırları içinde hâzinenin ve özel idarenin ve katma bütçeli dairelerin (vakıflar idaresi hariç) mülkiyetinde veya devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunup imâr plânında belli bir ihtiyaç veya maksada tahsis edilmemiş bulunan arazi ve arsaların imar plânına göre mesken yapılmasına elverişli olanlar bedelleri, devrin yapıldığı yıl arazi vergisine matrah olan kıymetleri üzerinden... belediyelere devir ve temlik olunur.» (9)

Aynı kanunun 8. maddesine göre «Belediyeler 2. madde gereğince devraldıkları gayrimenkulleri bu kanunda yazılı maksatlar dışında kullanamazlar... Üç yıl içinde bu kanunda yazılı maksatlara tahsis olunmayan arsalar eski sahiplerinin talebi üzerine... iade olunur.» Görülüyor ki, Belediye Kanunu hariç, diğer kanunlarla geçen topraklarda muayyen bir maksada tahsis kaydı bulunmaktadır.

Konut buhranını önlemek ve arsa temin etme k maksadıyla çıkarılan bu kanunlar maalesef meseleyi halledememiştir. Buna fikrimizce, müeyyide kifayetsizliği ve kanunun lâyık veçhile tatbik edilemeyişi sebep olmuştur. Bu hal yeni tedbirlerin alınmasını zaruri kılmaktadır. Nitekim 1963 yılı uygulama programında ; konut meselesinin halli için 1580, 6188, 6785 sayılı kanunların günün ihtiyaçlarına uygun hale getirileceği belirtilmiştir. (10) Bunların süratle yapılması gerekmektedir.

---

(9) 6785 sayılı İmar Kanunu, m. 2

(10) Bilinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı 1963 Yıllık Programı, 8 Şubat 1963 gün ve 11329 sayılı Resmî Gazete, s. 62

B — Tanzim Satışları Yapmak :

Miktari istenildiği kadar artırılmayan arsanın fiyatını kontrol için hemen hemen bütün batı memleketlerinde çeşitli tedbirler aranmış, bulunmuş ve geliştirilmiştir. Bilhassa sosyal adalet ve âmme menfaatinin üstünlüğü duygusunun tekâmül ettiği memleketler bu alanda haklı bir hassaslık göstermektedirler.

Her fırsattan istifade ederek arsa stokunu artırmaya çalışan belediyeler arsa fiyatlarının yükselmesine mani olmak için tanzim satışları yapmaktadırlar. Bunun misalini Hollanda, Belçika, Danimarka Belediyeleri vermektedirler.

1580 sayılı Belediye Kanununun 15. maddesinin 68. bendindeki arsa alıp satmak suretiyle ihtikâra mani olmakla ilgili hükmün tatbik değerinden mahrum olduğunu evvelce de belirtmiştik.

Bunun yanında belediyelerimizin yaptığı arsa satışlarının bu nevi fiyat politikası ile hiçbir ilgisi yoktur. Zira belediyelerimiz hem kanunen, hem de fiilen stok yapma imkânından mahrum bulunmaktadır. Yaptıkları satışlar neticesinde de arsa mevcutları durmadan azalmaktadır.

Modern arsa siyasetinin belli başlı prensiplerinden birisi, başta belediyeler olmak üzere bütün âmme idarelerinin arsa satışına son vermeleridir. Ancak sistemli bir arsa politikası neticesinde, zaman zaman ; arsa fiyatının kontrolünü sağlamak, spekülasyona mani olmak için tanzim satışları yapılmalıdır. Bunun haricinde bu idarelerin arsa satışına mani olunmalıdır.

Bugünkü mevzuatımızda ; belirli bir arsa politikası olmayan belediyelerimizin, arsa fiyatlarında istikrar sağlamak ve spekülasyona mani olmak gayesine matuf olmayıp, tanzim satışından uzak, gelişigüzel arsa satmasına mani olacak hükümler mevcut değildir.

Arsa fiyatlarında istikrar sağlamak, spekülasyona mani olmak ve bu suretle konut meselesinin bu veçhesini esaslı bir şekilde halletmek için, belediyelerin ve diğer âmme idarelerinin arsalarının gelişigüzel satılmasına mani olucu ve tanzim satışları yapmalarını sağlayıcı hukukî imkânlar sağlanmalıdır.

C — Uzun Vade İle Kiraya Vermek :

Modern arsa siyasetinin en mühim unsurlarından biri de uzun vadeli kiradır. Bunun çok eski ve yaygın bir tatbikatı vardır.

İsrailde âmmenin kontrolünde bulunan topraklar satılmaz, yerine göre 30 veya daha fazla müddetle kiraya verilir.

Stockholm Belediyesi sahip olduğu 20 bin hektara yakın arazisini 60 yıl müddetle kiraya vermek suretiyle işletmektedir. Diğer İskandinav memleketleri ile Orta Avrupa memleketlerinde de bunun pek çok tatbikatı vardır. (11)

Memleketimizde âmmeye ait olan mülklerin kira müddetleri çok kısadır. Belediye Kanunumuzla emlakî üç seneden fazla müddetle kiraya vermek yetkisi belediye meclisine tanınmıştır. Belediye Kanununda kiranın azami müddeti hakkında bir hüküm bulunmamakla beraber 2490 sayılı Artırma Eksiltme ve İhale Kanununun bu hususta sert hükümleri ihtiva eden 64. maddesine göre «kiraya verilecek menkul ve gayrimenkullerin kira müddeti bir aydan az, beş yıldan çok olamaz. Bu müddetten fazla kiraya verilmesi hazine menfaatine uygun görülen menkul ve gayrimenkullerin kiraya verilmesi kanun çıkarmağa bağlıdır.

Üç seneden fazla müddetle yapılacak kiraya verme işlerinde Maliye Vekâletinden izin alınması şarttır.»

Görülüyor ki 2490 sayılı kanun karşısında belediye emlakinin uzun vade ile kiraya verilmesi çok güç ve hemen hemen imkânsız gibidir.

Memleketimizde evvelce uzun vadeli kira sistemi tatbik edilmekte idi. 1274 tarihli Arazi Kanunnamesinin ruhu tamamen uzun vadeli, hattâ müddetsiz kira sistemine uymakta idi.

«Mirî arazinin devletçe fertlere tefvizi kiradır, hattâ tapuya istihkak dolayısıyla misil ile ihalesi veya mahlul olması dolayısıyla artırma bedeli ile ihalesi dahi kiradır... Binaenaleyh gerek bedeli misil ve artırma bedeli ve gerekse ferağ, intikal harçları hep kiranın ücreti muaccesesidir. (öşür, öşür bedeli, arazi vergi müecceleyi teşkil eder.) »

«Mirî arazinin tefvizi kira olmakla beraber âdi kira ile aralarında fark vardır ; şöyle ki,

a) Bir toprağın ihalesi müddetle takyit edilmiş değildir. Halbuki âdi kirada mecelleye göre, müddetin tâyini lâzımdır.

---

(11) Üçüncü İskân ve Şehircilik Haftası münasebetiyle Prof. Fehmi Yavuz'un Arsa Meselesi ve İmar Mevzulu Konferansından.

b) Tefviz edilmiş bir toprak intikâl hakkı sahibine geçer. Halbuki âdi kirada mecelleye göre, kiracının ölümü ile kira mukavelesi ortadan kalkar.

c) İhale ve tefviz namı ile kiraya verilen mirî arazide arazinin mamur kalması ve ziraatın terakki etmesi için rüçhan hakkı gibi bazı imtiyazlar kabul edilmiştir.» (12)

Görülüyor ki uzun vadeli kira sistemi memleketimiz için tamamen yeni birşey değildir. Ancak bunun şehirciliğimiz bakımından oynayacağı müsbet rolü kabul ederek yeniden canlandırılması gerekmektedir. Nitekim Devlet Plânlama Teşkilâtı tarafından bu husus kabul edilmiş ve 1964 yılı uygulama programında «kamu elindeki arsalar satılmıyacak, kiralanarak veya irtifat hakkı tanınarak kullanılmalrı sağlanacaktır» (13) denilmektedir. Ayrıca 2490 sayılı kanunda günün gereklerine uygun hale getirilecektir .

D — İnşa Mecburiyeti :

Mevzuatımızda inşa mecburiyetine dair ilk hüküm 1948 yılında 5218 ve 5228 sayılı kanunlarla girmiştir. Muayyen vasıfları haiz olan vatandaşlara belediyelerin dağıtacağı arsalar üzerinde iki sene içinde gösterilecek tip plânlara göre inşaat yapmak mecburiyeti konulmuştur. Bu kanunların başarı ile tatbik edildiği ilk ve tek yer Ankara'daki Yeni Mahalledir. Bunlara benzer bir hüküm 6188 sayılı kanunda tekrarlandıktan sonra 6785 sayılı yeni İmar Kanunumuzda umumî mahiyette bir inşa mecburiyeti hükmü girmiş bulunmaktadır.

«İmar ve yol istikamet plânları içinde olan, yolu ve sair belediye tesisleri tamamlanmış ve belediye hizmetleri götürülmüş bulunan yerlerde 10 yıldan beri boş bulunan arazi ve arsalarla içerisinde bir kısmı yanmış, yıkılmış iskâna elverişsiz hale gelmiş bina bulunan yerlerin belediye meclislerince tesbit edilenlerin sahiplerine bu yerlerde imar plânında tesbit edilmiş olan esaslara uygun, inşaat yapması tebliğ edilir ve keyfiyet siciline işlenmek üzere tapu sicil muhafızlığına bildirilir. Bu yerlerin satışı halinde yeni malik aynı şartları kabul etmiş sayılır. Tebliğ tarihinden itibaren beş yıl içinde plâna uygun inşaat yapılmadığı takdirde istimplâk olunur. Bu

---

(12) Vasfi Raşit Seviğ Toprak Hukuku Dersleri, s. 226 - 227

(13) Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı 1964 yılı Programı, 15 Ekim 1963 gün ve 11531 sayılı Resmî Gazete, s. 65

yerlerde ya belediyece iki yıl içinde plâna uygun inşaata başlanır veya bu şekilde inşaat yapmak şartıyla satılır.

Belediye meclislerinin bu yoldaki kararları Nafia Vekâletince tasdik edildikten sonra tatbik olunur. (14)

İmar Kanununda yer almış bulunan bu inşa mecburiyetinin herhangi bir belediye tarafından tatbik mevkiine geçildiği bilinmemektedir. Yalnız, inşaa mecburiyeti hakkında umumî mahiyette konulan bu hükümler kifayetsizdir. Daha tesirli hükümlere ihtiyaç vardır. Bazı büyük şehirlerimizin merkezi yerlerinde senelerdenberi boş durmakta olan ve üzerine ne zaman inşaat yapılacağı belli olmayan bazı arsalar inşa mecburiyeti konmalıdır.

E — Arazi Vergisi :

Yukarıdaki bentte, şehir ve kasabalarımızda senelerdenberi hoş durmakta olan ve üzerine ne zaman inşaat yapılacağı belli olmayan arsalar, 6785 sayılı İmar Kanununda mevcut umumî inşa mecburiyetinden başka, daha tesirli hükümlerin konulması lâzım geldiğini ifade etmiştik. Bir taraftan bu şekilde konulacak inşa mecburiyeti ve diğer taraftan uygulanacak yeni bir arazi vergisi politikası ; konut probleminin en önemli unsuru olan arsa meselesinin hallinde yardımcı olabilir.

Memleketimizde arsalardan, özel idareler arazi vergisi adı altında bir vergi alınır. Bunun nisbeti iratlı olanlarda tahrir usulü ile tahmin olunan kıymetin binde 10, İratsızlar da ise kıymetin binde beşidir.

Memleketimizde arsalardan alınan vergiye esas teşkil eden kıymetler 20 - 25 sene evvel yapılan tahrirlere istinat etmektedir. Bu müddet zarfında hemen her yerde, bilhassa büyük şehirlerimizde nüfusu sür'atle artan yerlerde arsa kıymetleri bazan birkaç yüz defa yükseldiği halde vergiye esas teşkil eden kıymetler sabit kalmıştır. Vergi kıymetlerinin gerçek matrahına yaklaştırılması, mahalli idarelerimize yeni mali imkânlar hazırlıyacağı gibi konut ve arsa meselesinin hallinde de yardımcı olacaktır.

İmar hudutları dahilindeki yol, lâğım, su, otobüs, elektrik, okul, çarşı, hastane, cami, park... gibi hizmet ve kolaylıklardan is-

---

(14) 6785 sayılı İmar Kanunu, m. 48

tifadeye elverişli boş arsalarla inşaat yapılması için bir taraftan muafiyetler, kredi, malzeme... temini gibi teşvik edici yollar bulunurken diğer taraftan da halâ arsalarını boş bırakmakta ısrar edenler için yüksek arazi vergisi almak gibi tazyik edici tedbirler alınmalıdır. Nitekim «vergi tedbirleri alınarak arsaların uzun zaman boş bırakılmasını önleyecek» tedbirlerin alınacağına kimıldamalara rastlamaktayız. (15)

F — Halk Tipi Konut Yapacıklara Ve Konut Kooperatiflerine Arsa Temin Etmek :

5228 sayılı kanunla konut buhranının önlenmesi ve bina yapımını teşvik maksadıyla yapılmıştır. Bu kanunla konut inşa etmek isteyenlere arsa ve kredi temini, vergi muafiyeti ve yapı malzemesinin tenzilâtli tarife ile taşınması esası kabul edilmişti. Bu kanunla ucuz mesken inşası için fertlere rüçhan hakkı tanınmakta ve bunlara dağıtıldıktan sonra kalan arsalar kooperatiflere verilebilmekte idi.

Bundan sonra çıkan 6188 sayılı kanunla konut buhranını önlemek ucuzla mal etmek, fakir aileleri konut sahibi kılmak için kooperatiflere tercih hakkı tanınmakta idi. Bilhassa devlete ve şahıslara ait fabrikalarda çalışanların fabrika civarında mesken sahibi olabilmelerini kolaylaştırıcı tedbirlere yer verilmişti.

Ucuz mesken inşası için arsa tedarikinde hâlen mevcut ihtiyacı karşılamak gibi bir düşüncenin dışında uzun vadeli bir konut politikasının tatbikine imkân verecek tedbirlerin bu kanunda yer almasına dikkat edilmiş, hazine, özel idare ve katma bütçeli idarelerin belediye hududu dahilindeki arsalarını belediyelerce bir sene zarfında talep edildiği takdirde belediye devretmek esası kabul olunmuştur.

Bu suretle belediyelerin ellerine geçen arsalarla su, yol, kanalizasyon gibi umumî hizmet masrafları da göz önünde bulundurularak belediye meclislerince arsa kıymetleri takdir edilerek ihtiyaç sahiplerine tahsis olunacaktır.

Görülüyor ki ; bu kanun, konutsuz vatandaşların konuta kavuşturulması maksadıyla arsa temininde oldukça isabetli hükümlerle-

---

(15) Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı 1963 Yıllık Programı, 8 Şubat 1963 gün ve 11329 sayılı Resmî Gazete, s. 62

re yer vermekte idi. Fakat bu kanun da arzu edilen neticeyi vermemiştir.

Şu durum bize ; halk tipi konut yapacıklara ve konut kooperatiflerine, yapılacak diğer yardımlar yanında, bilhassa arsa temini işinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bunun için yeni hükümlere ihtiyaç vardır. Şehir ve kasabalarda iskân bölgesi içinde olup boş bırakılan veya üzerinde kullanma değeri düşük binalar bulunan arsaların daha rasyonel kullanılması, bu arada konut inşa edilmek üzere kooperatifler tarafından kıymetlendirilmeleri sağlanmalıdır. Ayrıca konut yatırımları lüks konuttan ekonomik ve halk konutu tipine kaydırılarak, öncelikle bu tip konut yapacıklara arsa temin edecek tedbirler alınmalıdır.

Buraya kadar, konut buhranının halledilebilmesi için öngördüğümüz şartlardan, arsa meselesi ile ilgili tedbirleri inceledik. Şimdide konut meselesinin halinde uygulanması lüzumlu bir diğer tedbiri inceliyeceğiz.

II — Konut Kredisi :

Konut sıkıntısının çekildiği bütün memleketlerde, bunun izalesi için çeşitli tedbirler alınmaktadır. Bu tedbir her memlekette, o memleketin değişen şartlarına göre ele alınmaktadır.

Bu tedbirlerden başlıcalarından biri, hiç şüphesiz konut inşasını teşvik edici mahiyette olan konut kredisi ile çok yakından alakası bulunan konut finansmanıdır. Bu finansmanın konut inşasındaki rolü ve büyük ehemmiyeti ise hepimizin malûmudur.

Mamureler meydana gelmesinin amilleri arasında yer alan konut finansmanı bakımından muhtelif memleketlerde tatbik edilen sistemler, bilindiği gibi doğrudan doğruya geniş ölçüde hükümetler tarafından tesbit edilen konut politikasına bağlıdır. Bu politika birçok tesirlerin altında, memleketin umumî İktisadî durumu, malî piyasa, devlet mâliyesinin imkânları gibi çeşitli unsurlara göre istikamet alırlar.

Bu şartlar altında tatbik edilen muhtelif usuller arasında başka memleketlerde geniş ölçüde revaç bulan ve devlet bütçesine ağır bir yük teşkil eden devlet yardımları, bizde, ancak muayyen ve mahdut mevzulara inhisar etmiştir. Bizde muhtelif teşekkül ve müesseselere ait tatbikat, esas itibariyle, biri vatandaşlara ve koopera-

tiflere kredi verilmesi, diğeri alâkalı daire ve müesseselerin direkt inşaat yapmaları şeklinde tezahür etmiştir.

Konut finansmanı ve konut kredisi deyince akla evvelâ, yeter miktarda kredi, sonra uzun vade ve faiz gelir. Finansmanın miktarı, vade ve faiz, şüphesiz işin mahiyetine ve her müessesenin tatbik ettiği esas ve usullere göre tehalûf eder.

Umumiyetle bizzat inşaat yaptırmada finansmanın miktarı bidayette gayrimenkulün tamamına şamildir. Ancak, bina meydana geldikten sonra gayrimenkul bir tahsise tabi tutulacak ise yine işin icabına göre ve müessesenin bağlı olduğu merci tarafından vazedilen ana prensip ve şartlar dairesinde, tesbit edilen satış bedelinin ya tamamı veya bedelin bir miktarı tahsil edildikten sonra geri kalanı borçlanmada esas bulunur.

Bu usulde ihtiyacın tesbiti, hudut ve şumulü, bizzat inşaatı yaptıran müesseselerin salâhiyet ve vazifeleri cümlesine dahildir. Buna mukabil kredi vermede tamamen aksi bir istikamet görülür. Nitekim, inşa edilecek konutların yerlerinin tâyini, konut plânı ve şartnamenin hazırlanması, yapılacak evlerin adedinin tesbiti vesaire gibi esasa taallûk eden hususlar, daha ziyade kredi talep edenler tarafından tesbit edilmektedir.

Tatbikatta daha geniş hacimde tesadûf edilen kredi verme şeklindeki usulün, asırlar boyunca ihmale maruz kalan güzel yurdumuzun imâr ve ihyası mevzuunda, Cumhuriyet Hükümeti tarafından 1926 senesinde kurulmuş olan Emlâk ve Eytam Banmakısı kanun ve anatüzüğünde ilk defa yer aldığı görülmektedir. Tahsil edilen sermayesinin az olması dolayısıyla bütün faaliyeti belli başlı birkaç şehre ve memleketin mahdut sahalarına inhisar etmiş ve bu suretle 1946 senesine kadar çalışmalarına devam edilmiş olan Emlâk ve Ey tem Bankası, İkinci Dünya Harbi ve harp halinin devam ettiği seneler zarfında fazla inşaat yapılamamış olması ve nüfusunun çoğalmış bulunması ve diğer sebepler muvacehesinde artmış olan inşaat kredi talepleri, sermayesi ile karşılanmağa imkân bulamadığından, bu banka, yerini 1946 yılında Türkiye Emlâk Kredi Bankasına terk etmiştir.

İşte, Ankara şehri başta olmak üzere imara muhtaç bulunan şehirlerimizde, halkın inşaata müteveccih teşebbüslerini desteklemek bu bankanın kurulmasıyle mümkün olabilmıştır.

Türkiyede konut kredisi muameleleri 1926 yılında başlamış bulunmakla beraber ihtiyaçların artması nisbetinde, diğer müesseselere idare ve teşekküllerin de muhtelif zaruretleler doğan ve gayelerine tevcih edilmiş bulunan çalışmalarının Emlâk ve Eytam Bankasının faaliyeti yanında yer aldığını göstermektedir. Bu idare, teşekkül ve müesseseleri tanımak ve faaliyetlerini tetkike tabi tutmak şüphesiz memleketimizdeki mesken finansmanı ve bunun neticesi olan mesken kredisi hareketleri bakımından bize aydınlatıcı bilgi verecek mahiyettedir.

Bunlardan memleket ekonomisinde büyük bir yer işgal eden Etibank ve Sümerbank ile Devlet Demir Yolları ve Limanları Memurları ve İşçileri Tekaüt Sandığı, Askerî Fabrikalar Tekaüt Sandığı ve Öğretmenler Sandığı gibi devlet teşekkül ve teşebbüslerinin, memur ve işçilerin bağılıklarını arttırmak ve kalifiye işçi yetiştirilmesini temin eylemek gibi zaruretlere muvacehesinde kredi verme, bizzat inşaat yaptırma şeklindeki faaliyetleri, bilhassa kayda şayandır. Bunu takiben, zelzele, seylâp, yangın ve heyelan gibi tâbi âfetler yüzünden tahribata maruz kalan mıntikalarda felâketzedelere verilmek gibi maksatla toplu inşaat yaptırılması, evleri bizzat inşa veya tamir etmek isteyenlere kredi verilmesi ile vazifelendirilmiş bulunan Bayındırlık Bakanlığının .bu mevzuda göstermiş olduğu geniş faaliyet keza ehemmiyet arz etmektedir.

Bayındırlık Bakanlığının yanı başında, göçmenlere ve diğer vatandaşlara mesken temini ile vazifeli olan Toprak ve İskân Umum Müdürlüğü bilhassa 1950 senesinden itibaren esaslı faaliyet göstermiştir.

Bunların dışında, Çalışma Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren İşçi Sigortaları Kurumu Umum Müdürlüğü de kendi kanunundaki esaslar dairesinde işçileri mesken sahibi etmek üzere her iki finansman esası dahilinde faaliyette bulunmaktadır.

Doğrudan doğruya konut inşaatı için kredi açmamakla beraber dolayısıyla konut kredilerine kısmen yardımcı mahiyette faaliyet gösteren müesseseler arasında Sigorta Şirketleri ile Vakıflar Bankasını ve Emniyet Sandığını zikretmek kabildir.

Görülüyor ki ; gerek doğrudan doğruya kredi vermek ve gerekse önce konut yaparak sonra bunları borçlandırma suretiyle tevzi etmek memleketimiz için pek yeni değildir. Buna rağmen yalnız büyük şehirlerde değil ikinci veya üçüncü derecedeki şehir ve ka-

sabalarımızda konut sıkıntısı mevcuttur. Dâvanın halli şüphesiz yalnız konut finansman ve kredileriyle mümkün olmayıp bunlardan başka daha uygun bir derece olmak üzere ele alınacak çeşitli mevzular olup bunların başında inşaat sanayiinin tahakkuku gelmektedir.

Ayrıca konut kredi mevzuatının da yeniden gözden geçirilmesi ve lüzumlu değişikliklerin yapılması zaruridir. Kredi politikası, özel sektörde konut yatırımlarının şirketler ve kooperatifler halinde kullanılmasını destekleyecek yönde düzenlenmeli, kamu kaynaklı krediler sadece halk tipi konutlara verilmesi sağlanmalı ve bu maksatla İşçi Sigortaları ve Emlâk Kredi Bankası konut kredi mevzuatı değiştirilmelidir.

Lüks konut yapımına hiçbir türlü konut kredisi verilmemeli, kredi verilecekleri arsa sağlanmasında da kolaylık sağlanmalı, kendi oturmaları için ev yapanlara ucuz kredi verilmelidir.

III — Kendi Evini Yapana Yardım :

Kendi evini yapana yardım nedir? Bu sistemi ; bir kimsenin kendi evini inşa etmek için kendisinden istenilen her işi yapması- ve bir teşekkülün de teknik bilgi, plân, malzeme, arsa, vesair yardımlarla binanın tamamlanmasına yardım etmesi şeklinde anlamalıdır. Bu sistem aslında yeni bir sistem değildir. Daha iyi netice almak için eski yardımlaşma usulüne yeni bazı yardımlar ilâve olunmuştur. Birçok bölgelerde boş geçen zamanları bu sistemden faydalanarak verimli hale getirmek ve birçok az gelirli ailelerin halihazır hayat şartlarını ıslâh ederek zarurî ihtiyaçlarından birini gidermek mümkündür.

Bu sistemi tatbik etmek için nazarı itibare alınacak ilk husus organizasyondur. Bu organizasyon duruma göre merkezi hükümet veya mahallî idarece tâyin olunan bir teşekkül tarafından idare olunmaktadır. Bu teşekkül takip edilecek siyaseti ve sistemin yürütülmesini temin için istenilen kural ve kaideleri tesbit edecek, istenilen teknisyenleri ve bilgili ustabaşları istihdam ve kontrol edecek,, gereken malzemeyi ve ekipmanı ve lüzumlu sair hizmetleri temin edecektir. Bu sistemden faydalanacak olan bir kimse de aranacak ilk vasıf ; onun hali hazır hayat şartlarını iyileştirmeyi arzu etmesidir. Aynı zamanda başından sonuna kadar projeye göre çalışmayı kabul etmelidir. Bu kimseler umumiyetle münasip gurupla-

ra ayrılmakta ve böylece aynı zamanda birden ziyade meskenin inşası mümkün olmaktadır. Umumiyetle bu sistemde tatbik edilen sert ve katı kurallar mevcut olmayıp istifade edilecek kurallar tatbik edildikleri mahalle göre tadil edilmelidir.

Bu usulden faydalanarak mesken inşasına 1939 yılında çiftlik işçilerinin konut meselesini halletmek için Puerto Rico'da başlanılmıştır. Buradan yavaş yavaş başka memleketlere yani Yunanistan, Endonezya, Formaza ve Atlantik Okyanusunun güneyinde bulunan Jamaica, Barbodos ve Surinam gibi adalara yayılmıştır. (16) Nerede gerektiği şekilde tatbik edilmişse orada muvaffakiyet kazanmıştır.

Konut buhranının olduğu memleketimizde bu sistemin tatbiki konut buhranının hallinde bir başlangıç noktası olarak kabul edilebilir.

ıv — Kira Meselesi :

Evvelce kira meselesinin ne suretle konut buhranına sebep olduğunu belirtmiştik. Burada bu meseleyi yeniden uzun uzun ele alacak değiliz. Sadece konut buhranının hallinde yardımcı olmak üzere nasıl bir kira politikası tatbik etmelidir ; başka bir deyimle, kira politikasının esasları ne olmalıdır.

Konut yapımı bugünkü gibi gider, lüks konuta önem verilirse kira problemi çözülemez. Ancak kanunî zorlamalarla görünüşte bir kira kararlılığı sağlanabilir. Oysa, kira meselesi, esas olarak düşük kiralı halk konutu yapımını artırmakla çözülebilir.

Bu sebeple kira politikasının esasları şunlar olmalıdır :

- a) Halk konutuna ayrılacak yatırımlarla, düşük maliyetli, düşük kiralı konut yapımını artırmak,
- b) Lüks konut yapımını kısıcı tedbirler almak,
- c) Kira değerlendirme ölçüler yeniden tesbit edilip, eski ve yeni konutlar için aynı kira değerlendirme ölçüleri uygulanıp, yeni konutlarda kiranın yerleşme izni ile birlikte tesbit ve ilânı sağlanmalı,

---

(16-) Üçüncü İskân ve Şehircilik Haftası Münasebetiyle R. Strickler'in verdiği konferansdan.

d) Kira sözleşmelerinin yazılı olarak yapılmasını sağlamak ve sözleşmeler kontrol edilmeli,

f) Görevle ilgili zorunluklar ve belli sosyal amaçlar dışında kamu sektöründe kiraya verilen konutlarda kira genel ölçülere göre tesbit edilmelidir. (17)

Anayasa Mahkemesince Kira Kanununun bazı maddelerinin iptal edilmesi üzerine T.B.M.M. yeni bir kira kanunu hazırlanmaktadır. Halen komisyonda olup yakın bir zamanda Umumî Heyete getirilecek olan yeni Kira Kanununun ; memleketimizde konut buhranının önliyecek yeni bir kira politikasını da birlikte getirmesi ümit edilmektedir.

v — Gecekondu Meselesi :

Gecekondu adı verilen gayri fennî ve gayri sıhî konut tipi, İkinci Cihan Harbinin başlamasından itibaren daha ziyade Ankara'da görülmüş ve harp sonrasına kadar hemen hemen Ankara'ya has olarak kalmıştı. Hükümet merkezimizin sakinleri arasına katılan küçük esnaf, odacı, hizmetçi, sucu, çamaşırıcı, bekçi, kapıcı ve saire gibi az kazançlı ve basit seviyeli insanlar, kazançları itibariyle, yüksek ev kiralarnı ödeyememişlerdir. Esasen mevcut evler ve apartman daireleri de, miktar itibariyle, ihtiyacı karşılayamamıştır. Bundan dolayı bu şahıslar, ihtiyaçlarını karşılamak için, hâzineye veya belediyeye ait arsalar üzerinde, gecekondu dediğimiz basit barakaların inşasına başlamışlardır.

Önceleri hazine ve belediye arsaları üzerine oturtulan bu binalar, sonraları şahıs arsaları üzerine de inşa edilmeye başlamış ve böylelikle ferdî mülkiyet hakkına dahî riayet edilmez olmuştur.

Bu hal, 1945 yılı sonlarına kadar devam eden ve 1946 yılından itibaren de İstanbul'a ve diğer şehir ve kasabalarımıza sirayet etmişim.

Şehir ve kasabalarımızda ve bilhassa Ankara, İstanbul gibi büyük şehirlerimizde miktarları günden güne artan bu gecekondu evleri, hâlen büyük bir sosyal mesele haline gelmiştir.

---

(17) Beş Yıllık Kalkınma Plânı 1963 Yıllık Programı, 8 Şubat 1963 gün ve 11329 sayılı Resmî Gazete, s. 62

a) Gecekondu Hakkında Devletçe Alınan Tedbirler :

Memleketimizde ilk defa olarak konut bürhanına karşı bir tedbir olmak ve bürhanın doğurduğu gayrimenkul mülkiyet hakkının ihlâlüne müteveccih hareketlerin önüne geçilmek üzere 5218 ve 5228 sayılı kanunlar kabul edilmiş ve fakat bu kanunların tatbikatta müsbet bir netice teminine kâfi bulunmadıkları görülmüştür.

Ankara Belediyesinin konut ihtiyacı olanlara arsa tahsis etmesi hakkındaki 5218 sayılı kanun, gecekondu yapanların gecekonduya ait arsa üzerinde mutlak bir tasarruf hakkına sahip oldukları yolunda yanlış bir durum yaratmış ve âmme otoritelerinin emri vâkileri kabul etmek zorunda kaldığı şekilde bir de tefsire yol açmıştır. Bu sebeple gecekondu inşaatı artmıştır. Buna son vermek maksadıyla, 6/1/1949 tarihli ve 5431 sayılı «Ruhsatsız yapıların yıktırılmasına ve 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanununun 13. maddesinin değiştirilmesine dair kanun» çıkarılmıştır.

Kanunun 1. maddesinin son fıkrasında ; başkasının mülkine tecavüz suretiyle yapılan inşaatın düzenlenecek tutanak üzerine, belediyece derhal yıktırılması derpiş olunmuştur. Bu suretle, kanunun meriyeti tarihinden itibaren, gecekondu inşaatına meydan verilmemek istenmiştir. Fakat bu kanunda, çeşitli sebeplerle, lâyıki veçhile tatbik edilememiştir.

6188 sayılı kanun ; bir taraftan bina yapımını teşvike müteallik hükümleri tamamlamak, diğer taraftan da ruhsatsız binaların durumunu ıslâh etmek maksadıyla, çıkarılmıştır.

Bu kanuna göre, gecekondu evi ; imar plânına uygun olarak inşa edilmiş ise, arsa bina sahibine temlik edilecek cır. İmar plânına aykırı olarak inşa edilen gecekondu evi ise yıktırılacaktır. ,

Görülüyor ki ; gecekondu davası öyle kolay kolay, ve basit tedbirlerle halledilecek bir dava değildir. Bugünkü durumuyla gecekondu evvelce de belirttiğimiz gibi, gayrı sıhhî, gayrı fennî ve adeta birer sefalet mahalleleri halindedir. Şüphesiz bu mesele, kısa zamanda halledilebilecek bir mesele değildir Ancak ; plânlı ve sistemli bir şekilde, en kısa zamanda başlayarak halledilmeye muhtaç büyük bir sosyal davamızdır.

Yukarıda, çıkarılan mevzuatın gecekondu meselesini halledemediğini ve gecekonduların sür'atle artmak istidadını gösterdiğini

ifade etmiştik. Bu sebeple bu meselenin halli için yeni tedbirler almaya ihtiyaç vardır. Bu tedbirleri şu şekilde sıralayabiliriz :

- a) Gecekondu ıslâhı ve yeni gecekondu yapılmasını önlemek için ilgili mevzuatta gerekli değişiklikler yapılmalı,
- b) Gecekondu ıslâhı ve yeni yerleşme bölgelerinde gecekondu sakinlerine yapılacak malzeme yardımı ve teknik yardım uzun vadeli borçlandırma şeklinde düzenlenmelidir,
- c) Şehirlerde gecekonduya geçişi önlemek için, ucuz arsa sağlamayı matuf tedbirleri alıp, ucuz kiralık veya sahibinin oturacağı halk konutu yapımı artırılmalı,
- d) Yürürlükteki kanunlar, arsa işleri ve konut yapımı bakımından işler hale getirilmeli,
- e) Şehirlere göçün şehirlerde yaratılacak iş imkânları ile dengeli olmasını sağlayacak İktisadî ve toplumsal tedbirler alınmalı,

vı — Konut Buhranını Önlemek İçin Alınacak Diğer Tedbirler :

Buraya kadar konut buhranının önlenmesi için lüzumlu gördüğümüz tedbirleri belirtmeğe çalıştık. Şimdi de konut buhranının önlenmesiyle yararlı olabilecek diğer tedbirleri de kısaca görerek bu kısma son vereceğiz.

a) Arsa tevzi sisteminden vazgeçilmeli (tanzim satışları hariç) ve belediyelere, ihtiyaç sahiplerine kiraya verilmek veya temlik edilmek üzere, münferit meskenler veya apartman daireleri inşaaı için salâhiyet verilmelidir. Bu suretle, konuta ihtiyacı olan, fakat malî takatı yetmeyen vatandaşlarımız, arsa spekülasyonlarından ve icabında konut kooperatiflerinin iyi işliyememesinden dolayı zarara uğramamış olurlar.

b) Belediyeler münhasıran bu işlere sarf edilmek üzere, yeni malî kaynaklara sahip kılınmalıdır. Bu paralarla bir döner sermaye tesis olunmalıdır.

c) Belediyeler, 2490 sayılı kanun değiştirilip, gerekli sür'at ve kolaylığı sağlayıcı hükümler getirilmediği takdirde, bu kanunun şümulü dışında bırakılmalıdır.

d) Belediye sınırları içinde kalan hâzineye, özel idarelere, katma bütçeli dairelere ait ve münferit konut veya apartman daireleri için lüzumlu arazi ve arsalar ; belediyelere devri ve temlik edilmelidir. Bu suretle belediyeye intikal eden arazi ve arsaların maksat dışı kullanılmasını müeyyideye bağlamalıdır.

e) Belediyelerce inşa edilen konutlar, ihtiyaç sahiplerine, muayyen şartlar dahilinde verilmelidir. Bu sayede konutların, hakikî ihtiyaç sahiplerine verilmesi temin edilmiş olur.

f) Münferit konut veya apartman inşa salâhiyeti büyük belediyelere verilmeli ve diğer belediyelere de bazı şartlar altında tanınması. memleket realitelerine daha uygun düşer. Bu suretle malî durumları iyi olmıyan belediyeler müşgil duruma düşürülmemiş olur.

g) İhtiyaç sahipleri için belediyelerce inşa olunacak apartman dairelerinin, daire mülkiyeti esasî üzerine devir ve temlik edilmesi temin olunmalıdır.

Malûm olduğu üzere Medenî Kanunumuzun 652. maddesiyle bu kanunun tatbik suretini gösteren kanunun 39. maddesi, kat ve daire mülkiyetine imkân vermemekte ve binnetice bu da konut sıkıntısı yaratmaktadır. Bu mahzur 6217 sayılı kanunla bir dereceye kadar bertaraf edilmiş bulunmaktadır. Bu meseleyi esaslı bir surette halledecek olan kat mülkiyeti hakkındaki kanun tasarısı T.B. M.M. komisyonlarında olup yakın bir gelecekte kanunlaşması ümit edilmektedir.

Buraya kadar vermiş olduğumuz izahlarla ; memleketimizde, şehir ve kasabalarımızda mevcut konut buhranının giderilmesine matuf tedbirleri izah etmiş bulunuyoruz.

BÖLÜM II

KÖYLERİMİZDE KONUT PROBLEMİ

Bugün memleketimizde ; nüfusumuzun büyük bir çoğunluğunu teşkil köylülerimizin oturduğu evlerin çoğu, en basit sağlık şartlarından uzak, yaşanılmıyacak derecede basit ve ilkelidir. Şüphesiz köylülerimizin bu köstebek yuvasından farksız, gayri sıhî ve ilkel evlere girmesinin birtakım sebepleri vardır, Ancak bu sebepler ne

olursa olsun, artık köye ve köy meselelerine ve bu arada, köyde mesken davasına da el atmanın zamanı gelmiştir, hatta geçmiştir denilebilir.

Köylerimizdeki konut probleminin en önemli tarafı bu işin ve halledilmesinin bir devlet işi olmasındandır. Özel teşebbüs, şehir ve kasabalarımızda olduğu gibi, konut meselesinin halinde köylerimizde bugünkü haliyle yardımcı olamaz. Köylerimiz ; bugünkü haliyle özel teşebbüsü cezbedebilecek, oraya para ve bilhassa konut meselesinde para yatırtabilecek bir yapıya sahip değildir. Bu ancak çok ilerisi için düşünülecek bir iştir.

Görülüyor ki, köylerimizde konut probleminin halli bir devlet işidir. Devlet müdahalesi olmaksızın halledilemez.

Köy evleri davamızın halledilebilmesi için önce, arsa işinin ele alınması lâzım ve zaruridir. Köy iskân sahası içinde kalan ve mülkiyeti hâzineye, özel idarelere, katma bütçeli dairelere ait olan arazi ve arsalarından konut yapılmasına elverişli olanları, köy idarelerine meccanen devir ve temlik edilmelidir. Bu husus, İmar Kanununa veya Köy Kanununa ilâve edilecek bir hükümlerle temin olunabilir. Ayrıca köy iskân sahası içindeki mer'a vasfını haiz arazinin de köy hususi emlâki meyanına alınması sağlanmalıdır.

Böylelikle köy hükmü şahsiyetine intikal eden bu arsalar köy idarelerince, köy imar plânının emrettiği şekilde parsellenmeli ve muhtaç köylülere muayyen şartlarla ve bir bedel mukabilinde devir ve temlik edilmelidir. ( )

Coğrafi bölgelerimize ve bu bölgelerimizin hususiyetlerine göre, devletçe, her bölge için bir «köy konut tipi» tesbit edilmeli ve her tipe uygun inşaat tarzı ile malzemenin cins ve evsafi belirtilmelidir.

Köy evi plânı hazırlanırken, bu evin müştemilâtı üzerinde hassasiyetle durulması lâzımdır. Bilindiği gibi, bir köy evinin çeşitli müştemilâtı vardır ; ahır, samanlık, odunluk, kümes, arılık, traktör ve diğer ziraî aletler garajı, anbar, bahçe... gibi. Plânda bu cihetin göz önünde tutularak, bölgenin özelliklerine göre, ihtiyacın tam manâsıyla tatmini cihetine gidilmesi ve binnetice arsanın vüs'atının buna göre hesaplanması lâzımdır.

Bölgeler için böylece tesbit edilecek olan konut plânları teksir ve o bölge içindeki köy idarelerine ve mülkiye âmirlerine tevzi olunmalıdır.

İnşaatın bu plân dışında yapılmaması için müeyyideler vazedilmeli ve mülkiye âmirleriyle köy idarelerine salâhiyet tanımalıdır.

Keza inşaatın devletçe o bölge için tesbit edilmiş olan malzemeden başkası ile yapılmaması da sağlanmalıdır.

Köye ait işleri plânlaştırıp organize edecek yeni bir teşkilâta ihtiyaç vardır. Köyün kalkınmasına taallûk eden her işi, nazım rol oynayabilmesi bakımından Başbakanlık düzenine koymalıdır. Bu suretle köy kalkınması ile ilgili işler, bir merkezden ve bir elden idare edilmiş olur. Ve binnetice, çeşitli mevzular ve konular arasında âhenk ve irtibat tesisi ve devlet daireleri arasında da koordinasyon* temini imkân dahiline girmiş olur.

Demokrasi düzeni içinde girmiş olduğumuz plânlı kalkınma devresinde, köy kalkınmasına geniş ölçüde el atıldığı gibi, köylerde konut problemine de el atılmıştır.

1963 yılı programında ; köylerimizde konut problemi meselesinde :

- a) Köy meskenleri araştırılması yapılması,
- b) İlerde yapılacak köy imar plânı tatbikatı için araştırma yapılması,
- c) Köy aile işletme binalarının ve diğer binalarının standart projelerinin tesbitinin yapılması,
- d) Kendi evini yapana yardım sistemiyle, köy konutları yapımı uygulamasının ön çalışmasının yapılması,
- e) Köylerde ve şehirlerde âfetler sebebiyle yıkılanların yerle rine yeniden yapılacak konutların zamanında kullanılabilmesi için gereken tedbirlerin alınması öngörülmüştür. ( )

Köylerimizdeki konut probleminin devlet tarafından bu şekilde ele alınması memnuniyet vericidir. Bu suretle yakın bir gelecekte köylerimizin de, şehir ve kasabalarımızda olduğu gibi, sıhhi ve fenni konutlara kavuşması imkân dahiline girmiş olacaktır.

**BEŞ YILLIK KALKINMA PLÂNININ
İÇ FİNANSMAN KAYNAKLARI**

BU TEZİMİ, AZİZ VATANIMIN
PLÂNLİ KALKINMASINDAKİ EN
BÜYÜK HİZMET VE MESULİYETİ
SEVEREK YÜKLENE ŞEREFLİ
TÜRK İDARECİLERİNE İTHAF
EDİYORUM.

COŞKUN IRVALI

30 EKİM 1963

İPSALA

İÇİNDEKİLER

- I — Giriş
- II — Finansman İhtiyacını Tâyin Eden Faktörler
  - I — Nüfus Artışı Nisbeti
  - II — Sermaye - Hasıla Nisbeti
  - III — Kalkınma Hızı
- III — % 7 lik Kalkınmayı Sağlayacak Tasarruf ve Yatırımlar
  - 1 — Tasarruflar
    - A — İradî Tasarruflar
    - B — Cebrî »
      - a — Vergileme
      - b — Enflasyon
      - c — Otofinansman
  - 2 — Yatırımlar
    - A — Kamu Sektörü
    - B — Özel Sektör

- IV — İç Finansman Kaynakları
  - A — Kamu Sektörü
    - a — Vergiler
    - b — Tasarruf Bonoları
    - d — İktisadî Devlet Teşekkülleri Fonları
    - d — Karşılık Para Fonu
  - B — Özel Sektör
    - a — Sermaye Piyasası
    - b — Kredi Müesseseleri
    - c — Teşvik Edici İktisadî Politika
      - aa — Yatırım İndirimi
      - bb — Azalan Bakiyeler Üzerinden Amortisman Usulü
- V — Netice

I — GİRİŞ

Plânlı kalkınma düzenine girdiğimiz bir devrede halk efkârının en fazla ilgilendiren konu kalkınmanın hangi kaynaklardan ve nasıl finanse edileceği olmuştur.

Birinci beş yıllık kalkınma plânının iç finansmanla ilgili kısımlarını tetkik ve tahlil etmeden önce bir noktanın kat'î olarak belirtilmesi lâzımdır. Kalkınma herşeyden önce bir fedakârlık milletçe sıkıntısına katlanılacak bir savaş demektir. Bu savaştan galip çıkabilmemiz ancak gerekli fedakârlıklara katlanmamızla mümkündür. Gerektiğinde tüccarı ile memuru ile, işçi ve köylüsü ile bütün bir milletin kemerlerini son deliğine kadar sıkması lâzımdır. Kalkınmak ancak bu şekilde başılır. Bunun aksini kim söylerse söylesin, hakikatle hiç bir ilgisi yoktur.

Birinci beş yıllık kalkınma plânının finansman ile ilgili görüşlerini incelerken, İktisadî ilminin geliştirdiği en yeni görüşlere göre, az gelişmiş memleketlerde kalkınmanın finansmanında baş vurulmasını tavsiye ettiği yollar ve düşünülen çareleri nakledeceğiz.

II — FİNANSMAN İHTİYACINI TÂYİN EDEN FAKTÖRLER—

İlk olarak finansman ihtiyacını tâyin eden faktörler üzerinde durmak gerekir. Yani «İlk beş yılda yaklaşık olarak, altmış milyar liralık yatırıma ihtiyaç vardır» derken bu yatırım hacminin ve bunu finanse etmek için gerekli gelirlerin nasıl hesaplandığı üzerinde duracağız.

Finansman ihtiyacını tâyin eden faktörleri üç esasta toplayabiliriz.

- I — Nüfus artışı nisbeti,
- II — Sermaye - Hasıla nisbeti,
- III — Kalkınma hızı,

I —NÜFUS ARTIŞI NİSBETİ:

Nüfus artışı nisbeti, bir yıl içinde genel nüfustaki artış nisbetini gösterir. Az gelişmiş ekonomilerde nüfus artışı, daha fazla yatırım ihtiyacının doğması demektir. Birleşmiş Milletler Teşkilâtı uzmanları tarafından yapılan hesaplamalara göre nüfusun % 1 artması halinde ferdi geliri carî seviyesinde idame için gerekli sermayenin yaratılması Millî gelirin % 2 - 5 ini tasarruf edilmesini, yani yatırıma ayrılmasını icap ettirmektedir. Netice olarak, sermaye sıkıntısı çeken fakir bir memleket için nüfus tazyiki demek düşük seviyeli bir kalkınma hamlesi içinde bulunmak demektir.

Nüfusun ayrıca endirekt tesirleri de vardır. Bunlardan birincisi artan nüfusun müstehlik sayısını çoğaltmasıdır. Millî gelir seviyesi düşük olan ekonomilerde nüfus artışı dar gelirli zümrelerde esasen çok zayıf olan tasarruf meylini azaltır. Hatta çok defa menfî tasarrufa yol açar görülüyor ki nüfus artışı sadece finansman ihtiyacını artırmakla kalmamakta, ayrıca ekonominin tasarruf gücünü de baltalıyarak, finansman zorluklarını bir kat daha artırmaktadır. Diğer taraftan ziraî istihsalin ıslâhı fazla nüfusun ziraatten çekilmesine bağlıdır. Fazla nüfusun sınaî sektöre aktarılması da başlı başına bir finansman problemidir.

Nüfusun artış hızı, az gelişmiş ekonomilerin kalkınması için gerekli finansman ihtiyacını tâyin eden en önemli faktörlerden biridir. Hızlı nüfus artışı kalkınmanın yükünü ağırlaştırır. Süratini keser, bazan da tamamen durdurabilir.

İşte bu gerçeği göz önüne alan Devlet Plânlama Teşkilâtı memleketimizin yılda % 3 gibi büyük bir hızla artan nüfusunun yeni bir nüfus politikası ile azaltılmasını, doğumları önleyici ilâç ve tedbirlerin serbestçe baş vurabilecek hale getirilmesini derpiş etmiş bulunmaktadır. (1)

II — SERMAYE - HASILA NİSBETİ :

Kantitatif finansman modelleri hazırlanırken üzerinde önemle durulan ikinci faktör «sermayenin marjinal produktivitesi» veya daha sık kullanılan bir başka isimle «kapital - hasıla nisbeti» dir. Sermayenin marjinal produktivitesi, Kapital - hasıla oranının tersine eşittir.

Kapital komisyonu, istihsalı bir birim artırmak için evvelden yapılması gerekli yatırım miktarı olarak târif edilir. I. beş yıllık plân gayri safi millî hasılayı % 7 nisbetinde artırmayı gaye edindiğine göre, kapital hasıla nisbeti 3 kabul edilirse, gerekli yatırım hacmi gayri safi millî hasılanın % 21 ine eşit olacaktır. (2)

Kapital hasıla nisbeti çeşitli maksatlar için kullanılmaktadır. Bunlardan burada bizi ilgilendireni, kapital hasıla nisbetinin belli bir millî hasıla büyüme nisbetini elde etmek için yapılması icabeden yatırım miktarını hesaplamakta kullanılmasıdır. Filhakika plânda kapital hasıla oranı bu maksatla kullanılmış bulunmaktadır. % 7 kalkınma hızına ulaşmak için gerekli yatırım hacmi kapital hasıla oranı 2.6 olarak hesaplanmaktadır. Plândan edindiğimiz bilgiye göre, plân çalışmaları yapılırken bazı konularda kapital hasıla oranı geçmiş yılların nisbetlerine göre ayarlandığı halde, bazı sektörlerde, kullanılan bir âlet olarak değil, fakat bizzat gerçekleşmesi temenni edilen bir tahmin bir hedef olarak ele alınmıştır. Ayrıca plânda kapital hasıla oranı hakkında bazen 2,6 bazan da 3 olarak geçen değerler verilmektedir.

Bu iki husus kanaatimizce hatâlıdır. Kapital hasıla oranının kesin olarak tesbit. edilmeyişi, yanlış yatırım hacimlerinin tesbitine yol açar. Bu da ;

a — Ekonominin lüzumundan fazla tazyik edilmesine yol açar.

b — Gerekli finansman hacminin yatırılmaması sebebiyle yatırımların yarıda kalmasına sebep olur.

---

(1) Bkz. Plan, C. I. syf. 91-101.

(2) Bkz. plan C. I syf. 46.

Netice olarak kanaatimizce, birinci beş yıllık plânda kapital koefisyonu düşük olarak hesaplanmıştır. Plânlama Teşkilâtı uzun devrede kapital koefisyonunun değişeceğini kabul etmekle beraber bu nisbetin 15 yıl içinde 3 civarında kalmasını muhtemel görmektedir. (3)

Yalnız şu hususu da belirtelim ki kapital koefisyonunun değeri herşeyden önce yatırımların tesbitine bağlıdır. Sağlık, Eğitim ve Enerji gibi kapital koefisyonu yüksek sektörlere yatırım yapılması hiç şüphesiz finansman ihtiyacını artırır. Plânlama çalışmalarında bu hususun göz önünde bulundurulması lâzımdır.

III — KALKINMA HIZI :

Kalkınma plânlarının tatbiki için gerekli finansman hacmini tâyin eden 3. faktör «Kalkınma hızı»dır. Kalkınma hızı başlangıç devresine göre Millî gelirin % kaç arttığını gösteren orandır. Kalkınmanın hızı, millî gelirin ne kadar bir kısmının yatırımlara tahsis edildiğine bağlıdır. Eğer millî gelirin yatırımlara ayrılan kısmı çoksa kalkınma hızı yüksek, yatırım miktarı azsa, kalkınma hızı düşük olacaktır.

Türkiye 15 yıllık plân devresinde % 7 lik bir kalkınma hızı tesbit etmiş bulunmaktadır. Yıllık nüfus artışı % 2,5 - 3 civarında olduğuna göre gerçek kalkınma hızı % 4,5 - 4 civarında olacak demektir. Bu nisbette bir artış sağlamak için Devlet Plânlama Teşkilâtının yaptığı hesaplara göre GSMH'nin % 18,5 (Ortalama) yakın bir kısmının yatırıma ayrılması gerekmektedir.

Acaba % 7 lik bir kalkınma hızı ulaşması güç bir hız mıdır? bazılarının göre bu nisbet fazla olup bunu Erhard'ın (Alman Mucizesi) denilen iktisad siyaseti ile yarışmak olduğunu iddia etmişlerdir.

Diğer bazılarının göre ve bu arada Devlet Plânlama Teşkilâtı (D.P.T.) hesaplarınca da teslim olunan neticeler odur ki plânlı devreye geçmeden önce dahi yatırımlar (1950 - 1955 devresinde GSMH'nin % 12 ine, 1955 - 1960 devresinde ise GSMH nin % 14,8 e varmıştır.)

Bu yatırımların % 3 ü dış kaynaklardan finanse edilmiş % 15,8 i iç kaynaklardan karşılanmıştır.

---

(3) Bkz. plan C. I syf. 46.

Bugün % 7 kalkınma için gereken iç kaynaklar GSMH'nin % 12 ine, 1955 - 1960 devresinde ise GSMH'nin % 14,8 e varmıştır.)

Bu yatırımların ortalama % 3 ü dış kaynaklardan finanse edilmiş % 15,8 i iç kaynaklardan karşılanmıştır.

Bugün % 7 kalkınma için gereken kaynaklar GSMH nin % 14,3 ne çıkması aşağı yukarı % 40 bir artış demektir ki, ilk beş yıllık devrede ferdi gelirden bir artış kaydedilmediğine göre kamu gelirleri tasarruf ve bilhassa cebri tasarruf yolu ile tahmin edilmeğe çalışılmaktadır.

İşte bu radikal tedbirlerle finansmanı sağlamak arzusu plânın finansmanı hakkında tereddüdlere doğurmakta ve bu hızın çok yüksek bir kalkınma hızı olduğu kanaatini teyid eder gibi görünmektedir.

Kanaatimizce % 7 lik kalkınma hızının mübalâğalı bir hız olmadığına belirtmek isteriz. Japonya bugünkü duruma % 8,8 gibi yüksek bir kalkınma hızı ile ulaşabilmiştir. Sonuç olarak % 7 lik kalkınma hızı memleketimiz için asgari hedef olmalıdır.

Buraya kadar yapmış olduğumuz açıklamalarla bir kalkınma plânının finansman ihtiyacını tayin eden faktörleri ana hatları ile belirtmeğe çalıştık.

Şimdi de az gelişmiş memleketlerde - dolayısı ile memleketimizde finansman ihtiyacının, hangi kaynaklara baş vurularak karşılanması lâzım geldiği meselesi üzerinde duracağız.

III — % 7 LİK KALKINMAYI SAĞLAYACAK TASARRUF VE YATIRIMLAR

1 — Tasarruflar : (4)

Nazari olarak kalkınmanın iç kaynağı tasarruftur. Bu bakımdan kalkınmanın finansmanı tasarrufla mümkün olabilmektedir, İç finansman bakımından tasarrufun iki ayrı nevine işaret etmek lâzım gelecektir.

---

(4) Türkiye İktisat Gazetesi.

A — İRADİ TASARRUFLAR :

Muayyen bir devrede elde edilmiş olan gelirin bir kısmının bilerek ve istenerek istihlak edilmemesidir. Yani tasarruf bu halde iradi ve şuurlu olarak yapılır.

Kalkınmanın belli başlı ve yegane kaynağı şüphe yok ki bir memlekette iradi tasarrufla biriken paralardır. Fakat bilinen sebepler yüzünden az gelişmiş memleketlerde istihlak temayülü yüksek, tasarruf hacmi ise düşüktür. Halk tasarruflarını daha ziyade altın, gümüş gibi kıymetli madenlere tahvil ederek saklar. Mevduatın toplanması için emniyet tam şekilde teşekkül etmiştir. Bankalar istenilen şekilde tam manâsı ile gelişmemiştir. Para ve sermaye piyasaları gereği şekilde inkişaf etmiştir. Bu şartlar altında az gelişmiş ülkelerde kalkınmanın finansmanı için iradi tasarrufla biriken fonlardan istifade kolaylıkla mümkün değildir. Kaldığı bu fonlar kalkınma ihtiyaçlarına cevap verecek yeterlikte değildir.

B — CEBRİ TASARRUFLAR :

Kalkınmanın iç finansmanında, sadece normal ve iradi tasarrufların kâfi gelmediği aşikârdır. İradi tasarruflar biriken fonlar yanında, gayri iradi veya cebri tasarruf dediğimiz tasarruf nev'i ile biriken fonlarda kalkınmanın finansmanında kullanılmaktadır. Hatta kalkınmanın finansmanında cebri tasarrufun rolü iradi tasarruftan daha önemlidir.

Cebri tasarruf, gelir sahibinin haberi ve rızası olmaksızın gelirin tamamını veya bir kısmının alakonulmasıdır. Bugün İktisadî sistemler içinde cebri tasarruf birbirinden farklı üç ayrı metotla gerçekleştirilmektedir. Kalkınmanın iç finansmanında bu metotlardan ayrı ayrı faydalanmak mümkündür.

a — Vergileme : Cebri tasarrufun klâsik ve herkeze bilinen şekli vergidir. Bu halde devlet, vazettiği çeşitli vergiler ile fertlerin ve tüzel kişilerin gelirlerinin bir kısmını kendisine mal eder. Ve dolayısı ile onları sarftan alıkoyar.

b — Enflasyon : Endirekt bir cebri tasarruf metodu olup para ve kredi mekanizması ile gerçekleştirilir. Enflasyonda devlet karşılıksız para ihtiyacı suretiyle munzam bir finansman kaynağı temin etmiş olur. Ancak finansman neticesinde bu yine fertler tarafından karşılanır. Zira aynı istihlak seviyesini (4) (Selahattin Tuncer, Beş yıllık kalkınma plânının iç finansmanı münasebetiyle Türkiye

İktisad Gazetesi) muhafaza için fertler para sarf etmek zorunda kalacaklardır.

c — Oto finansman : Bir açıdan bakıldığı takdirde oto finansman da bir cebri tasarruf vasıtası olmaktadır. Kalkınmanın finansmanında Oto finansman metodu önemli bir yer işgal eder. Sermaye şirketleri kârın bir kısmını tevzi etmeyip kendi bünyeleri içinde alıkoymak. Ve yeni yatırımlara kanalize ederse oto finansman doğmuş olur. Böylece umumi heyetçe verilen bir karar sonunda aksiyon sahibinin rızası hilafına temettünün bir kısmı şirket bünyesine kalır. Ve işin genişletilmesine sarfolunur.

Kalkınmanın iç finansmanında saydığımız bu metodlardan istifade mümkündür. Bütün tehlike ve kötülöklere rağmen az gelişmiş memleketlerde enflasyona sürüklenmiş ve bu metod sosyal ve İktisadi bünyede geniş tahribat yapmıştır.

Bu arada kamu tasarrufları arasına istikrazları da ithal etmek mümkündür.

İstikraz halktan ve normal şartlarla yapıldığı ölçüde özel tasarrufların (İradi) tâbi olduğu şartlara tâbidir.

2 — Yatırımlar :

Beş yıllık plânda ön görülen % 7 lik kalkınmayı sağlayacak olan yatırımların kamu sektörü yatırımları ve Özel Sektör yatırımları olmak üzere iki kısma ayırabiliriz. Bu hususun incelenmesinde plân öncesi yatırımlara mukayeseli bir tahlilin meseleye vuzuh vereceği kanısındayız.

Tablo I
Yatırım ve kaynaklar (5)
(Cari fiyatlarla Milyar TL.)

Yıllar	GSMH	Yatırımlar GSMH (%)	Yatırım	Cari öde- me açığı GSMH (%)	Cari öd. açığı	İç tas.	İç. tas GSMH
1957	30,5	4,—	13,1	0,2	0,7	3,8	12,4
1958	36,1	5 —	13,9	0,3	0,8	4,7	13,1
1959	44,7	7,—	15,7	1,4	3,1	5,6	12,6
1960	49,—	7,8	15,9	1,2	2,4	6,6	13,5
1961	49,2	7,5	15,2	1,4	2,8	6,1	12,4
1957 – 61 orta	—	—	14,8	—	2,—	—	12,8
1963 - 67	—	—	18,8	—	3,5	—	14,8

Plânlı devreye girmeden evvel yapılan yatırımların hayli yüksek olduğu ve bunun GSMH'm % 13,5 inin iç kaynaklarla finanse edildiği; % 2,4 nün dış yardımlarla sağlandığı görülmektedir.

1. Beş yıllık plânın tatbiki konduğu bu yıllarda yapılacak yatırımlar aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir. Tabloda 1. Beş yıllık plânda % 7 kalkınma hızına ulaşmak için gerekli kamu yatırımları, kamu carî harcamaları ve özel yatırımlar şu şekilde tesbit edilmiştir.

Tablo — II
Harcama hedefleri (6)

Yıllar	GSMH	Özel İst.	Özelyat.	carî har	kamu yat	ödeme aç.	toplam yatırım
1962	52,7	38,6	3,5	7,6	5,1	2,1	8,6
1963	56,4	40,5	3,8	8,6	5,8	2,3	9,6
1964	60,3	43,—	4,2	9,—	6,6	2,5	10,8
1965	64,5	45,4	4,7	9,5	7,1	2,2	11,8
1966	69,—	47,6	5,3	10,5	7,8	2,2	13,1
1967	73,9	50,2	5,9	11,5	8,4	2,1	14,3

(1961 fiyatları ile Milyar TL.)

A — Kamu Sektörü :

Tablo 2 deki rakamlar % 7 lik dengeli gelişme hedefimizin gerçekleşmesi için kamu yatırımlarının alması gereken değerleri göstermektedir.

Plân, GSMH'in yılda ortalama % 18,3 nün yatırımlara tahsis edilmesini gerektirmektedir. Bunun, kamu yatırımlarının 1962 de GSMH'a oranı olan % 9,7 nin 1967 de % 11,4 e yükselmesi ile sağlanabileceği hesaplanmıştır.

Kamu yatırımlarının GSMH içinde ki oranı 1963 de % 10, 3 -1967 de % 11,4 olduğuna göre kamu yatırımlarında ki yıllık artış oranı % 10,6 dır (7)

(6) Bkz. plan, resmî gazete, syf. 33.

(7) Bkz. Plan, Resmi Gazete, syf. 34.

B — Özel Sektör :

Beş yıllık plân hedeflerinin gerçekleşmesi için özel sektörden önemli çabalar beklenmektedir. Bu dönemde özel sektörün mevcut tesislerini yüksek kapasite ile kullanması ve verimli çalışması yanında büyük ölçüde yatırımlara girilerek üretim kapasitesinin artışına katılması gerekecektir (18),

Geçmiş yıllarda özel yatırımların GSMH içindeki oranı % 6 - 7 arasında değişmiştir. Son üç yılın ortalaması % 7 dir. Bu oranın plân dönemi sonunda % 8 e yükseleceği tahmin edilmektedir.

Özel yatırımların 1961 de % 3,0 Milyar TL. dan 1963 de 3,8 Milyar TL. ya 1967 de 5,9 Milyar TL. ya yükseleceği farzedilmiştir. Plân dönemi içinde ortalama yıllık artış oranı % 11. dir. Plânlı kalkınmamızın sağlayacağı iktisadi üretimin ve artan faaliyet hacminin özel yatırımlar üzerinde olumlu bir etki yapacağı ve yatırımları teşvik için alınacak tedbirlerle bu sektör için teşbit edilen yatırım hedeflerini gerçekleştirebileceği umulmaktadır (9).

Özel yatırımlar ve kamu yatırımlarının toplamı tablo 2 de görülmektedir. Yatırımlar dönem içinde yılda % 10,7 oranında artmakta yatırımların GSMH içindeki oranı 1963 de % 17,— dan 1967 de % 19,4 e yükselmektedir. Bu, plân dönemi içinde yatırımların yavaş yavaş yükseldiğini göstermektedir. Nitekim genel ortalaması olan % 18,3 e 1965 senesinde ulaşılmaktadır.

Böylece esas konumuz olan 5 yıllık kalkınma plânının iç finansman kaynaklarına gelmiş bulunuyoruz.

IV — İÇ FİNANSMAN KAYNAKLARI :

Finansman kaynaklarını her şeyden önce,

A — İç finansman kaynakları,

B —Dış finansman kaynakları, olmak üzere iki büyük gruba ayırabiliriz. İç finansman kaynaklarının başlıcaları; tasarruf, iddiaların çözülmesi ve enflasyondur.

Sermaye terakümünün fonksiyonu olarak tarif edilen kalkınma ancak tasarruf etmekle mümkündür. Millî gelirin artışı ancak ta-

---

(8) Bkz. Plan, Resmi Gazete, syf. 130.

(9) Bkz. Plan, Resmi Gazete, syf. 33.

sarrafların arttırılması ve istihlâkin kısılması ile mümkün olacaktır.

Az gelişmiş memleketler, çeşitli sebepler yüzünden az tasarrufta bulunurlar. Bu sebeplerin başlıcaları, ferdi gelirin düşük olması ve gelirin adaletsiz dağıtımıdır. Filhakika, A.B.D. de fer başına millî gelir 1 700 \$ m üzerinde iken bu miktar Türkiye için ancak 185 \$ dır (10).

Az gelişmiş memleketlerde, tasarruf gücünü azaltan diğer bir sebep de gelirin adaletsiz dağıtımıdır. Yapılan etüdlere göre az gelişmiş memleketlerin zenginleri, gelişmiş memleketlerin zenginlerinden daha zengin olduğu gibi, az gelişmiş memleketlerde orta sınıf hemen tamamen kaybolmuş gibidir. Meselâ Türkiye’de GSMH’ın temin eden zirai sektörde gelirin % 48 i bu sektörde çalışan nüfusun %90 ı tarafından elde edilirken geriye kalan gelirin % 52 si nüfusun % 10 u tarafından alınmaktadır. Gelir seviyesinin düşük olması potansiyel tasarruf gücünü azaltmakta ve yatırımların finansmanı güçleşmektedir. D.P.T. ı 1. beş yıllık plânda «Türkiyenin gelir seviyesi düşüktür; Meselelerin bu gelir seviyesinde tatmin edici bir şekilde çözülmesi güçtür. Bu bakımdan üzerinde durulması gereken en önemli konu, meselelerin çözülmesine yönelecek kaynakları arttırmak için gelir seviyesini yükseltmektir». Demek suretiyle reel durum belirtmektedir (11).

Memleketimizdeki ferdi gelir seviyesinin azlığı yanında gelir dağılımında ki eşitsizliğe de dikkati çeken D.P.T., GSMH’ın 1960 da. 1950 ye kıyasla % 38,6 artmasına rağmen sabit gelirliilerin gelirlerinde ancak % 9 nisbetinde bir artma olduğuna da işaret etmektedir (12).

Az gelişmiş memleketlerde ve bu arada memleketimizde tasarruf artışını önleyen sebeplerden biri de siyasi istikrarın temin edilmesidir. Bu hususa ileride sermaye piyasasını incelerken daha etraflı bir şekilde temas edeceğiz.

Bu hususla ilgili olarak az gelişmiş memleketlerde iddihar edilen servetlerin yeniden piyasaya dönmelerini sağlamakta önemli bir finansman kaynağı olarak zikredilebilir. Az gelişmiş memleketlerde iddialara harcanan tasarrufun gerçek miktarını hesaplamağa imkân

---

(10) Bkz. Plân, C. 1, s. 36.

(11) Bkz. Plân, C. 1, s. 3.

(12) Bkz. Plân, C. 1, s. 65.

yoktur. Fakat yapılan bazı tahminlere göre orta doğu, güney, Güney Doğu Asya memleketlerinde iddihar hacmi bu memleket milli gelirinin % 10 una kadar yükselmiştir. Böyle bir iddihar hacmi beş sene içinde tamamen çözülsün, milli gelirden her yıl % 2 nisbetinde bir artış sağlanacak demektir. Böyle bir artış kalkınma hızına yardımcı olabilir. Fakat plânda bu konu ile ilgili bir çalışmaya rastlayamadım.

Plânda kamu sektörü gelir kaynakları etraflıca gösterilmiştir. Biz burada bu geniş mevzuu ana hatları ile inceleyip vergiye ağırlık vereceğiz.

Tablo — III
Kamu resmi gelir hedefleri, (13)

Yıllar	Kam. Ver. gel.	Diğer K. gelirle.	İk.Dev.		Mah id. Karş gel. para	Kaynağı belir.F.	Top gelir	
			(1963 - 67) Tas. bon.	Teş. Y.Fon.				
1963	9,60	0,98	0,53	0,67	1,44	1,41	0,84	14,87
1964	10,16	1,03	0,57	0,97	1,54	1,57	0,18	15,95
1965	10,92	1,08	0,61	1,01	1,65	1,39	0,45	17,11
1966	11,80	1,13	0,65	1,08	1,76	1,49	0,89	18,90
1967	12,80	1,19	0,70	1,23	1,88	1,39	1,11	20,30

Beş yıllık plânda, 1950 - 60 devresine nazaran âme sektöründeki gayretlerin ehemmiyetli ölçüde artırılması hedef olarak alındığı, bundan evvel bir vesile ile belirtilmiştir. Böylece, hem bu vasıta ile ekonomiye güçlü bir itme kuvveti verilmek istenmekte, hem de kalkınma için zaruri olan enfastrüktür yatırımlarda esaslı gelişmelere, yine kalkınma için zaruri olan eğitim ve sağlık gibi mevzularda önemli masraf artışları gerçekleştirilecektir.

Memleketimizde vergi gelirlerinin artırılması bahis konusu olduğu zaman, gerçekleri söylemekten çok şartların icabına uymayı tercih eden bazı kimseler, uygun bir şekilde tatbik edilecek bir emisyon politikası ile kalkınmanın finansmanının mümkün olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlere göre ölçülü bir emisyon politikası, pek âlâ mükemmel bir finansman kaynağıdır. Ve hiç kimseye bir külfet yüklemeyiz, ayrıca emisyon politikasında ölçü kaçırılırsa bile meyda-

(13) Bkz. Plân, Resmi Gazete, s. 35.

na gelecek enflâsyonda bizatihi bir finansman vasıtasıdır. Zira, yükselen fiyatlar geniş halk kitlelerinin istihlâklerini azaltmalarına sebep olacak ve halkın istihlâk meyli sabit kaldığı halde yekûn istihlâk hacmi fiziki mallar yönünden azalacaktır.

Bu görüş iktisad doktrininde yeni olmadığı gibi, memleketimizde de yakın bir tarihte denenmiştir. 1953 - 1958 devresinde Merkez Bankası kanalı ile hiç bir hudud tanımadan emisyonla başvurulması geçici bir istihdam ve istihsal artışı sağlanmışsa da, hemen arkasından getirdiği şiddetli enflâsyon piyasayı allak bullak etmiş, dar gelirlili zümre büyük bir geçim sıkıntısına düşmüş ve istihdam, istihsal hacmi yeniden daralmış, kara borsa alıp yürümüştür.

Bu tecrübeden çıkaracağımız ders şudur, Enflâsyon Türkiye gibi az gelişmiş memleketlerde bir finansman kaynağı olamaz. Bir kere başladıktan sonra enflâsyonun kontrol altına alınmasına imkân yoktur. Bu bakımdan emisyon yolu ile finansmana asla baş vurmamak icab eder.

Bu hususu göz önünde bulunduran D.P.T. plânın muhtelif yerlerinde emisyon ve enflâsyon yolu ile finansmanı şiddetle red etmiştir. Memleketimizde mevcut gelir adaletsizliğinin sebeplerinden biri olarak enflâsyonu gösteren D.P.T. (14), plânın finansmanı mutlak olarak enflâsyondan kaçınılmasını finansman prensiplerinin başında zikretmektedir. (15).

A — Kamu sektörü :

a — Vergiler ve sahada ileri sürülen reform teklifleri :

Plân finansmanı konusunda bilhassa vergiler büyük bir yer işgal etmektedir. Vergi gelirlerinin 1962 de 7,70 milyardan 1943 de 9,0 milyara 1967 de ise 12,8 milyara yükselebilmesini ekonomik hayattaki gelişme ve yapılacak vergi reformları ile gerçekleştireceği plânda ifade olunmaktadır.

Ekonomik hayattaki gelişmenin neticesinde nasıl bir gelir artışı doğacağını zaman göstereceğinden bunun üzerinde fazla durmuyor. Fakat vergi reformu sahasında ileri sürülmüş teklifleri tetkike geçiyoruz.

---

(13) Bkz. Plân, Resmi Gazete, s. 35.

(14) Bkz. Plân C. 1, s. 70.

(15) Bkz. Plân C. 5, s. 667.

Prof. Nicolas Kaldor tarafından ileri sürülen teklife göre:

- 1 — Zirai sektör vergilendirilmelidir.
- 2 — Kurumlar vergisi % 20 den 1% den % 40'a çıkarılmalıdır.
- 3 — Bina ve arazi vergileri artırımalıdır.
- 4 — İthalat lisanları vergilendirilmelidir.
- 5 — Veraset ve intikal vergileri arttırılmalıdır.

Maliye Bakam Sayın Ferit Melen 8 Kasım 1962 tarihinde basına verdiği demeçte «Türkiye'de vergi yükünün diğer memleketlere nazaran hafif olduğunu bu nispetin milli gelirin % 20 sine çıkarılabilmesinin mümkün olduğunu ifade etmektedir.» Bu ifade acaba ne derece doğrudur? Yani, memleketimizde vergi yükü hakikaten hafif midir?

Millî gelir tahminleri üzerinden yapılan hesaplara göre Türkiyede vergi yükü % 13,5 devlet vergileri, %4 de mahalli idare ve sosyal mükellefiyetler olmak üzere % 17,5 civarındadır. Bu nisbet görünüşte diğer memleketlere nazaran küçüktür. Vergileri artırmanın plânın tatbiki bakımından zaruri olduğu gün gibi aşıkârdır. GSMH nin 18,3 nisbetindeki yatırım kredi mekanizması sermaye piyasası ve teşebbüs kabiliyetinin gelişemediği (memleketlerde) ve bu arada bizde hususi sektör karşılayacak durumda olmadığından yatırımların yapılması hususunda yük, 1. beş yıllık plânda devlete yükletilmiştir. Ve bu sebeplerdir ki plâni, devletçiliğe zemin hazırlayan bir hareket olarak görüyoruz.

Toplam vergi yükünün Türkiyeden yüksek olduğu ileri sürülen memleketlerde nüfus başına millî gelir memleketimizden çok fazladır. Memleketimizde ferdi gelir 1960 yılı cari fiyatları ile tahminen 200 \$ iken A.B.D. de 2690 \$, Kanada da 1985 \$, Fransada 1490 \$, İngilterede 1280 \$, Norveçte 1230 \$, Batı Almanyada 1120 \$, Avusturyada 730 \$, İtalyada 550 \$, Yunanistanda 354 \$, İtalyada 300 \$, civarındadır. Bu duruma göre fert başına düşen milli gelir arttıkça kollektif vergi ödeme takatinin artması da aynı derecede tâbî ve makuldür. (16)

Bu arada Prof. Enos'unda vardığı sonuçları zikretmekte fayda mülâhaza etmekteyiz.

---

(16) Genel Vergi Reformu Raporu, s. 15, 1961.

«Türkiye’de gelirler arasında çok büyük farklar var, nüfusun %71 i, toplam gelirin ancak 1/5 ini alıyor. Halbuki nüfusun % 1,5 unu teşkil eden yüksek gelirli sınıf, milli gelirin 1/3 üne el koyuyor.»

Ayrıca gelir dağılımına da işaret eden Prof. Enos bu hususta da aşağıdaki tabloyu veriyor.

Ortalama gelirin 3 ilâ 4 mislini kazananlar yüksek gelirli sınıf sayılırsa ve Türkiye için —7 misli esas alınırsa şu tablo ortaya çıkar.

Tablo : IV (17)

	Vergiden önce	Vergiden sonra
A. B. D.	% 7	% 4
İngiltere	% 3,2	% 1,5 - 2
Seylan	% 2	% 3
Türkiye	% 32	% 30

Tablo korkunçtur. A.B.D. de yüksek gelir grubu, millî gelirin ancak % 7 ini almaktadır. A.B.D. de işleyen müterakki vergi sistemi bulunduğu için, bu pay vergiler çıkınca % 4 e düşmektedir.

Türkiyede ise bu oran vergiden önce % 32, vergiden sonra % 30 dur. Bu tabloda bizdeki adaletsizliği bütün çıplaklığı ile ortaya koyuyor.

Memleketimizde sektörler arasındaki vergi yükü çok büyük farklılıklar arz etmektedir. Bu durum karşısında ziraatten gayri sektörde vergi yükü oldukça ağırdır.

- 1 — Ziraatte büyük çiftçiler vergilendirilmelidir.
- 2 — Yol vergisine benzer bir kalkınma vergisi ihdas edilmelidir. Buna klassen steuser denmektedir. Yalnız bu vergi sınai ticari sektör ile zirai sektör arasında farklı mabetlerde tatbik edilmelidir.

3 — Gelir vergisi adaletsizdir. Vergiden kaçınmayı önlemek için bütün sektörlerin vergilendirilmesi, vergi kaçakçılığını önlemek için mali teşkilâtın kontrolünün artırılması lâzımdır.

4 — Veraset ve intikal vergisinde genel bir tahrir ile istisna davalarına varılmalıdır.

5 — Lüks vergisi ile genel istihsal vergisi ihdas edilmelidir.

6 — Harç artırılmalıdır.

7 — Şehir içi arsalarının fiilî kıymetlerine göre vergilendirilmesi lâzımdır.

8 — Mahalli idarelerle merkezi idare arasında yeni bir mali tanzim yapılmalıdır.

9 — Tasarrufları artırıp, yatırımları teşvik için hızlandırılmış amortisman usulü ile yatırım indirimi gibi müesseseler tesis edilmelidir,

10 — Esnaf ve çiftçilerin teşkilâtlandırılması lâzımdır.

1 — Küçük bankaların birleştirilerek, büyük bankaların tesisi yoluna gidilmesi, bunların en küçük yerlerde şube açmalarını temin ile küçük tasarrufların değerlendirilmesine imkân sağlamak lâzımdır.

Az gelişmiş olan memleketimizde şimdiye kadar vergi yükünden kurtulmuş bir zümrenin vergilendirilmesi suretiyle sosyal adalette bir düzelmeye beklenmektedir. (Fakat bu husus biraz hayal mahsulü olsa gerek). Verginin teşvik fonksiyonu arkada bırakılmıştır. Ancak İstanbul Vergi Reform Komisyonu raporunda «sarahaten verginin teşvik fonksiyonuna yer verilmiştir. Burada bugünkü vergi sistemimizin iktisadi faaliyetlerin gelişmesine engel olduğu tasarruf, yatırım teşvik edilirse iktisadi faaliyetler genişleyerek ve yatırımların artışı ile vergi reformu gayesine erişecektir.

Hükümetin son olarak hazırlayıp ve meclise sevkettiği tasarıları şunlardır :

1 — Tarımsal alanda faaliyet gösteren işletmelerin % 60 mın vergi dışı bırakılmasından sonra bu alanda elde edilecek gelir 100 milyon TL. dir. Bu kazançları vergilemede iki kıstas kullanılmaktadır. 1. si yıllık satış tutarı 50.000- TL 1 aşanların vergilendirilmesi,

2. ise işletme büyüklüğü esasdır. Esasen bu verginin nasıl tatbik

edileceğini yapanların dahi bilemeyecekleri kanaatini izhar etmekte duyduğumuz endişeleri ifade etmiş olacağız.

2 — Esnaf kazançları 193 sayılı kanımla götürü usule göre vergiye tâbi tutulup, sonradan tehir edildiği halde şimdi, gelir vergisi içine alınmış, eskiden üç sınıf olarak tasnif edilen esnaf şimdi beş sınıfa çıkarılarak, takdir komisyonundaki halk üyelerinin sayısı artırılmıştır,

3 — Nakliye vergisi, D.D.Y. da taşıma, nakliye vergisi alındığı halde kara yollarında alınmaması iki sektör arasındaki rekabeti bozduğundan çeşitli uzmanlarca ileri sürülen tekliflerin en uygunu olarak görülen vasıtalı vergi şeklindeki değerlendirilmenin % 25 oranında olması ve bu daha ziyade mazot benzin ve ağır yağların üzerine konulacak vergi ile 200 milyon TL. bir finansman kaynağı sağlanacağı düşünülmüştür.

4 — Gider vergilerinde her kalem istihlak malları üzerine muayyen nisbetlerde zamlar yapılmıştır.

5 — Damga ve harçlar: İthalât lisanslarının damga resmine bağlanması ve bu alana % 5 damga resmi uygulaması halinde 250 milyon TL. bir gelir sağlanacağı hesaplanmıştır.

6 — Turizm vergisi : 1958 Ağustos istikrar kararları ile ihdas edilen dolar başına 4.50 TL. varidat temini ön görülmüştür.

7 — Tekel maddelerine çay hariç % 20 zam yapılacak ve bu yoldan 280 milyon TL. sağlanacaktır.

8 — Hususî oto vergisi, bu alanda alınmakta olan özel vergiye % 50 bir zam yapılacak 10 milyon TL. bir artış sağlanacaktır.

9 — Veraset ve intikâl vergileri sahasında yapılan reform ile 15-20 milyon TL. bir artış mümkün olabilecektir. Matrah olarak gayrimenkullerin tapudaki fiyatları yerine gerçek fiyatları nazara alınacaktır.

Yukarıda bahis konusu ettiğimiz hükümet tasarıları kanunlaşmıştır. Fakat 1 milyar 200 milyonluk açığı bu vergilerin karşılayacağı sanmıyoruz. Yeni gelir vergisi kanunu ile zirai kazançlar da vergilenmiştir. Yalnız Türkiyede bulunan 2-3 milyon civarındaki zirai işletmeden takriben 20 binini vergi içine almaktadır.

Yukarıdaki izahlarımızla vergi sahasında yapılacak reformları ve bunların muhtemel teorilerinin ne olabileceğini ve kanunlaşmış tasarıları gördük. Şimdi diğer gelir kaynaklarını incelemeye geçebiliriz.

b — Tasarruf bonoları :

Tasarruf bonolarının 1961 yılından itibaren uygulamaya başladığı bu sebeble bu kanaldan sağlanacak gelirlerin hesabında % 7 hızla bir artış kaydedilebileceğini nazara aldığını ifade eden plân, bu yoldan 1963 için 530 milyon 1967 yılı içinde 700 milyon TL. bir gelir temini derpiş etmektedir.

223 sayılı ve 5/1/1961 tarihli kanunla «yatırımlar finansman fonu teşkil edilmiş ve bu fonu öz kaynak olarak «tasarruf bonoları» ihdas olunmuştur. Fonun teşkilinden esas gaye, 1. maddesinde belirtildiği gibi «Türk ekonomisinin istikrar içinde gelişmesini teminen tarım, sanayi ve ulaştırma sahalarında yapılacak yatırımların finansmanıdır.» (19)

Kamu ekonomisi sektörünün yatırım hacmi vergi olarak kabul edildiği taktirde aynı miktarda gelir sağlayacak diğer mali sebeblere tercih edilmiş bir tedbir olarak tasarruf bonoları karşımıza çıkmaktadır.

Tasarruf bonoları ihraç edilmeseydi Hâzinenin muhtaç olduğu 530 milyon TL. meblâğ iki ayrı şekilde karşılanabilirdi.

1 — İlk imkân vergi mükellefiyetinin ağırlaştırılmasıdır. Bilindiği gibi vergi kamu yatırımlarının finansmanında kukandan bir cebri tasarruf vasıtasıdır. Binaenaleyh bunu ağırlaştırarak tasar ruf bonosundan vaz geçmek mümkündür. Fakat bu iyi bir yol demidir. Zira vergiler 1961 başlarında zaten ağırlaştırılmıştı. Böylece vergi ödeyen için tamamen kaybolmuş bir meblâğ olduğu halde tasarruf bonoları için ödenen meblâğlar 10 yıllık vade sonunda geri alınabileceğinden sermaye terakümüne net yardımı vergiden daha fazla olacaktır.

2 — Diğer imkân aynı paranın borçlanma suretiyle teminidir. Burada tabiiyle uzun vadeli borç söz konusudur. Halbuki sermaye piyasamız - ki İstanbul menkul kıymetler borsası ve Türkiye Sı-

---

(19) 223 sayılı Kanununun 1, 2, 3, maddeleri.

naî Kalkınma Bankası bu arada zikredilebilir. Bu kadar yüksek bir meblâğı mesedememektedir.

Bu itibarla istikrazın sermaye terakkümünü artırdığı değil, belki hususi yatırımların yerine devlet yatırımlarının geçirdiğini söyleyebiliriz. Kanaatimizce tasarruf bonoları hasılatının bütçeden çıkarılarak muayyen yatırımların finansmanında hususi bir fon olarak kullanılması 'doğru olur. Böylece tasarruf bonolarının ileride bazı işletmelerin hisse senetlerinin tebdilini sağlamak ve hem de tasarruf bonoları ile yaratılan cebri tasarrufun sahibi bakımından değerinin mutakar kalması kolaylaştırılmış olacaktır. Bu günkü şartlar muvacehesinde ağır olan vergi yükü yanında bir de ağır nisbetlerde tasarruf bonusu tahvil edilmemelidir. Veya nisbetleri irat ve kazançlarda %3-5 diğer matrahlarda ise % 6-10 ile ifade edilebilir, hale getirilmelidir. Aynı zamanda bonoların derhal veya hiç olmazsa ihraçlarından bir sene sonra serbestçe tedavülü temin. Bu hal ilk bakışta bonoların tedavüle çok miktarda çıkarılması ile kıymetlerinin düşeceği ve dolayısı ile devlet 'itibarına hanel getireceği düşüncesini yaratırsa da özlemine duyduğumuz geniş ve berrak bir sermaye piyasasının tesirleri bu endişeleri bertaraf edecek mahiyette olacaktır.

c — İktisadî Devlet Teşekkülleri fonları :

İktisadi devlet teşekküllerince yaratılacak fonların, alınacak yeniden düzenleme tedbirleri ile verimliliğin artışı sayesinde yaratılabileceğini ön gören plân aynı zamanda bu düzenleme tedbirlerini saymış olmasına rağmen 1963 plânının tatbiki başladığı şu günlerde böyle bir reorganize çalışmasına daha pek rastlayamadığımız için 760 milyon TL. olarak gösterilen gelirlerin hiç olmazsa kısa vade içinde gerçekleşeceğini şüphe ile karşılıyoruz. Bu husustaki tereddütlerimiz «kaynağı belirtilmeyen fonlar» içinde aynen varittir.

Görülüyor ki plânın gerektirdiği finansman kaynaklarını bulmakta zorluk çekilmekte ve Maliye Bakanı Sayın Melenin 17 - Aralık - 1962 Bütçe Karma Komisyonunda yaptığı konuşmada belirtildiği gibi «1963 bütçesi samimi ve denk bir bütçe değil, bilakis açık bir bütçe olacaktır.»

d) Karşılık paralar fonu :

Henüz gereği kadar incelenmemiş olmakla beraber kalkınma plânının iç finansmanında zorluklarla karşılaşıldığı bu günlerde karşılık paralar bir finansman kaynağı olarak kullanılabilir. Bunun için Amerikan Hükümeti ile Türk Hükümeti arasında mutabakata varılması şarttır.

Karşılık paralardan burada bahsetmemizin sebebi bu müessese hakkındaki bilgilerin yenilenmesine matuftur. Karşılık paralar birbirinden tamamen ayrı iki sahada kullanılmaktadır.

1 — Karşılık paraların % 90 ı Türkiyenin iktisaden kalkınması (tarım, endüstri, eğitim, sağlık, ulaştırma ve ihracatı teşvik sahalarındaki projelerin gerçekleştirilmesi ve finansmanı için). Bütçe açıklarının kapatılması, milli savunma gayretlerinin gerçekleştirilmesi için kullanılmaktadır. Bu kullanım şekli ve tahsisler Türk ve Amerikan Hükümetleri arasında yapılan anlaşmalarla mümkün olmaktadır.

2 — Karşılık paraların % 10 unda Amerikanın Türkiyede Türk parası ile karşılanacak idari ve personel masraflarına ayrılmaktadır.

Karşılık paralardan % 72 i milli savunma sektörüne ayrılmaktadır. Ayrıca son yıllarda devlet bütçesi dikkatli şekilde gözden geçirilecek olursa özel varidat meyanında Amerikan yardımının hususi ve önemli bir yer işgal ettiği görülecektir. Öyle ki yekun devlet varidatı arasında Amerikan yardımının hissesi, karşılık paralar olarak % 10 u geçmektedir. Son yıllarda «Türkiye Sınai Kalkınma Bankası» yolu ile özel teşebbüsçe % 6 - 8 oranında istifade edilmektedir. Yalnız banka şartlarına göre özel yatırım, verimli teşebbüslere teşvik mümkün olmamaktadır.

TABLO V
30.6.1962 karşılık paraların, (20) (Milyon TL.)

Sarf yeri	Program Tutan	Faillen serbest bira .
1 — Milli Savunma, Sektörü	2.664,3	2,507,6
2 — Amme Sektörü	727,9	723,-
3 — Hususi Sektör	414,5	256,1
a — Türkiye Sına Kalkınma Bankası teşebbüs fonundan evvel	17,3	17,3
b — Türkiye Sınaf hususi teşebbüs fonundan	97,2	97,2
c — Tür. Sn. Ki. Ban. İştirak fonu	40.-	40.-
d — Teknik yardım projeleri	90.-	46,6
e — İhracat işlet, serm. fonu	75.-	22.-
f — Hususi işletme fonu	70.-	33 -
g — Tarizim	25.-	—
1, 2, 3 TOPLAM	3.786,7	3.466,7

Yukarıdaki tablonun tetkikinden anlaşılacağı üzere özel sektör sahasında serbest bırakılacak, karşılık paraların yekûnu oldukça fazladır. Bunun serbest bırakılması çareleri aranmalıdır.

B — Özel Sektör :

Plân hedef irinin gerçekleşmesi için özel sektörden büyük cabalar beklenildiğini ifade eden plân finansman konusundan bazı tedbirler ön görmektedir. İmli kalkınmayı gerçekleştirmek yatırımların İktisadî verimi ile alâkalıdır. Plânın ön gördüğü kalkınmamız için lüzumlu yatırımların yapacak kamu sektörü yanında özel sektörün gelişmesine imkân hazırlamak üzere çalışmalar yapıldığını bil- iren Maliye Bakam Helen'in demeci aşağıdadır :

(20) Dr. Selâhattin Tuncer, Türkiye İktisad Gazetesi, 31/8/1962.

a — Kısa vadeli politika, sermaye piyasasının teşekkülü için bazı kurumların tesisi icap etmektedir. Bunlar,

b — Kamu iktisadi teşekkülleri, dolayısı ile kamu kurumlarının kredi ve sermaye ihtiyacının karşılamak için 1 milyar sermayeyi «Devlet Yatırım Bankası» kurulacaktır.

3 — Menkul kıymet borsasını faaliyetlerini tanzim eden tasarı hazırlanmıştır.

4 — Sermaye şirketlerini teşvik gayesi ile vergi kanunlarında geniş hükümlere yer verilecektir.

5 — Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununda değişiklikler yapılarak yerli sermaye ile yabancı sermaye arasında işbirliği tesisine çalışılacaktır.

b — Uzun vadeli politika :

Ekonominin ihtiyacı olan sermaye birikimini sağlayacak bu kuramların teşkilinden sonra halk tasarruflarının artırılması ve bunların sermaye piyasasına aktarılması yoluna gidilecektir. Halkın sadece mevduat şeklinde bankalara verdiği tasarruflarını sermaye şirketlerine de yönlendirilmesinin sağlanmasından sonra «Sermaye piyasası»nın teşekkül etmesi ile kalkınma çabası içinde bulunan memleketimizde gerek özel ve gerek kamu teşebbüslerinin yatırımlarının artması gerçekleşebilecektir. (21)

Maliye Bakanı'nın izahı plânda gösterilen kuramların tesisini hükümetinde benimsemiş olduğunu göstermektedir. Biz burada bu müesseselerin mahiyetlerini izah edecek tesisleri halinde meydana getirecekleri tesirleri İktisadî açıdan tahlile tabi tutacağız.

a — Sermaye piyasası :

Sermaye piyasası, sermaye arzında bulunan tasarruf sahipleri ile bu sermayeyi talep edecek olan müteşebbisleri bir araya getiren piyasadır. Bir araya getirme faaliyetlerini icra eden yatırım bankaları, komisyoncu ve bankerlerde bu piyasada mutavassıttırlar. Bir sermaye piyasası ancak parasını başkalarının idaresine terketmiye amade kimselerden gelecek bir meblâğ ile beslenebilir. (22)

---

(21) Bkz. Cumhuriyet Gazetesi, 3 -12-1962.

(22) Türkiye'de hususî sanayi teşebbüslerin finansmanında hâkim olmak üzere bir sermaye piyasasının tesis ve teşviki şart ve usulleri hakkında rapor. 1953, İstanbul.

Sermaye piyasasının teşkilinde halledilmesi gereken problemler ;

aa — Emniyet,

bb — Müsmiriyet,

cc — Seyyaliyettir.

aa — Emniyet : Sermayenin yattığı yerde batıp, mahvolmak tehlikesinden azade olmasıdır. Tarih içinde, devletçilik rejiminde hususi teşebbüsün kendini emniyette görememesi ancak kısa zamanda amortismanları tamamlanacak küçük yatırımlara imkân verdiğinden, sermaye terakümü ve dolayısı ile sermaye piyasası doğmamıştır.

bb — Müsmiriyet : Sermayenin mümkün olduğu kadar nema getirebilmesidir.

cc — Seyyaliyet : Sermayenin istenildiği zaman o yattığı yerden büyük bir süratle ve suhuletle çözülüp alınarak nakde tahvil edilebilme kabiliyetidir.

Bir memleketin iktisadi bünyesi zayıfladığı, siyasi havası ahenksizliklere sürüklendiği ve para rejimi enflasyon korkusu taşıdığı vakit ne bir iç piyasa teşekkül edebilir, ve nede yabancı sermaye o memlekete girer.

Memleketimiz bu bakımdan yukarıda sayılan umumi şartların yanında hususi şartları da - sermaye piyasası geliştirmek isteniyorsa - gerçekleştirmek zorunluluğu ile karşı karşıyadır. Teşekkül eden piyasa geniş miktarda sermaye celp etmek icabetmektedir. Bunun için alınması gereken tedbirler olarak şunları görüyoruz.

1 — Devlet ve Ziraat Bankası tahvilleri vergiden muaf tutulduğu halde hususi şirketlere ait hisse senedi temettü veya faizi vergiye tâbi tutulduğundan, sermaye piyasasında tam rekabet şartları tahakkuk etmemekte tasarruf sahibi tasarrufunu bu piyasaya arzetmemektedir. Çare olarak hisse senetleri ve tahvillerinden alınan damga resmi kaldırılmalıdır.

2 — Anonim ve Limited şirketlerin kurulmasına ait formaliteler azaltılmalıdır.

3 — Halkın sermaye şirketlerine karşı tarihi sebeplere dayanan itimatsızlığın bertaraf edecek yolların araştırılması ve plânda da

ön görüldüğü gibi amme muhasipleri müessesesinin kurulmasına çalışılmalıdır.

4 — Mecburi tasarruf müesseseleri olan işçi Sigortaları Kurumu, Emekli Sandığı ile Amortisman ve Kredi Sandığının elindeki likid fonları produktif sahalara yatırılmasını temin için bunların kuruluş kanunları geliştirilmelidir. Bu husustaki görüşümüz plânda da gerçekleştirilmelidir. Bu husustaki görüşümüz plânda da gerçekleştirilmeğe çalışılmıştır. Şöyleki :

TABLO VI
Mecburi tasarruf müesseselerince iktisadi devlet teşekküllerine
yapılabilecek aktarmalara ait tahminler (23)

Teşebbüsler	1083 1904	1965 1966	1967	Toplam (000TL)
İşçi Sigortaları	225.000 284.000	312.000 350.000	350.000	1.501.000
Emekli Sandığı	122.000 117.100	159.000 140.500	116.500	656.000
İller Bankası Amortisman ve	51.210 122.725	168.296 162.856	198.423	611.000
Kredi Sandığı	— —	— 100.000	100.000	200.000
TOPLAM	295.790 513.825	340.196 753.356	764.923	2.988.090

b) — Kredi Müesseseleri :

Kamu ve Özel Sektörün, plân içinde kendisinden beklenen hedefleri gerçekleştirebilmesinde, kredi politikasının büyük rolü olacağına dikkati çeken plân kredilerin ekonomi içinde optimum dağılımını sağlayan prensipleri etraflıca arzettikten sonra orta ve uzun vadeli kredi verecek müesseselerin kurulmasını derpiş etmektedir. (.24)

Teorik anlamda «Banoues d'affaires» yahut İş Bankaları denilince kendi öz sermaye kaynakları ile ve uzun vadeli mevduatı işleterek sınai tesislere kredi açan ve para yatıran müesseseler hatıra gelir. r

(23) Amortisman ve Kredi Sandığının 1963 Bütçesinde lâğvedilip kurulmakta olan «Devlet Yatırım Bankasına» 350.000.000 TL. sermaye ile iştiraki öngörülmektedir.

(24) Bkz. Plân, Resmi Gazete. Syf. 134.

«Credit İmmobiller» yahut Yapı Kredi Bankaları ise menkullerin finansmanında ihtisaslaşmayı hedef tutan bankalardır ;

Bugün Türkiyede fabrika kurulmasını ve işletilmesine sermaye koyan ve kredi açan müesseseler mevcuttur.

Fakat Türk bankacılığının asıl gelişme kaynağı ikramiye ümidinin cazibesi ile beslenen vadesiz mevduat hesaplarıdır. Halkın tasarruflarını sınai yatırımlara kanalize etmek hususunda bankacılığımız müsait ve verimli bir hizmet görmemiştir. Sümerbank ve Etibank gibi sanayii, maden ve enerji sahalarında devlet yatırımlarını yürütmek üzere kurulmuş müesseseleri finansman tak adi ile devlet eli ile sağlanabilen imkânları ve mahdut ölçüde mevduata münhasır kalmıştır. Kalkınma bankalarının ekonominin çeşitli sektörlerdeki yatırım sermayesi eksikliğini gidermek ve özellikle elde edilen kaynakları ekonominin arzu edilen kollarına istenilen ölçülere göre yöneltmek görevinde olduğunu ifade eden plân İkinci Dünya Harbinden sonra doğan bu tip müesseselerden yurdumuzda sadece «Türkiye Sınai Kalkınma Bankası olduğuna işaret etmekte ve çeşitli sektörlerin kredi ihtiyaçlarını karşılayacak kalkınma bankalarının tesisini ön görmektedir. İşte bu zaruretleri gözönüne alan hükümet, yatırım bankaları kanun tasarılarını Meclise şevketmiş bulunmaktadır. (25)

1 — Özel Sektörün talep ettiği işletme ve yatırım kredisini muhtelif bankaların bir araya gelerek bu konuda yeni bir yatırım bankası kurulması yolu Te temin edilmesini «Banka kredilerini tanzim komitesi» uygun bulmuştur. Bu bankanın sermayesi 100 milyon Türk lirası olacak ve buna Maliye Bakanlığı karşılık paralar fonundan bir miktar tahsiste bulunacaktır. Bu bankanın kuruluş hazırlıklarını komite üyeleri, hususi banka ve Türkiye Odalar Birliği ile Maliye Bakanlığı mümessilleri yapmaktadır.

2 — Amme sektörünün yatırım ve işletme finansman ihtiyaçlarını karşılaması gayesiyle 1 milyar sermayeli «Devlet Kalkınma Bankası» kurulacaktır. Banka Maliye Bakanlığına bağlı Özel Hukuk kaidelerine tâbi bir tüzel kişiliğe sahip bir müessese olarak faaliyette bulunacaktır.

Banka, hiçbir şekilde başka bir teşebbüse iştirakte bulunmayacak ve kendi teşkilâtı için lüzumlu olandan başka gayri menkul ik-

---

(25) Cumhuriyet Gazetesi, Maliye Bakanı Ferit Melen'in demeci. 17 Temmuz 1962.

tişap edemeyecektir. Bankanın yüklendiği görev 1 milyar Türk Lirası sermayeli olması gerekmektedir.

«Uzun vadeli bir kredi müessesinin öz kaynaklarının orta ve kısa vadeli muamele yapan müesseselerinkine nazaran daha yüksek olması gereklidir.» diyen gerekçede bu miktar sermayenin 8 - 10 yıl içinde tamamen ödenmesinin mümkün olduğu ifade edilmektedir. Amortisman ve Kredi Sandığı 350 milyon TL. ile ,bu bankanın kuruluşuna iştirak etmektedir. (26)

Sadece istatistikî bir bilgi temini gayesi ile bankalarda kamu ve özel sektöre açılmış bulunan kredileri gösterir iki tabloyu aşağıya naklediyoruz :

TABLO VII

Bankaların Hususi Sektöre açtığı krediler : (Milyon TL.)

Tarih	Genel Büt.	Katma B.	Hus. İda.	Muh. Daire	Kes.	Top. İ. D.	İ. Şi. Yarı Kes.	R.Top.
1957	—		429	506	935	879	232	2046
1958	—	—	604	568	972	1051	239	2262
1959	259	40	769	6	1073	1064	345	2482
1960	148	14	861	—	1023	1087	187	2293
1961	164	22	924	—	1110	44	178	1332
1962	141	23	918	—	1082	40	178	1300
1962 (904)	192	12	988	—	1092	33	226	1351

TABLO VIII

Bankaların Hususi Sektöre açtığı krediler : (Milyon TL.)

Tar.	Zir. Kr.	Sınâî	Meşk. İnş.	Kr.	Küç. S.	Tic. Kr.	Hus. S.	Ban. Ar. Gen. Top.	Kr.	Top.
1957	2095	163	434	74	2974	5741	62	7849		
1958	2142	178	462	92	3504	6378	77	8737		
1959	2292	205	532	104	3792	6925	104	9511		
1960	2392	223	633	120	3861	7229	118	9640		
1961	1682	282	844	159	4025	6992	42	8366		
1962	1620	277	862	162	40.110	7031	30	8361		
1962 (904)	1659	304	1010	181	5216	8370	33	9754		

(26) Cumhuriyet Gazetesi. 12.Ağustos.1962.

(27) Merkez Bankası, Aylık Bülteni. Kasım 1962.

Kredi hacmindeki artış, istihsal artışı desteklediği veya istihsal artışına yol açtığı nisbette ve ticarî bankalarda krediler kısa vadede tasviye edilebildiği takdirde enflasyonist tesirler icra etmez.

İstihsalin artmasını mümkün kılacak unsurlardan biride kredinin genişlemesidir. Kanaatımızca istihsal artışı ile paralel olarak vuku bulan kredi artışının enflasyonist tesirlerinden korkulmamalıdır.

Plânın derpiş ettiği tarım kredileri sahasındaki reformlar ve madencilik bankası kurulması ile Turizm Bankasının sermayesinin artırılması çalışmaları henüz başlamamıştır.

c — Teşvik edici İktisadî bir politika :

Sayın Başbakan İnönü 5 yıllık plânı 1963 yılı uygulama programım Bakanlar Kurulunca kabulü münasebetiyle Türkiye Radyolarında yaptığı konuşmada Özel Sektör hakkında ezcümle şunları söylemiştir : «Özel sektör yatırımlarının, plânın programın gerçekleşmesi için önemi açıktır. Müteşebbislerimizin kalkınmamızda başarının devlet ile özel sektörde paylaşılan gayretler bağlı olduğu anlayışı içinde devlete yardımcı olacaklarını bekliyoruz.

Özel Sektörün yatırım faaliyetlerinde ekonomik bakımdan az verimli sayılan konut yerine daha verimli alanlara yönelmesini teşvik edeceğiz.

Bu yöndeki faaliyetler dış ticaret, vergi ve kredi politikaları ile desteklenecektir. Ayrıca devlet yatırımlarının büyük kısmı özel teşebbüs yatırımlarına imkân hazırlayıcı yatırımlar olacaktır.» (**)

Birinci beş yıllık kalkınma plânı ile özel teşebbüse finansman kolaylıkları sağlayacak bazı malî ve İktisadî tedbirler ön görülmekte ve bu meyanda müesseselerin oto finansman yapmalarını, yani aynı zamanda tasarrufların verimli yatırımlara akmasını sağlamak amacı ile hızlandırılmış amortismanlar ve yatırım indirimleri teklif edilmektedir ;

aa — Yatırım indirimi : Mali ekonomi politikası ile ilgili tedbirlerin başında en açık ve müessir bir teşvik unsuru olarak yatırım indirimi gelir. Yatırım indiriminden maksat teşebbüslerin kazançlarından ayırarak yatırıma tahsis ettikleri fonların vergiden istisna edilmesidir.

Yatırım indirimi, mükelleflerin istihlak bünyeleri üzerinde menfi, tasarruf ve yatırım meyilleri üzerinde ise müsbet tesir icra eder.

Başka bir deyişle, bu yoldan temin edilen vergi avantajı yeter ölçüde olmak şartı ile mükelleflerin gelirlerinin daha fazla bir kısmına tasarruf ve yatırma tahsis hususundaki meyilleri artırılmış olur.

Bu suretle, bilhassa orta ve yüksek gelir üzerinden alınacak munzam vergilerle zayıflamak ihtimali kuvvetli olan hususi sektör artırılabilir. Yatırım indirimlerinin kalkınmadaki ehemmiyeti bu bakımdandır. Yatırım indirimi ile ilgili olarak şu usuller bahis konusu olmaktadır.

aaa — Yatırım indiriminin muayyen kayıt ve şartlara göre uygulanması.

bbb — Yatırım indiriminin kayıtsız, şartsız vergiden istisna edilmesi (Yani teşebbüsten çekilmeyen kazançların - rez şivelerin - topyekûn vergi dışı bırakılması ki buna global indirim usulü denilmektedir.)

ccc — Dividantlar hakkında istisna veya indirim tanınması :

ddd — Yatırım indirimi yerine vergilerin sureti umumiyede düşük tutulması, veya yatırımlar bakımından farklı nisbetlere uygulanması,

Türkiye az gelişmiş bir memleket olması sebebiyle ancak ilk usulün kabulü arzuya şayandır.

Yatırımla ilgili olarak yaptığımız bu inceleme sonunda vardığımız sonuç, yatırım indiriminin vergi sisteminin yapısına dokunmadan selektif plân esasına göre belirli kayıt ve şartlara bağlı olarak uygulanmasının biricik müsbet, rasyonel ve maksada uygun hal çaresi olduğudur.' (29)

Teorik olarak mahiyetini izah ettiğimiz yatırım indirimlerini 1963 bütçemiz, «hususî teşebbüsün kalkınma plânları çerçevesinde yatırım yapmasını teşvik maksadı ile» gelir ve kurumlar vergilerine tatbik edilmek istendiğini ifade etmektedir. (30)

Sermaye birikimi bakımından büyük önem verilen yatırım indirimi konusunda gelir vergisindeki son değişiklikler de ortaya çıkan, durum kısaca şudur.

---

(29) Genel Vergi Reform Raporu. Syf. 23 - 25, 1961.

(30) Bkz. 1963 yılı bütçe tasarısı.

1 — Ticarî ve zirai gelirlerin üzerinden vergiye tâbi tutulan mükelleflerin yaptıkları yatırımlar, bazı şartlar altında elde ettikleri gelirlerinden indirilir.

2 — Bu indirimlerden faydalanabilmek için,

a — Gelirin bilanço esasına göre tesbit edilmiş olması,

b — Yatırım'ın D.P.T. ca uygun bulunması,

c — Yatırımın istihsalî ve verimliliği artırmaya, ihracatı geliştirmeye ve istihsalin kalitesini yükseltmeye yararlı bulunması,

d —Yapılan yatırımın en az 250.000 lira (Bazı özel yatırımlar için bu sınır 125.000 lira, tarımda 50.000 lira kabul edilmiştir.) olması gerekmektedir.

3 — Yatırım indirimin nisbeti % 30 dur. Bu oran tarımda % 40 ve geri kalmış bölgelerde % 50 dir.

4 — Yatırım indiriminin uygulanması, yatırıma konu teşkil eden değerlerin, işletmenin aktifine girdiği, takvim yılından itibaren başlar. Ve indirimden faydalanılabilecek miktara balığ oluncaya kadar devam eder.

5 — Yatırım indirimine konu olan aktif değerlerin satış ve devri, bir takım hükümlere tâbi olduğu gibi bu indirimden faydalandırılacak miktarların yıllar itibariyle taksimi bir takım muhasebe usullerine bağlıdır.

6 — İlk beş yıl içindeki yatırım indirimleri, bu indirimlerin uygulanacağı ticarî ve zirai gelirleri her yıl için % 20 i geçmez. (31)

bb — Azalan bakiyeler üzerinden hesaplanan (Degressif) Amortisman usulü:

Bu usul, düz amortismanın aksine, her defasında amortisman düştükten sonra kalan değerler (azalan bakiyeler) üzerinden amortisman hesap edilmesini ifade eder. (32)

Amortismana tâbi kıymetlerin ilk senelerde fazla kıymet kaybına uğradığı gerçeğine yer verilmiş olduğu kanaatindeyiz.

---

(31) Milliyet Gazetesi 5 Mart 1963.

(32) Genel Vergi Reformu Raporu, syf. 42, 1961.

Bu suretle iç finansman kaynaklarına kısaca göz atmış olduk. Fakat hepimizin bildiği gibi iktisaden az gelişmiş memleketlerde kalkınmanın finansmanı iç kaynaklarla karşılanamamaktadır.

Bu sebeple az gelişmiş memleketler dış kaynaklara müracaat etmek zorunda kalmaktadırlar.

V — NETİCE

Birinci beş yıllık plânda finansman kısmı en son sahifelerde yer almaktadır. Plânı okuyan bir kimse, baştan itibaren zevkle ve itina ile hazırlanmış sahifeleri çevirdiğçe, Türkiyenin geleceğini güvenle bakmakta kendine olan itimadın arttığını hissetmektedir. Çünkü, plânın her sahifesinde bu memleketin kaderini ilmin güvenilir ve muktedir elinde olduğu anlaşılmakta, müreffeh günlerin geleceğine inanılmaktadır. Fakat plânın finansman kısmına gelindiğinde zihinlerde çeşitli tereddütler uyanmakta düşünce sisteminde bir takım boşluklar kendim hissettirmekte biraz evvelki güvenin yerini tereddüt ve şüpheler almaktadır.

Finansman, bir uçağın benzini değerindedir. Benzini bulunmayan bir uçağa elinizdeki en usta pilotu da koysanız o uçağın yerden kalmıyacağı ve havalanamıyacağı bir gerçektir.

Tezimizin başında kalkınmanın bir fedakârlık olduğunu belirtmiştik. Herkes imkânlarının el verdiği ölçüde kalkınmanın finansmanına iştirak etmekle mükelleftir. Geniş halk kitlelerinin desteği ancak sosyal adaletin gerçekleştirileceği ölçüde mümkün olacaktır. Gelir vergisi, nüfusumuzun % 51, matrah bakımından ise kurumlar vergisi ile birlikte milli gelirimizin ancak % 30. nu kavramaktadır. Vergi gelirinin de yarısından fazlası maaş ve ücret gelirlerinden alınmıştır. Vergi yükünün dağılımı bakımından bu son derece adaletsiz durum, herşeyden önce geniş halk kitlelerinin hoşnutsuzluğunu uyandırmaktadır. Bu arada vergi yükü meselesi bakımından Prof. Enos ez cümle şunları söylemiştir. «Kalkınma plânı devresinde, sosyal guruplar arasındaki kötü gelir dağılışı kendiliğinden düzelecektir. Bu kötü gelir dağılışı kendiliğinden düzelecektir. Bu kötü dağılışı düzeltmek vergi sistemine düşer.

Halbuki tasarlanan vergi değişiklikleri (bir kısmı kanunlaşmıştır.) Bozuk gelir dağılımını dahada kötüleştirecek yöndedir.

Bu tasarılar yüksek gelirli müteşebbis sınıfının vergi, yükünü % 3 azaltacak, buna karşılık şehir proletaryasını, yani işçilerin vergi yükünü % 1, memurların vergi yükünü % 0,77 artıracaktır. Tarımdan tasarlanan 100 milyon TL. vergi alınsa bile bu vergi, yüksek gelirli tarım gurubunun vergi yükünü ancak %1 arasında yükseltecektir. Bu durumda, plânın başarıya ulaşabileceğini söylemek çok güçtür.» (33)

Ayrıca Prof, Enos, her gelir grubundaki fertlerin vergiden önce ve sonraki ortalama gelirini gösteren aşağıdaki tabloyu vermiştir.

TABLO IX

	Vergiden önce	Vergiden sonra
1 — Düşük tarım geliri grubu	1090	1010
2 — Orta tarım geliri grubu	8310	7410
3 — Yüksek tarım geliri grubu	45690	35420
4 — İşçi ve müstahdem grubu	5400	4010
5 — Memur grubu	9750	7010
6 — Müteşebbis grubu	135000	102500

Prof. Enos bu tabloya dayanarak «4. ve 5. guruptaki ücretlilerin mütevazı gelirlerini hemen hemen 1/3 ünü vergi olarak verebildiklerini yüksek tarım geliri grubunun çok az vergi verdiğini ortaya koydu. Çok yüksek gelirli müteşebbis gurup ise, yüksek gelirlerine rağmen nisbet itibariyle ücretlilere aynı vergiyi ödüyordu. Kısaca Türk vergi sistemi pek az müterakki idi.»

Kanaatimizce kalkınma plânımızın finansmanı için az müterakki olan vergi sistemimiz tadil edilmeli ve kaçakçılığa mani olan gerekli tedbirler alınmalıdır.

Memleketimizde gelişmemizi sağlam esaslara dayandıracak bir zemin mevcuttur. Finansman konusunda plânlama teşkilâtının ve onlara temel teşkil eden kaldor tasarısının esaslarına uymakla kalkınmamızın kısa zamanda başarabiliriz. Finansman konusunda en salim yol her vatandaş geliri nisbetinde vergilendirmektir.

Ayrıca lüks mallar istihlakinde olduğu gibi lüks otel gazino ve eğlence yerlerinden alınacak bir lüks istihlak vergisinin her vergi varidatım artırması ve hem de istihlaki kısip tasarrufu artırması bakımından faydalı görmekteyiz.

Zirai prodüktivitenin artırılması, toprak reformunun gerçekleştirilmesi, iktisadi devlet teşekküllerinin ve organizasyonu gibi ilave finansman kaynaklarını sağlayacak tedbirlere de başvurmak zorundayız.

Bütün bu izahatımızdan da anlaşıldığı gibi finansman plânın en önemli kısmı, vergi gelirinin artırılması da finansmanın en can alıcı noktası olmaktadır.

En samimi temennimiz şudur ki ; birinci beş yıl zarfında yapılacak altmış milyarlık yatırım ve takiben ikinci ve üçüncü beşer yıllık zaman zarfında yapılacak yatırımlar ile % 7. lik kalkınma hızı sağlanabilsin.

SİNEMANIN KENDİ KENDİNİ KONTROLÜ

(Auto - censure)

Derleyen :
Alim Şerif ONARAN
 İçişleri Bakanlığı
 Tetkik Kurulu Üyesi

Film sansürünün Anayasaya uygun olup olmadığı çekişmeleri bir çok ülkelerin Üniversite, Yüksek Mahkemeler, Basın ve Meslek Kuruluşlar gibi aydın çevrelerinde sürüp giderken ; bugün eylemli olarak hemen bütün ülkelerde sinema üzerinde açıkça veya kontrol veya denetleme adları altında sansür uygulanmaktadır.

Resmî, yarı resmî nitelikleriyle devlet sansürünün karşısında, sinemanın kendi kendini denetlediği bir sistem de bulunmaktadır.

Masraflarını tüm olarak film yapımcıların üstlendiği bu kuruluşlar, ya İngiltere, Amerika B.D. ve Japonyadaki gibi özel kuruluşlar biçiminde bulunmakta, ya da Almanyadaki gibi Bakanlık temsilcilerinin de katıldığı bir parça resmî bir nitelik arz etmektedirler.

Bu ülkelerde kendi kendini denetleme sisteminin esaslarını ve bu esasların uygulanışını inceleyim :

İNGİLTERE :

Bu ülkede sinemanın kendi kendini denetleme sisteminin esaslarını tespit eden hiç bir mevzuat yoktur. 1958 yılında bu konuda İngilterede incelemelerde bulunurken auto - censure uygulamaları yapan «British Board of Film Censors : İngiliz Film Sansür Kurulu» adıyla Londra'da Soho Square'deki bir binada bulunan kuruluşun sekreteri B. Trevelyan tarafından bize verilen basılı bir muhtıraya göre :

«Birleşik Krallıkta film sansüründe devlet rol oynamaz. Kamu yararlığını korumak üzere sinemaların açılmasına ve filimlerin gösterilmesine izin vermeğe 1909 tarihli Sinema Kanunu (Cinema-

tographic Act) ile yetkili bulunan Mahallî Makamlar'ın (*) gösterilecek filimlerin niteliğini incelemek hakkı mevcuttur. Bu maksadın husulü için, bağımsız bir kuruluş olan İngiliz Film Sansür Kurulu (British Board of Film Censors)'na istinad ederler ve izin belgelerinde uyulacak şartlar olarak zikretmek suretiyle bu kurulun kararlarına meşru bir etkenlik sağlarlar. Dolayısıyla (izin veren Makamın özel rızası dışında) hiç bir film, Kurulca incelenip bir belge almadıkça halka gösterilemez.

«İngiliz Filim Sansür Kurulu, 1912 yılında, halka sundukları sinema yapıtının belirli ölçülerde tahakkuk ettirilmesini arzu eden sinema sanayiinin teşebbüsüyle kurulmuştur.

«Kurul, İdarî ve teknik bir memur kadrosunun desteklediği, bir başkan, bir sekreter ve (kadın - erkek) deneticilerden oluşmuştur. Başkan, sinema sanayiinin bütün kollarının temsilcilerinden oluşmuş bir komite tarafından seçilir. Seçim, kamu hizmeti veya İdarî sahada geniş tecrübe sahibi kimseler arasından yapılır. Böylece göreve atanan başkan, kurulun çalışması bakımından bağımsız bir Sorumluluğu haiz olarak uygulamalarda bulunur ve [tek seçici olarak] personeli [üyeler ve İdarî ve teknik memurları] tâyin eder.

«Bir deneticide bulunması gereken başlıca nitelikler : birinci sınıf bir öğrenim ; hayat ve dünya işlerinde bilgi ve tecrübe ; akli selim mizah duygusu (sense of humour) ve seyirci reaksiyonlarını sezinleyecek nüfuz kabiliyetidir. Bir namzedin, çocukların problemlerini ve menfaatlerini duyarak takdir etmesi keyfiyetine önem verilir. Kurulun hiç bir üyesinin sinema sanayii ile her hangi bir ilişkisinin bulunmaması hususunda bir anlayış mevcuttur.

«Kurul, ister İngiliz, ister yabancı olsun, bu ülkede (İngiltere) halka sunulmak istenen her filimi inceler. Ancak basına tanınan sansürden ayrışık olma prensibinden faydalanan haber filimleri bundan müstesnadır.

«Kurulun masrafları, incelenen her filminden, filmin uzunluğu, niteliği (yani konulu, belge, hareketli resim : «cartoon» veya reklâm filmi olup olmadığı) gözönünde tutularak hazırlanmış sabit bir ölçüye göre alınan bir ücretle karşılanır.

(*) Bunlar, dilerse yetkilerini District Council'lere ve Sulh Yargıçlarına bırakabilen Country Council, County Borough Council gibi mahalli kuruluşlardır.

«Filimler, Kurul'un kendi salonunda, en az iki denetici tarafından görülür. Eğer bir film, özel bir problem sunuyorsa, veya deneticiler kararlarında uyuşmıyorlarsa, başkanın fikri aranır ve film, bazan kurulun tümüyle, tekrar; özel hallerde bir kaç kere görülür. Kurulun izin verdiği filimler şu üç kategoriden birine sokulur. : «U» — «Genel gösterime uygun» ; «A» — «Yetişkin seyircilere gösterilmesi daha uygun» ; «x» — «Sadece yetişkinlere gösterilmesi uygun». Kurul, bir filmin her hangi bir bölümünü uygun görmemişse, gerekli değişiklikler yapılmadıkça izin belgesi verilmez. Bir filme izin belgesi verilmesi uygun görülmediği hallerde ; yapımcılara, filmin kendi bölgelerinde gösterilmesine izin verilmesi için Mahallî Yetkililere baş vurma yolu açıktır. Aynı şekilde, 1909 tarihli Sinema Kanununun kendilerine tanıdığı yetkiye göre, mahallî yetkililer de, kendilerince uygun gördükleri sebeblere dayanarak, Kurul'dan geçmiş olsa da, herhangi bir filmin [kendi bölgelerinde] gösterilmesini yasaklayabilirler. Bununla beraber, bu hak, nadiren kullanılır. Çünkü bu gibi hallerin pek çoğunda Mahallî Yetkililer, Kurulun kararlarına istinad edebileceklerini ve araya girmeye mahal bulunmadığını anlarlar.

«Filim yapımcı, yapımdan önce filimlerin senaryolarını tevdi etmeğe teşvik edilir. ; böylece, Kurulun senaryoda takıldığı yerler, değişikliklerin daha kolay yapılabileceği bir safhada tespit edilmiş olur. Normal olarak sadece İngiliz yapımcılarından senaryo kabul edilin Bununla birlikte senaryonun tevdi, yapımcıları, tamamlanmış filmin tevdi mükellefiyetinden beri kılmaz ve senaryo safhasında Kurul'un ileri sürdüğü görüşler, tamamlanmış filmin incelenmesi sırasında bildirilecek görüşleri bağlamaz.

«Bu Muhtıra'nın ilk paragrafında anıldığı gibi, Mahallî Yetkililer, İngiliz Filim Sansür Kurulunun incelenmesinden geçmemiş hiç bir filmin, Mahallî Yetkili organın açıkça izni olmaksızın gösterilemeyeceğini izin belgelerinde ön -koşul olarak ileri sürerek Kurulun kararlarına etkenlik tanımaktadırlar. Bundan başka, filimler Kurul tarafından «A» veya «x» kategorilerine sokulunca, izin belge inde, buna uygun olarak, «A» grubundaki bir film gösterilirken 16 yaşından küçük çocukların ana - babaları veya yetişkin bir Bona Fide (iyi niyetli) nezaretçi ile birlikte olmadıkça hazır bulunamayacakları ve «*» grubundaki bir film gösterilirken de, bir yetişkinle birlikte olsa da olmasa da 16 yaşından küçük çocukların hazır bulunamayacakları şart koşulur.

«Kurul, bil' filmi «A» kategorisine sokmuşsa ; bu, genel anlamda, o filmin 16 yaşından küçük bütün çocuklar için uygun görülmediğine ; ancak yaşları ve zihni gelişmeleri bakımından bazıları için uygun olabileceğine delâlet eder. «A» kategorisinden bir film gösterilirken, 16 yaşından küçük çocuklar ana - babaları veya «bona fide» nezaretçileri birlikte bulunmadıkça sinemaya alınmaz kaydı, çocuğun o filmi görüp görmemesi hakkındaki kararın, filmin çocukları için uygun düşüp düşmeyeceği hakkında bazı soruşturmalar yapmak zahmetine katlanacak ana - babanın takdirine bırakıldığı anlamına gelir.

« «*» işaretli izin belgesi, gerek tema, gerekse işlenişi bakımından tüm olarak büyükleri ilgilendiren ve 16 yaşından küçük her çocuk için kesin olarak uygun bulunmayan filmlere verilir. Bu kategoriye sokulan filimler, ya konuları normal olarak «A» işaretli izin belgesi verilmesini gerektirir te, işlenişi çok samimi, çok gerçekçi veya bayağı biçimde olduğundan «*» grubuna sokulan, ya da konuları kuşku götürmez biçimde yetişkinleri ilgilendiren filimlerdir.

«Kurulun, her filmde bulunmaması gerekli konu ve olayları tanımlayan yazılı, şekli bir «yasası yoktur ; her filmi ayrı ayrı gözönünde tutmak ve her olay ve diyalogu bir bütün halindeki filmin bünyesinde mütalâa etmek yolu tercih edilmektedir. Açıkça konuşmak gerekirse, Kurul'un amacı ; kötülük veya suç hafifletmek, sosyal standartları hor görmek ve seyircilerden herhangi akli başında birini tedirgin edebilecek hususları ihtiva etmek suretiyle Kamu'nun moral ölçülerini izrar edeceği intibamı bırakan her şeyi toplu temaşadan uzak tutmaktır.»

AMERİKA B.D.

Amerikan sistemi, 10 Mart 1922 tarihinde kurulan «Motion Picture Producers and Distributors of America, Inc.» adlı Kuruluşun 15 Aralık 1927 tarihinde «Authors' League of America», «The Dramatists' Guild of the Authors' League» ve «The Authors' Guild of the Authors' League» adlı Kuruluşlarla «Kitap ve oyun yazarlarının sinema yapımında kullanılmak üzere hazırlayacakları yapıtların nitelikleri ve bunlardan doğacak hukukî durumlar» üzerinde yaptığı anlaşma sonunda ortaya çıkmıştır.

5 Mart 1922 yılında Amerikan film sanayii mensuplarıyla bu tarihte Federal hükümetin PTT. genel müdürü olan Will H. Hays adlı bir idarecinin anlaşması sonunda, bu zatın kurduğu Hays Offi-

ce (tam adıyla «Motion Picture Producers and Distributors of America, Inc.»), aslında, gelişen ve elindeki olanakları kötüye kullanmaya başlamış olan film sanayiine politikacıların »teşriî tasarruf yoluyla gem vurmak istemelerini bertaraf etmek üzere kurulmuş ve 15 Aralık 1927 tarihini taşıyan bu anlaşmaya uyularak «Sesli, dublaj ve sessiz film yapımını yöneten bir yasa» kaleme alınarak, bu Ofis'in uygulamalarına terkedilmiştir.

Bu Yasanın mucip sebebi ve esasları şöyledir : (*)

«Sinema Filmi yapımcıları, dünya halka tarafından kendilerine gösterilen yüksek güveni gözönünde tutmuşlar ve sinemayı bütün dünyaya şâmil bir eğlence çeşidi yapmışlardır.

«Bu güven dolayısıyla, eğlenti aracı ve san'at olarak sinemanın bir ulusun yaşantısında önemli etkileri olduğunu bilerek sorumluluklarını anlamaktadırlar,

«Bu sebepten, esas itibarıyla sinemaya belli bir öğretim veya propaganda aracı gözüyle değil, eğlenti aracı olarak baksalar da; sinemanın kendi olanakları içinde, ruhî veya ahlâkî ilerlemeler, sosyal yaşantının daha ileri şekilleri ve daha doğru düşünme hususunda sorumlulukları olabileceğini bilirler.

«Sessiz filimlerden sesli filimlere doğru ivedilî geçiş sırasında, sesli film yapımını yöneten ve bu sorumluluğu tanıdıklarım gösteren bir yasa'ya bağlanma fırsat ve zorunluğunu farketmişlerdir.

« [Onlar da] kendi bakımlarından, halktan ve halkı yönetenlerden maksat ve meselelerinin sempatiyle karşılanmasını ve kendilerine, sinemanın, halkın tüm eğlenti aracı olacak daha da üstün bir aşamaya getirilmesi için gerekli fırsat ve özgürlüğü bağışlayacak işbirliği ruhunu talep ederler.»

GENEL İLKELER:

1 — Görenlerin moral standardını alçaltacak filimler yapılamaz. Dolayısıyla seyircinin sempatisi, aslâ, cinayete, hatâli hareketlere, kötülüğe veya günâha çekilemez.

2 — Sadece dram ve eğlence gereklerine bağlı tutulmak kaydı ile, yaşantının doğru [bilinen] standartları, sunulacaktır.

(*)MOLEY, Raymond : THE HAYS OFFICE, (The Bobbs - Merrill Comp.) Indianapolis - New York, 1945, sh. 226- 241 ve devamı.

3 — Doğasal ya da insanoğluna ait kanun, gülünç hale sokulamaz ve ne de ihlâlüne matuf sempati yaratılamaz.

ÖZEL UYGULAMALAR :

1 — KANUNA KARŞI CÜRÜMLER :

Aşağıdaki, hususlar, asla, kanuna veya adalete karşı işlenecek suçlara sempati celbedecek veya başkalarında taklit hevesi uyandıracak biçimde sunulamaz.

1 — Cinayet:

a — Cinayetin işlenişi özenti ilham etmiyecek biçimde verilmelidir.

b — Vaşşiyane cinayet teferruatlı olarak gösterilmemelidir.

c — Zamanımızda intikama hak verilemez.

2 — Cinayet Usulleri açıkça gösterilmemelidir.

a — Hırsızlık, soygun, kasa soygunculuğu »trenlerin, maden ocaklarının, binaların ve sair yerlerin dinamitle uçurulması usulü teferruatlı olarak gösterilmemelidir.

b — Kundakçılık ta aynı kayıtlamalara tâbidir.

c — Ateşli silâhların kullanılması lüzumlu hallere inhisar etmelidir.

d — Kaçakçılık usulleri gösterilmemelidir.

3 — Beyaz zehir kaçakçılığı hiç gösterilmemelidir.

4 — Amerikan yaşantısında içki kullanılması, konu gerektirmedikçe veya özel kişiliklerin canlandırılmasında lüzumlu olmadıkça, gösterilmeyecektir.

II — CİNSİYET :

Evlilik kuruluşunun ve yuvanın kutsallığı gözönünde tutulmalıdır. Filimler bayağı nitelikteki cinsel ilişkilerin kabul edilmiş ve mutad şeyler olduğunu ima etmiyeceklerdir.

1 — Zina, hazan konunun gelişimi bakımından zorunlu olsa da, açıkça ele alınmamalı veya haklı gösterilmemek ya da çekici biçimde sunulmamalıdır.

- 2 — İhtiras sahneleri,
 a — Konu için gerekli olmadıkça filme sokulmamalıdır.
 b — Aşırı ve şehvetli öpüşler, şehvî kucaklamalar, davetkâr pozlar ve davranışlar gösterilmemelidir.
 c — Genellikle ihtiras, sahneler seyircide şehvî duygular uyandıracak şekilde ele alınmamalıdır.
- 3 — Baştan çıkarma veya ırza tasaddi.
 a — Aslâ imadan öteye geçmemeli ve konu için gerekli oldukça ele alınmalı ; bu maksatla da olsa açıkça gösterilmemelidir.
 b — Aslâ komedi konuları olarak ele alınmamalıdır.
 k — Cinsel sapıklık veya buna delâlet edebilecek herhangi biri ima yasaktır.
- 5 — Beyaz kadın k a ç a k ç 111 ğ i ele alınmayacaktır.
- 6 — Miscegenation (beyaz ve siyah ırklar arasındaki cinsel ilişki) yasaktır.
- 7 — Cinsel sağlık ve zührevî hastalıklar sinema konusu olamaz.
- 8 — Eylemli çocuk doğurma sahneleri, gölge biçiminde bile gösterilemez.
- 9 — Çocukların cinsel organları gösterilmemelidir.

III — BAYAĞILIK :

Kötülüğe delâlet etmese de, aşâğılık, nefret uyandırıcı, nahoş hallerin ele alınması, daima zevki selim ölçülerine uygun bulunmalı ; seyircinin duyarlığı gözönünde tutulmalıdır.

IV — MÜSTEHCENLİK :

Sözde, davranışta, telmihte, şarkıda, şakada müstehcenlik veya (muhtemel olarak, hazır bulunanların sadece bir kısmı tarafından anlaşılacak olsa da) müstehcenlik iması yasaktır.

V — MUKADDESATA AYKIRILIK :

Açıkça mukaddesata aykırılıklar (- saygıyla kullanılmadıkça -God «Tanrı, Lord - «Kâinatın Sahibi, Efendimiz anlamına», Jesus - «İsa» Christ - «Hristos kelimeleri ve Hell - «Cehennem», Damn - «Belâ» ve Gawd - «Tanrı anlamındaki ; kelimenin bozularak söyleyen şekli» sözcükleri buna dahildir) veya ne şekilde kullanılırsa kullanılsın diğer herhangi aykırı ya da bayağı tâbirler yasaktır.

VI — GİYSİLER :

1— Tüm çıplakla aslâ izin verilmez. Buna, açıkça ya da gölge hâlindeki çıplaklıklar veya filmdeki diğer kişiler tarafından [böyle bir durumda sarf edilen herhangi şehvî ve sefih sözler dahildir.

2 — Soyunma sahneler i'nden kaçınılmalıdır. ; ve konu için gerekli bulunmadıkça aslâ gösterilim emelidir.

3 — Nezih olmiyan ya da yakışksız t e ş h i r yasaktır.

4 — Raksederken yakışksız teşhirden bulunmağa veya nezih olmiyan hareketlere müsait maksatlı raks giysileri kullanmak yasaktır.

VII — RAKSLAR :

1 — Cinsel hareketleri veya, nezih olmayan ihtirasları temsil veya ima eden raksler yasaktır.

2 — Nezih olmiyan hareketleri tebarüz ettiren raksler müstehcen telâkki edilir.

VIII — DİN :

1 — Hiçbir filmin tümü ya da bir bölümü herhangi bir dinsel inancı gülünç hale sokamaz.

2 — Din adamları, din adamı hüviyetleriyle gülünç veya alçak kişiler olarak da gösterilemez.

3 — Her hangi belli bir dinin merasim [ve ibadet şekilleri] dikkatle ve saygıyla ele alınmalıdır.

IX — MAHALLER :

Yatak odalarının ele alması zevki selime ve zarafete dayanmalıdır.

X — MİLLÎ DUYGULAR :

- 1 — Bayrağın kul anılması, yerinde bir saygıyla ele alınacaktır.
- 2 — Diğer milletlerin tarihî, müesseseleri, belli başlı şahsiyetleri ve vatandaşları münasip bir şekilde temsil edilecektir.

XI — NEFRET UYANDIRAN KONULAR :

Aşağıdaki konular zevkiselimin sınırları içinde dikkatle ele alınmalıdır :

Aşağıdaki konular zevkiselimin sınırları içinde dikkatle ele alınmalıdır :

- 1 — Cinayetin meşru cezası olarak idam ve elektrikle ölüm.
- 2 — Third Degree [poliste işkence] usulü.
- 3 — Vahşet ve benzeri kaba hareketler.
- 4 — İnsan ve hayvanların damgalanması.
- 5 — Çocuklara ve hayvanlara karşı açıkça zulüm.
- 6 — Kadınların satılması veya iffetini satan kadınlar.
- 7 — Cerrahî ameliyeler.

JAPONYA :

Bu ülkede, «Motion Picture Association of Japan - Japon Sinema Derneği»'nce kurulan meslekî bir kontrol sistemi mevcuttur.

Bu maksatla, uygulamalara esas olmak üzere, bir ahlâk yasası kabul edilmiştir.

Japon Sinema Derneği MPAJ'nin ahlâk yasası, sinema yapımcı, dağıtıcı ve işletmecileri tarafından seçilen temsilcilerden oluşan bir Kurul marifetiyle uygulanır.

Senaryolar üç denetici tarafından incelenir.

Çatışma halinde, yapımcı, senaryosunu Temyiz Kuruluna (Comite de Revision) sunabilir.

Ahlâk yasasının öngördüğü ve kurulların gözönünde tutacakları öğeler şunlardır : millet ve topluluk, hukuk, din, eğitim, gelenekler, cinsel sorunlar ve müstehcen konular... (*)

FEDERAL ALMANYA (**)

I. Giriş : Federal Alman Cumhuriyetinde ve Batı Berlin'de filimlerin kontrolü konusunda gayet liberal bir rejim câridir.

Gerek Batı Almanyada yapılan, gerekse diğer memleketlerden ithâl edilen filimler sansüre tâbi olmadıkları gibi, aşağıda izah edilen ve mecburî olmayan bir kontrolden maada devlet tarafından hiç bir murakabeye de tâbi değildirler. Buna mukabil kanunen mecburî olmayıp ihtiyarî bir nitelik arzettiği halde, pratikte tüm. olarak uygulanan gayet ilginç bir kontrol sistemi mevcuttur.

İncelemelerimizde önce mevcut mevzuat, sonra da uygulamalar gözden geçirilecektir.

II. Mevzuat :

Federal Almanyada filimlerin kontrolü konusunun esası daha doğrusu kontrol edilmemeleri hususundaki serbesti prensibi, Federal Anayasanın 5. maddesi hükümleri ile nizamlanmıştır.

Madde 5 — 1) «Herkes fikrini ve kanaatini söz, yazı ve resim yoluyla serbestçe yaymak hakkına sahiptir. Basın özgürlüğü ve radyo ve filim vasıtasıyla haber verme özgürlüğü teminat, altına alınmıştır. Hiç bir sansür mevcut değildir.

(*) Japonyadaki sansür düzeni üstünde inceleme yapılacak mehzaz olarak bulunabilen Bulletin d'Information (Centre National de la Cinematographie Française), No. 31, Şubat 1955. «Yabancı Ülkelerde Sansür _ Dünyada Filmlerin Kontrolü» adlı yazıdan. Sh. 194.

(**) Etüdümüzün bu bölümünde, 1958 yılında Bonn Basın Ateşesi bulunan Fuat Emircan'ın o tarihlerde hazırladığı bir rapordan geniş şekilde yararlanılmıştır.

2) «Bu haklar, umumî kanunların hükümleri, gençliğin korunması hususundaki mevzuat ve şahsî şeref ve haysiyet haklarıyla hudutlandırılmıştır.»

Federal Alman Cumhuriyetim teşkil eden land'ların kendi anayasalarında da aynen tekrar edilen Federal Anayasanın bu âmir hükümlerinden de anlaşılacağı veçhile Batı Almanya'da hiç bir sansür mevcut olmadığı gibi, umumî kanunların çerçevesi içinde herkes dilediği fikri film suretiyle yayma özgürlüğüne de sahiptir.

Bu Özgürlüğün Başlıca Sınırları :

a) **Umumî Kanunlar :** Bundan maksat, bilhassa Alman Ceza Kanunu ve bu kanunun ilgili maddeleridir. (Madde 83 ve sonrakiler) . Bu maddelerin de şümülüne giren suçlar : kamu düzenini ihlâl etmek, genel asayîşi bozmak, halkı anarşiye sevk etmek, ahlâkî duyguları rencide etmek, müstehcen neşriyat v.s. hallerdir.

b) **Gençliğin Korunması Halindeki Mevzuat :** Bununla kastedilen kanun, hakikatte hayli eski olan, fakat 1957 yılında tadil edilerek 1 (Ekim 1957'den itibaren yeniden yürürlüğe konan «Gençliğin Korunması Kanunu» dur. Bu kanunda, gençlerin belli bir yaş haddinden önce bazı filimleri görmemeleri v.s. gibi hususlar nizamlanmıştır.

c) **Şahsî Şeref ve Haysiyetin Korunması :** Bu kısma giren mevzuat, Alman Medenî Kanunu'nun şahsî haklara ilişkin hükümleri ve Alman Ceza Kanunu'nun sövme, hakaret v.s. ile ilgili maddeleridir.

Filimlerin yapımı ve kontrolü hakkında diğer her hangi bir genel veya özel kanun, tüzük v.s. mevcut olmadığı cihetle Almanyada bu sahadaki mevzuat bundan ibarettir. Binaenaleyh bu sınırlar içinde herkes dilediği fikri film yapımı yoluyla umuma arz etmekte özgürdür. Yukarıda a), b), ve c) fıkralarında tasrih edilen hallerden birinin veya bir kaçının şümülüne giren bir film, yapıldığı veya ithal edildiği veyahut umuma gösterildiği takdirde ; savcılık, gerek re'sen, gerek ihbar üzerine takibata geçerek filmin gösterilmesi men edeceği gibi, filmin yapımıcısı veya onu umuma gösterenin de tecziyesi cihetine gidilecektir.

Ancak, böyle bir hal tamamen nazarı olup bu gün ki durumda bunun vukuuna imkân yoktur. Zira, kelimenin esas anlamında mevzuat mucibince her hangi mecburî bir sansür mevcut değil ise de, aşağıda izah edildiği üzere ihtiyarî olan kontrol, pratikte tüm olarak ve gayet müessir bir tarzda uygulanmaktadır.

III Tatbikat :

Gerek Federal Anayasa, gerek land'ların kendi anayasaları ile ihdas edilmiş bulunan bu gayet liberal rejimindeki özgürlüğün, film denen aracın büyük bir yayılma kudretine malik olduğu gözönünde tutulduğu takdirde, suiistimale ne kadar müsait bulunduğu ve bu suiistimalin, ne derece kötü neticeler verebileceği, Almanya'da film konusu ile ilgili çevrelerce düşünülmüş ve bu serbestinin suiistimalini önleyici tedbirler alınması lüzumu hissedilmiştir,

Batı Almanyada, film yapımcılar, işleticiler, sinemacılar, stüdyo sahipleri ile film teknisyenleri gibi film sanayiinin muhtelif sahalarına mensup zümreleri bünyesinde toplayan, filmcilik sahasında en yüksek merci addedilen bir «Birlik» vardır: (Spitzen organisation der Filmwirtschaft E. V.). Bu birlik aslında bir özel hukuk tüzel kişiliği ise de, filmcilik sahasında gayet büyük bir otoriteye sahiptir.

Yukarıda izah edilen suiistimal olanaklarını sezen ve bu olanakların önlenmesi lüzumunu herkesten fazla hisseden bu «Birlik», film sahasında, dışarıdan gelecek ve işten anlamayanlar tarafından empoze edilecek, dolayısıyla film sanayiine zarar verebilecek bir kontrol yerine, «"İçerden, kendikendine» bir kontrol sistemi kurmayı kararlaştırmış ve neticede «bizzat ve ihtiyarî kontrol» diye isimlendirilen orijinal bir kuruluş ihdas edilmiştir.

İhtiyarî Kontrol Kuruluşu :

1) İhtiyarî Kontrol Kuruluşunun Görevleri :

Statüsünün I. maddesindeki tanımlama gözönünde tutulursa, bu kuruluşun görevi : «herşeyden önce bir vakit geçirme aracı olan; öğretici, eğitici vazifeleri olması gereken ve halk kitleleri üzerinde büyük etkileri bulunan filmin ; ahlâkı, dinî ve siyasî sahalarda olumsuz etkiler yaratmasını bertaraf» etmektir.

2) İhtiyarî Kontrol Sisteminin Esasları :

Bu görevin yerine getirilmesiyle ilgili olmak üzere Statünün 2. maddesi şu esas hükümleri ihtiva etmektedir:

a) Aşağıdaki esaslara aykırı düşen hiç bir film yapılamaz, işletilemez ve halka gösterilemez. Hiç bir film şu hususları kapsayan tema, hareket ve vaziyetleri tasvir edemez :

aa) Ahlâkî veya dinî hisleri rencide etmek, bilhassa ahlâksızcasına veya vahşice tesirler icra etmek ;

bb) Nasyonal Sosyalist, militarist, emperyalist, nasyonalist ve ırkçı eğilimleri geliştirmek ve körüklemek ;

cc) Almanya'nın diğer devletlerle olan münasebetlerini tehlikeye sokmak veya Almanya'nın dış ülkelerdeki itibarını sarsmak ;

dd) Alman Milletinin, Anayasa gereğince ve hukuk devleti prensibi itibariyle haiz olduğu esasları, gerek bütün olarak, gerek land'larda tehlikeye sokmak veya itibardan düşürmek ;

ee) Açık biçimde propaganda yapan veya belli kötü maksatlara eğilimli bir izah tarzı ile tarihî vakalar tahrif etmek. (Tarihî oluşların sanatta zorunlu olan özgürlük dolayısıyla değişik şekilde tasviri müstesnadır.)

b) Bir hükümetin, bir siyasal partinin, bir dinî birliğin veya diğer bir kuruluşun doğrudan doğruya veya dolayısıyla etkisi altında yapılan her türlü filimler, bilhassa propaganda niteliğinde belli maksatlara eğilimli kurdelâlar bu şekilde işaretlenir ve kendilerini etkileyen kurul veya makam açıklanır.

c) Kişisel sebepler veya san'at zevki mülâhazalarıyla biç bir filmi reddedilemez. Aynı sebepler? dayanılarak filmde hiç bir tadilat ta talep edilemez.

3) İhtiyarî Kontrol Kuruluşunun Organları :

İhtiyarî kontrol işlerini tedvir etmek üzere Wiesbaden şehrinde bir «Film Kontrol Bürosu» kurulmuştur. Esasında bir özel hukuk tüzel kişiliği olan, fakat aşağıda izah edildiği üzere kamu hizmeti gören bu büro, «Çalışma Komisyonu», «Büyük Komisyon» ve «Hukuk Komisyonu» ndan teşekkül etmiştir.

a) Çalışma Komisyonu :

aa) Kuruluşu: Bu komisyonun 8 azası vardır. Azalardan dördü film sanayii temsilcilerinden, diğer dördü de kamu sahasından seçilmektedir. Kamu sahası temsilcileri Federal hükümetin, land'ların, kiliselerin ve gençlik teşekküllerinin temsilcileridir. Komisyon başkanı film sanayii temsilcileri arasından, kamu temsilcilerinin mutabakatı ile seçilmektedir.

Çalışma komisyonuna, bu temsilcilerden ayrı olarak, oya katılmamak ve fikir beyan etmemek koşulu ile, filmi kontrol edilmekte olan şirketin sahibi veya temsilcisi, film birlikleri temsilcileri de iştirak edebilir.

b) Nisap : Çalışma komisyonunda müzakere nisabı, büyük program filimlerinin incelenmesi sırasında film sanayii ve kamu sahalarından üçer temsilcinin mevcudiyeti ile tahakkuk etmektedir. Komisyonunda 5 veya 7 üye mevcut olduğu takdirde oy verilmemektedir. Kararlar salt çoğunlukla Verilmektedir.

cc) Kararlara itiraz : Çalışma komisyonu bir film hakkında sekiz üyenin mevcudiyetiyle karar verdiği takdirde aleyhde oy vermiş olan üç üyenin ; komisyon, altı veya dört üyenin mevcudiyetiyle karar verdiği takdirde ise, aleyhde oy vererek azınlıkta kalmış olan iki üyenin yazılı talebi üzerine ve mucip sebebler de gösterilmek koşulu ile 24 saat zarfında «Büyük Komisyon» a baş vurulabilir.

Ayrıca, incelenen filmin sahibi de, her halde ve her zaman mucip sebeblerini göstermek koşulu ile ve yazılı olarak Çalışma Komisyonu kararına itiraz edebilir ve işi Büyük Komisyonuna havale ettirebilir.

b) Büyük Komisyon ;

a) Kuruluđu : Büyük Komisyonun 15 üyesi vardır. Bunlardan biri başkan, diğer 14'ü de normal üyedir. Bu 14 üyeden 7'si film sanayimden, 7'si de kamu sahasından seçilmişlerdir. Kamu sahası temsilcileri Federal Hükümetin iki, land'ların iki, kiliselerin iki ve gençlik kuruluşlarının bir temsilcisinden oluşmaktadır.

Komisyon başkam film sanayii temsilcileri arasından, kamu sahası temsilcilerinin muvafakatiyle seçilmektedir. Kamu sahası temsilcilerinden Federal Hükümetin ve land'ların temsilcileri bakanlıklarda eylemli olarak çalışan kimseler olamazlar. Keza film sanayii temsilcileri de kendi sahalarında eylemli olarak faaliyet gösteremezler.

bb) Nisap : Komisyonu», müzakere nisabı, aralarında başkan da bulunduğu takdirde 15 veya 13 üye ile tahakkuk etmektedir.

Bir filmin Çalışma Komisyonunda incelenmesi sırasında, o komisyonunda oya iştirak eden üyeler, aynı filmin Büyük Komisyonunda incelenmesine iştirak edemezler.

Çalışma Komisyonunun başkam ise oy vermeksizin ve fikir beyan etmeksizin Büyük Komisyona iştirak edebilir.

Oya iştirak etmemek ve fikir beyan eylememek koşulu ile, Büyük Komisyona İncelenmekte olan filmin sahibi veya temsilcisi, filim birlikleri temsilcileri de komisyon toplantısına iştirak edebilirler.

Kararlar salt çoğunlukla verilmektedir.

cc) Kararlara itiraz : Büyük Komisyon, 8 veya T oy çoğunluğuyla bir karar verdiği takdirde, aleyhde oy vererek azınlıkta kalmış olan üyelere en aşağı ikisinin mucip sebepler de zikretmek suretiyle 24 saat zarfında yapacakları yazılı müracaat üzerine, mesele «Hukuk Komisyonu» na havale edilebilir.

Ayrıca incelenen filmin sahibi de, her halde ve her zaman, mucip sebepler göstermek şar tiyle ve yazılı olarak Büyük Komisyon kararma itiraz edebilir ; ve işi Hukuk Komisyonuna havale ettirebilir.

c) Hukuk Komisyonu :

aa) Kuruluşu : Hukuk Komisyonu 5 üyeden oluşmuştur. Bu üyeler, yargıçlık sıfatına hak kazanmış olup genel mahkemelerde yargıçlık eden veya üniversitelerde hukuk profesörlüğü eden kimselerdir. Hukuk Komisyonu iki «oda» halinde çalışmaktadır. Birinci oda'da, filim sanayii temsilcilerinin seçtiği 3 hukukçu ile, kamu temsilcilerinin seçtiği iki hukukçu bulunmaktadır, ikinci odada ise, bunun tam tersine, kamu temsilcilerinin seçtiği üç hukukçu ile filim sanayii temsilcilerinin seçtiği iki hukukçu bulunmaktadır. Böylelikle objektif ve âdil bir karar verilmesi teminat altına alınmıştır.

Hukuk Komisyonu salt çoğunlukla karar verir. Hukuk Komisyonunun kararı kesindir.

4) Komisyonların Çalışma Tarzı:

- a) Komisyonlarda oylar gizli olarak verilmektedir.
- b) Komisyonlara incelenmek üzere gelen her filim hakkında mutlaka bir karar verilmekte ve bu kararlar filim sahibine tebliğ edilmektedir.
- c) Komisyonların kararları ya «Filmin umuma gösterilmeğe elverişli» olduğunu veya «Filmin umuma gösterilemeyeceğini» dair-

dir. Ayrıca Komisyonlar belli bir filmin «Bazı yerlerinin kesilmesine» bazı kısımlarının değiştirilmesine de karar verebilirler.

d) Bir filmin halka gösterilemeyeceğine veya bazı kısımlarının çıkarılmasına karar verildiği takdirde, Komisyonlar bu kararı yazılı olarak ve mucip sebeplerini de göstermek suretiyle vermek zorundadırlar.

e) Komisyonlar filmin «olduğu gibi» gösterilmemesine ve bazı yerlerinin çıkarılmasına veya tadiline karar verdikleri takdirde, film sahibi, filmini alarak İslah etmek hakkına sahiptir.

Bu durumda, film sahibi filmin tadil edilmiş şeklini aradan 4 ay geçtikten sonra tekrar Komisyonlara getirebilir.

f) Büro tarafından, Komisyonlarca halka gösterilmesine izin verilen filimler için bir «izin belgesi» verilir.

5) İhtiyarî Kontrol Bürosunun Kararlarına Uymak Zorunluğu:

İhtiyarî Kontrol Bürosu hiç bir kanuna dayanmadığı ve bir Devlet Kuruluşu olmadığı cihetle verdiği kararlara ilgililerin uymağa sorumlu olup olmadıkları sorusu akla gelebilir. Halbuki, bizzat film birliklerinin, sinemacıların ve film teknisyenlerinin eseri olan bu kuruluşun kararlarına riayet etmeği de adı geçenler, önceden şu şekilde taahhüd etmişlerdir :

Film Kontrol Bürosu tarafından halka gösterilmesine izin verilmeyen hiçbir film, yapımcısı tarafından film işleten kuruluşlara veya sinemalara verilmeyeceği gibi, bundan da böyle bir filmi alıp gösteremeyeceklerdir.» (Statü, Ks. III, Md.2)

6) Müeyyide :

Yukarıda adı anılan ve Almanyada filmcilik sahasında en yüksek otorite olan «Birlik», İhtiyarî Kontrol Bürosu kararlarına uymayan yapımcılara, işleticilere ve sinemacılara ; tembih, ihtar, para cezası, dernekten çıkarma v.s. gibi müeyyideler uygulayabilir.

7) İthal ve İhraç Edilen Filimlerle Televizyon ve Amatör Filimlerinin Kontrolü :

a) Almanyaya ithal edilen filimler, Almanyada umuma gösterilecekleri cihetle, yukarıdaki izahat dairesinde, aynı Kuruluş tara-

findan, aynı esaslar gereğince, tıpkı Almanyada yapılan filimler gibi kontrol edilmektedir.

b) İhraç edilen filimler hiçbir kontrole tâbi değildir. Ancak

milletlerarası bir yarışma veya festivale iştirak edecek olan filimler Alman filmciliğinin seviyesini muhafaza v.s. gibi mülâhazalarla film sanayii temsilcilerinden oluşmuş özel bir komisyon tarafından İncelenmektedir. ^

c) Mahiyetleri icabı esasen bekletilmeksizin gösterilmesi veya başka bir ülkeye yollanması gereken televizyon filimleri Anayasanın yukarıda temas edilen maddesinde bahis konusu edilen haber alma ve haber verme özgürlüğü prensibi gereğince hiç bir kontrole tabi olmadıkları gibi, amatör işi kameralarda çekilen filimler de her türlü kontrolün dışındadır.

d) Yasak bölge ve emsalı yerler civarında film çekenler ve çekilen filimler ise, gerek önceden, gerek sonradan hiç bir kontrole tabi tutulmadıkları gibi, ilgililer hakkında hakkında olsa olsa, icabında, Alman Ceza Kanununun «Devletin emniyeti» v.s. hususlar ile ilgili maddeleri uygulanmaktadır.

8) Hatıra Gelebilecek Bir İhtimal :

Bir film yapımcı tarafından mevcut kanunlardaki hükümlerden birine aykırı düşecek şekilde bazı sahneler veya fikirler ihtiva eden bir film, İhtiyari Kontrol Bürosunca bu aykırılıkların farkına varılmaksızın her nasılsa halka gösterme izni almış olsa ve bahis konusu aykırılığın film ancak halka gösterilirken farkına varılsa ne olacaktır? Böyle bir hal vukuunda savcılık gerek ihbar üzerine, gerek re'sen takibata geçerek filmin gösterilmesini yasaklar ve ilgilileri cezalandırma cihetine gidecektir. Ancak, bu takdirde hakları çiğnenenler filmin gösterilmesine izin veren İhtiyari Kontrol Bürosunda, hükümetin de temsilcilerinin bulunmasına ve bunların olumlu oy vermiş olmalarına dayanarak hizmet kusuru saikına dayanarak hükümet aleyhine bir «tam kaza dâvası» (recours de pleine juridiction) açarak uğradıkların zararın tazminini talep edeceklerdir.

IV. NETİCE :

Hiç bir kanuna dayanmayan ve sadece film konusunda çalışan kuruluşların kendi arzulan ile bizzat ihdas ettikleri bu ihtiyari kon-

rol sistemi senelerden beri Batı Almanyada başarıyla ve aksamadan uygulanmaktadır.

Bu sistem, film yapımcıları ve ithalâtçıları, Büro'ca reddedilmeyecek filimler yapmaya veya ithal etmeğe sevk ettiği için Alman filimlerinin kalitesinin yükselmesinde de, dolay isiyile, etkili olmaktadır.

İhtiyarî Kontrol Bürosunun özel bir kuruluş olması ve daha ziyade filim endüstrisi alanına mensup kimselerden oluşmuş bulunması, ilk nazarda bir zaaf olarak telâkki edilebilirse de bu Büronun Komisyonlarında hükümet ve land temsilcilerinin de bulunması bu Kuruluşa yarı resmî bir nitelik vermektedir.

Komisyonlarda kiliselerin ve hatta gençlik kuruluşlarının da temsilci bulundurması, bir filmin çeşitli bakımlardan incelenmesini sağlamaktadır.

Ayrıca Kontrol Bürosunda kademeli olarak, yâni birbirinin kararını, itiraz üzerine «istinafen» inceleyen üç Komisyon bulunması, filimler hakkında gayet objektif ve âdil kararlar verilmesi hususunda garanti teşkil etmektedir.

Filim yapımcıları ise, Alimlerinin kendi aralarından seçtikleri «meslekten» kimseler tarafından kontrol edileceğinden emin oldukları için müsterihtirler.

Nihayet Büro tarafından kararlaştırılacak müeyyidelerin hiç bir kanuna müstenid bulunmaması da bir mahzur teşkil etmemektedir. Zira diğer uygar memleketlerde olduğu gibi Almanyada da, hele filmcilik gibi ticaret olduğu kadar, san'at da sayılan bir sahada çalışan bir firma, ticaret ve san'at sahasındaki itibarını sarsmamak düşüncesiyle bağlı bulunduğu mesleki teşekkülün alacağı bir disiplin cezasından muhakkak ki hiç olmazsa bir kanunî müeyyide kadar çekinmektedir.

**İLLERDEKİ MÜDÜRLÜKLERİN TOPYEKÜN SAVUNMA VE
MİLLÎ SEFERBERLİK HİZMET VE FAALİYETLERİNİ GÖSTEREN
PLÂNLARINDA (EKLERİNDE) NELER BULUNMALIDIR?**

Hazırlayan :
Mustafa ZAĞPUS
İzmir İli
Savunma Sekreteri

Topyekün Savunma, ferdin, milletin, hükümet ve devletin Topyekun Savunma şuur ve kültürüyle hareket etmesi »memleketin maddî ve manevî bütün kaynaklarının harbin isteklerine göre yöneltilmesini plânlayan nazarî ve amelî çalışmalardır. Topyekün Savunma ve Millî Seferberlik Hizmetleri bütün hizmetlerin en başında lâzım gelen husustur. Bunu biraz derin düşünen herkesin takdir edeceği muhakkaktır. Topyekün Savunma millî bir dâva olduğuna göre tehlike ve tecavüzde topyekün olacağından savunma ve hazırlıklarımız da topyekün olmalıdır. Bütün millet asker ve bütün ülke harp alanı olacaktır. Bugünkü harbi topyekün kabul etmiyen bir zihniyet daha şimdiden harbi kaybetmiş ve millî bekayı tehlikeye sokmuştur. Bir harp çıktıktan sonra devamını ve ne zaman biteceğini kestirmek imkânsızdır. İşte, illerde bulunan bir müdür, ben bir savaş olursa, muhakkak ki gelecekteki savaşta kitle ve ani tesir yapan nükleer ve termonükleer silâhların patlamasını da hesaba katarak, barıştaki görevini birçok imkânsızlıklara rağmen kimlerle, nerede ve nasıl yapabilirim deyip, ona göre işlerini plânlaması ve plânlarını yapması lâzım gelmektedir. Yoksa, bana ne, o zaman kim varsa o yapsın deyip, her hizmeti olurluna bırakırsa, bunun cezasını kendisi çekmekle beraber bu memleket te çeker ve herkese yazık olur. Bu davada sen ve ben yok, millet ve memleket vardır. Bu dava herşeyin üstündedir ve her zaman üstünde kalacaktır. Bu maksatla illerdeki müdürler tarafından yapılacak plânların aşağıda arzedilen safhalara göre tertiplenmesi uygun olur mütalâasındayız.

1. Barış zamanındaki plânlar.
2. Çeşitli alârm zamanlarındaki plânlar. (Fevkalâde hallerde)
3. Savaş zamanlarındaki plânlar ki ;
  - a. Tahrip safhasında.
  - b. İşgâl safhasında.
  - c. Tanzim, tamir ve yeniden teşkilâtlanma safhasında.

Tatbik edilecek plânlar (Ekler) olmalıdır. Plânların hazırlanmasında ana fikir, barışta yapılan hizmetlerin harbin birçok imkânsızlıkları karşısında kimlerle, nasıl ve nerede yapılması olmalıdır.

İllerdeki her hangi bir müdürlükte genel olarak aşağıdaki ek ve layikaların yapılması ve bulundurulması lâzımdır.

- a. Seferberlik Takvimi. (Ekleriyle)
- b. İl Topyekûn Savunma Plânının kendi müdürlüğünü ilgilendiren plâni. (Eki)
- c. Sivil Savunma Plâni. (Mevcutuna ve bulunduğu hassasiyet durumuna göre)
- d. Sabotaja karşı Önleme Plâni.
- e. Hasar Tamir Plâni.
- f. Tahliye ve Seyrekleştirme Plâni.
- g. Tahliye ve Seyrekleştirmede kullanılacak Yükleme Plâni.
- h. Tahliye ve Seyrekleştirmede Kabul Bölgesinde Yerleşme Plâni.
- i. İlin harita ve plânları.

İllerde her hangi bir hizmet, birçok makamları ilgilendirdiğinden o hizmetin nasıl yapılması için yapılacak çalışmalarda lüzumlu işbirliği ve yardımlaşmalarda hiç bir husus esirgenmeden yapılmalıdır. Yukarıda arzettiğimiz gibi yapılan bütün hizmetler memleket ve millet içindir. Bu hususta hiç bir zaman hasis davranılmamalıdır.

İllerde yapılacak hizmetin plânlaması ve hizmetin icrasında kullanılacak plânların hazırlanmasında muhakkak ki bir makamın koordinatörlüğüne ihtiyaç olacaktır. Bunu her bakanlık seçerek illere bildirmelidirler ki ; her hangi bir anlaşmazlığa sebebiyet ve-

rilmesin. İşte biz de illerdeki müdürlüklerin yapacakları Topyekûn Savunma ve Millî Seferberlik plânlarının (Eklerin) neler olacağı ve kimlerin koordinatörlük yapacağı ve hangi makamların bu eklerin yapılmasından sorumlu olduğu ve hazırlayacakları plânların konularının nelerden ibaret olduğunu birçok dokümanlardan faydalanılarak bir araya toplayıp takdim etmeğe çalıştık. İllerdeki müdürlükler bu esaslar dahilinde plânlarını yapacak olurlarsa, fevkalâde hal ve seferde hiç bir müşkülâta maruz kalmadan vazifelerini yapmağa devam ederler. Hepimizin memleket hizmetlerinde parolamız şu olmalıdır. Hazır Ol Cenge, İstersen Sulhu Salâh.

EKİN NO. : 1
EKİN ADI : Adliye
KOORDİNATÖR MAKAM : Savcı
EKİ HAZIRLAYACAK MAKAMLAR : Savcı, Emniyet Md., Jandarma. K., As. Şb. Bşk., Garnizon K.

KONULAR:

1. Adliye Teşkilâtı ne zaman ve nereye intikâl ederek görevine devam edeceği.
2. Ceza ve Tevkif Evlerinin nereye, ne zaman ve nasıl intikâl edeceği ve bu hususta alınacak tedbirlerin neler olacağı.
3. Adliye Teşkilâtının çalışma tarzının nasıl olacağı,
4. Adliye Teşkilâtının tecil işlemleri ve personel ikmalinin nasıl temin edileceği. (Kadın, Emekli Adliye Personelinden faydalanma gibi.)
5. Mevkuf ve Mahpuslardan askere alınacaklar hakkında yapılacak gerekli işlemler.
6. Ceza ve Tevkif Evleri ile Adliye Teşkilâtında alınması lâzım gelen Sivil Savunma tedbirlerinin neler olacağı ve kurulacak Sivil Savunma teşkilleri.
7. Garnizon Adli Teşkilâtı ile yapılacak: işbirliği.
8. Jandarma, Emniyet ve Sivil Savunma İdaresiyle irtibat ve işbirliğinin nasıl yapılacağı.

EKİN NO. : 2
EKİN ADI : Sivil Savunma
KOORDİNATÖR MAKAM : Sivil Savunma Müdürlüğü
EKİ HAZIRLAYACAK MAKAMLAR : Sivil Savunma Md. Servis ve
.yardımcı servis başkanları,
Radyo Md., PTT. Başmd.,
Belediye Bşk. Garnizon K.

KONULAR:

1. Kurulacak Sivil Savunma Servis ve Yardımcı Servislerinin kadro ve mevcudu, malzemeleri nelerdir, toplanma bölgeleri ve depo yerleri nerelerdedir, servislerin vazifeleri nelerdir.
2. Hangi resmî ve özel sektörde hangi servislerinin kurulacağı.
3. İl servislerinin ne zaman, nerede, nasıl çalışacağı.
4. Sivil Savunma ve Tali İdare Merkezleri nerelerde bulunacağı.
5. Ne gibi Sivil Savunma tedbirlerinin alınacağı.
6. Hangi birlik ve makamlarla ne gibi işbirliği ve yardımlaşmanın yapılacağı.
7. Alârm safhalarına göre Tahliye ve Seyrekleştirmenin nasıl yapılacağı.

EKİN NO. :3
EKİN ADI : Emniyet
KOORDİNATÖR MAKAM : Emniyet Müdürlüğü
EKİ HAZIRLAYACAK MAKAMLAR : Emniyet Md., Jandarma K.,Belediye
Bşk., Sivil Savunma Md., PTT. Baş
Md., Güm. Muhafaza Md.

KONULAR :

1. Hangi müesseselerin sabotaj plânları yapılması lâzım geldiği ve sabotajlara karşı alınacak tedbirlerin neler olacağı.

2. Alınacak inzibati emniyet tedbirleri nelerdir.
3. Trafik işlerinde alınacak tedbirler ve Trafik Plânı nasıl olmalıdır.
4. Casuslara ve zararlı şahısların neşriyat ve menfî propagandalarına karşı alınacak tedbirler ve bu şahıslara yapılacak işlem.
5. Mülteciler ve esirler için alınacak tedbirler.
6. Pasaport işlerinin nasıl yürütüleceği.
7. Personel ikmalinin nasıl yapılacağı.
8. Sivil Savunma işlerindeki görevin nasıl yapılacağı ve alınacak tertibatın neler olacağı.
9. Radyo ve telsizler hakkında alınacak tedbirler.

EKİN NO	:4
EKİN ADI	:Belediye
KOORDİNATÖR MAKAM	Belediye Başkanlığı
EKİ HAZIRLAYACAK MAKAMLAR	: Belediye Bşk., Emniyet Md., Jandarma K., Sağlık Md., Ticaret Md., Petrol Ofis Md., Toprak Mahsulleri Ofisi Md., Et ve Balık Kurumu Md., Garnizon K.

KONULAR:

1. Belediye Başkanlığı ve bağlı müdürlüklerinin ne zaman ve nerede vazifesine devam edeceği.
2. **TEKNİK ONARIM SERVİSİNİN** : Kurulması ve çalışma tarzının nasıl olacağı. (Belediye Fen İşleri Müdürü) (Elektrik, Havagazı, Su Kanalizasyon ve PTT. Şebekeleri)
  4. Yaralanan ve ölenler için alınacak tedbirler.
  5. Ölülerin gömülmesi için alınacak tedbirler.
  6. Mezbaha işinin nasıl yürütüleceği.
  7. **İTFAİYE SERVİSİNİN** : Çalışması nasıl olacağı, itfaiye ne zaman, nerede ve ne gibi teşkilâtle vazife yapacağı.

8. Şehrin su ihtiyacını her zaman temin edebilmek için alınacak tedbirler.
9. Kanalizasyon için alınacak tedbirler.
10. Elektrik için alınacak tedbirler.
11. Havagazı için alınacak tedbirler.
12. Öksüz, Fakir, Kimsesiz Çocuklara ve Âtil ve işten âciz kimselere yapılacak muamele.
13. Halkın, İaşe, Sağlık İşlerinin nasıl yürütüleceği.
14. Belediye hastanelerinin ne zaman, nerede vazifelerine devam edeceği.
15. Hangi eğlence yerlerinin (Bar, Gazino, Sinema, Tiyatro) ne zaman, nerede çalışmalarına devam edeceği.
16. Hangi Fırın ve Un Değirmen ve Un Fabrikalarının ne zaman ve nerelerde faaliyetlerine devam edecekleri ve dağıtımın ne zaman ve kimlere ne miktar yapacağı.
17. Vergi işlerinin nasıl yürütüleceği.
18. Asker ailelerine yardım için alınacak tedbirler.
19. Alış veriş kontrollerinin nasıl yapılacağı.
20. Şehrin temizliği için ve her türlü bulaşıcı hastalıklara karşı alınacak tedbirler.
21. Sivil Savunma tedbirlerinin nasıl yürütüleceği.

EKİN NO.	:	5
EKİN ADI	:	Maliye
KOORDİNATA R MAKAM	:	Defterdar
EKİ HAZIRLAYACAK MAKAMLAR	:	Defterdar, Özel İdare Md., Merkez Bankası Md., Devlet Malzeme Ofisi Md., Belediye Bşk., Garnizon K.

KONULAR:

1. Barış Mâliyesinden, Millî Refahı mümkün mertebe sarsmadan Harb Mâliyesine geçiş için gerekli plânlar nelerdir. Ve bunların tatbikatı nasıl olacağı.

2. Her türlü vergi ödemesi nasıl olacaktır. Vergilerin tarh ve tahakkukunda az insan ile çok ve çabuk işler çıkarabilmek için alınması lâzım gelen tedbirler nelerdir.
3. Harp tehlikesi halinde, halkın bankalara hücumunu önleyici ve para dağıtımını düzenleyici ne gibi tedbirlerin alınacağı.
4. İl dahilindeki, Silâhlı Kuvvetlerin, Sivil Savunma ile mühim Sivil Hizmetlerin Seferberliğin ilânı ile beraber kullanacakları âcil ödeneklerin neler olduğu ve bunların vaktinde temini için alınacak tedbirlerin neler olacağı.
5. Seferberlik için ayrılan ödeneğin, sarfının sağlanması ve kontrol edilmesi için alınacak tedbirler neler olmalıdır.
6. Alınacak Sivil Savunma tedbirleri nelerdir ve ne gibi Sivil Savunma Servislerinin kurulacağı.
7. Millî Paranın kıymetinin düşmemesi ve para kaçakçılığının önlenmesi için alınacak tedbirlerin neler olacağı.
8. Personel ikmalinin nasıl yapılacağı.
9. Şehit ailelerinin maaşlarını zamanında ve kolaylıkla alabilmeleri için alınacak tedbirler.
10. Az personel ile çok ve çabuk tahsilât yapabilmek için alınacak tedbirler nelerdir.

EKİN NO.

:6

EKİN ADI

: Millî Eğitim ve Psikolojik
Savunma

KOORDİNATÖR MAKAM

: Millî Eğitim Müdürlüğü

EKİ HAZIRLAYACAK MAKAMLAR

: Millî Eğitim Md., Belediye
Bşk., Özel İdare Md., Radyo
Md., Sağlık Md., Çalışma Md.,
İş ve İşçi Bulma Kurumu Md.,
Müftülük, Müze Md.,
Kütüphane Md.

KONULAR

A. MİLLİ EĞİTİM

1. Şehirde ve kazalarda mevcut okulların, ne zaman ve nerede tedrisata devam edeceği ve hangilerinin ne zaman kapanacağı.

2. Öğretmen ikmalinin nasıl yapılacağı ve ne gibi tedbirlerin alınacağı.
3. Yetiştirme yurtlarının durumunun nasıl olacağı.
4. Müzelerin ve kütüphanelerin nereye ve ne zaman intikâl edeceği. Ve açık müzeler için alınacak tedbirler nelerdir.
5. Halkın moralini ve ahlâkım yükseltmek için hazerde ve seferde alınacak tedbirler ve faaliyetlerin neler olacağı.
6. Ders saatlerinin en son haddine çıkarılması için öğretmen ikmâl ve tertibinin alınması.
7. Yabancı okulların durumunun nasıl olacağı.
8. Seferde kapanacak durumda bulunan okulların malzeme, eşya ve erzaklarının, Garnizon Kumandanlığına teslimi için alınacak tedbirler.

B. PSİKOLOJİK HUSUSLAR :

1. İnsan sağlığının korunması için alınacak tedbirler neler olmalıdır.
2. İçtimaî bünyenin kuvvetlenmesi için alınacak tedbirler.
3. Kendi gücüne, hükümetine ve ordusuna olan itimadını takviye edecek tedbirler neler olmalı ve nasıl temin edilmeli.
4. Kanunlara saygı ve itaat, mukaddesata ve geleneklere hürmet ve riayet, vazifeyi namus ve şeref borcu bilmek, meslek ahlâkının yaratılması ve geliştirilmesi için alınması lâzım gelen tedbirler.
5. Millî Birliğimize ve bütünlüğümüze zararlı ideolojilerin (Tahsil Gençliği, Memur, İşçi ve Halk Kitleleri) üzerinde yapabileceği bozguncu teşebbüsleri ve tesirleri önleyecek faaliyetler neler olmalıdır.
6. Millî Hakimiyet ve Toprak Bütünlüğü mefhumları ile İnsan Hak ve Hürriyetleri telâkkisinde anlayış ve duyuş birliğini temin edici faaliyetleri Millî Terbiyesinin hedefi olarak yürütmek için neler yapılmalı.
7. Millî ve resmî dil olan Türkçenin devamlı olarak her yerde konuşulması için alınacak tedbirler.

8. Gençliğin ve yetişkin neslin Topyekûn Savunma bilgilerinden faydalanmaları için gerekli Eğitim ve Öğrenim tedbirlerinin neler olacağı ve yürütülmesinin temini.
9. Çeşitli istihşâl sahalarındaki işçilerin ve işverenlerin hareket serbestilerini frenliyecek ve onların kabiliyetlerini düşürebilecek her türlü vahim psikolojik tesirlere karşı alınacak tedbirler.

C. SOSYAL YARDIM SERVİSİNİN nerede ve ne zaman nasıl bir tertiple çalışacağı.

EKİN NO:	: 7
EKİN AD	: Bayındırlık
KOORDİNATÖR MAKAM	: Bayındırlık Müdürlüğü
EKİ HAZIRLAYACAK MAKAMLAR	: Bayındırlık Md., Belediye Bşk., Devlet Karayolları Md., Devlet Su İşleri Md., Liman İnşaat Md., Hava Meydan Md., Garnizon K.

KONULAR :

1. Yeniden veya hasar görmüş (Bina, Rıhtım, İskele) Hava Meydanlarının nasıl yapılacağı ve tamir göreceği. (Hasar Tamir Plânları)
2. Binalarda ve ayrıca yapılacak sığınakların nerelerde, ne şekilde ve nasıl yapılacağı, ne miktar insan ve malzemenin korunacağı.
3. Su yollarından faydalanma nasıl olacaktır. Bunların tahribinde tamir işleri nasıl yapılacaktır. Ve tamir malzemelerinin nerede stok edileceği.
4. Her cins karayollarının, köprü, tünellerin hasar vukuunda tamirleri ve bakımlarının nasıl yapılacağı.
5. Ordu ile işbirliği ve yardımlaşmasının nasıl yapılacağı.
6. Personel ikmalinin nasıl yapılacağı.
7. Sivil Savunma tedbirlerinin nasıl yürütüleceği ve ne gibi Sivil Savunma servislerinin kurulacağı.
8. Şehrin, Enkaz Kaldırma ve Can Kurtarma Servisinin çalışmasının nasıl olacağı.
9. Tâbiî âfetlerde alınacak tedbirlerin neler olacağı.

EKİN NO.	:8
EKİN ADI	: Ticaret ve İaşe
KOORDİNATÖR MAKAM	: Ticaret Md.
EKİ HAZIRLAYACAK MAKAMLAR	: Ticaret Md., Belediye Bşk. Toprak Mahsulleri Ofisi Md., Petrol Ofis Md., Et ve Balık Kurumu Md., Ticaret Odası Bşk., Garnizon K.

KONULAR:

A. TİCARET :

1. Fiat, Ücret ve Kira Târife işlerinin nasıl ayarlanacağı ve kimlerle kontrol edileceği.
2. Karaborsa, İhtikâr ve İstifçilik ile mücadelenin nasıl yapılacağı.
3. Kredi işlerinin tanziminin nasıl yapılacağı.
4. Vergi işlerinin nasıl yürütüleceği.
5. Süs ve Lüks Eşyalar hakkında alınması lâzım gelen zecri tedbirlerin neler olacağı.
6. Hayat pahalılığının artmasını önlemek için ne gibi tedbirlerin alınacağı.
7. Karne Usulü ve Miktarının tesbitinin nasıl olacağı.
8. Kooperatif ve Sigorta Şirketlerinin nerede ve nasıl çalışacağı.

B. İKMAL MADDELERİ :

1. Halkın en az (90) günlük ana ikmal madde ihtiyacının stok edilebilmesi için alınacak tedbirlerin tesbiti.
2. Ana Maddelerin Stoklanması için Sivil Savunma Tedbirlerinde dikkat nazara alınarak nerelerde ne cins depolar yapılarak temin edileceği.

3. Akaryakıt ihtiyacının nasıl ve nerelerden ve ne zaman sağlanacağı. Dağıtımın nasıl olacağı, her taşıta ne kadar akaryakıt verileceği.
4. Fırın, Değirmen ve Un Fabrikalarının çalışma tarzının nasıl olacağı.
5. Evlerde, gıda stoku yapılması için gerekli ne gibi tedbirlerin alınacağı.
6. Etin nereden, nasıl temin edileceği ve nerelere ne miktar dağıtım yapılacağı.

C. TİCARÎ MÜESSESE, GIDA, AKARYAKIT, HUBUBAT depolarında alınması lâzım gelen Sivil Savunma Tedbirlerinin neler olacağı ve ne gibi Sivil Savunma Servislerinin kurulacağı, Sabotaj ve Hasar Tamir Plânlarında nelerin bulunacağı ve nasıl tatbik edileceği.

EKİN NO. : 9

EKİN ADI : Sağlık

KOORDİNATÖR MAKAM : Sağlık Md.

EKİ HAZIRLAYACAK MAKAMLAR : Sağlık Md., Garnizon K., Kızılay Bşk., Verem Savaş Derneği Bşk., Belediye Bşk. Hastahane Baş Tbb., Sahil Sıhhiye Merkez Baş Tbb., Liman ve Şehir Bakteriyoloji Mü. Md., İşçi Sigortaları Sağlık Md.

KONULAR:

1. Şehirdeki ve Kazalardaki Resmî, Belediye, özel Hastahaneler ve Dispanserler ; çalışmalarına nerede ve nasıl devam edecekleri ve Askerî Hastahanelerle nasıl işbirliği ve yardımlaşma yapılacağı..
2. Aynı Hastahanelerin, Doktor. Hemşire, Hastabakıcısı ne suretle ikmâl edileceği.

3. Hastahanelerin, ilâç ve her türlü ikmal maddeleri nasıl ve nereden temin edileceği, yapılacak stok miktarı ve yeri.
4. Şehir ve kazalardaki ; Eczahane ve ilâç İmalâthanelerinin ve İlaç Depolarının çalışma tarzı nasıl olacağı.
5. Kızılay'ın çalışma ve yardımı nasıl olacaktır.
6. Halkın sağlığının korunması için nerede, ne gibi tedbirlerin alınacağı.
7. Kan Bankasının stoklanması nasıl olacağı ve çalışmasına ne zaman, nerede devam edeceği.
8. Müesseselerde alınması lâzım gelen Sivil Savunma Tedbirleri nelerdir ve ne gibi Sivil Savunma Servisleri kurulacağı.
9. İlk Yardım ve Hastahaneler Servislerinin ne zaman, nerelerde ve nasıl çalışacağı.

EKİN NO. : 10
EKİN ADI : Gümrük ve Tekel
KOORDİNATÖR MAKAM : Tekel Md.
EKİ HAZIRLAYACAK MAKAMLAR : Tekel Md., Gümrük Md. Gümrük Muhafaza Md., Tekel Fb. Md.

KONULAR:

A. GÜMRÜK :

1. Gümrük işlerinin nerede ve nasıl yürütüleceği.
2. Personel ikmalinin nasıl yapılacağı.
3. Sivil Savunma tedbirlerinin nasıl yürütüleceği ve ne gibi Sivil Savunma Servisleri kurulacağı.
4. Ambar ve Antrepolarındaki eşyalara ne gibi işlem yapılacağı.

B. TEKEL :

1. Resmî ve Özel Tütün Fabrikalarının çalışma tarzı nasıl olacağı.
2. Satış depolarının çalışma şekli nasıl olacağı ve nerelerde faaliyete devam edeceği.
3. Yaprak Tütün Bakım ve İşletme Atölyeleri nasıl çalışacaktır.
4. Personel İkmali nasıl olacaktır. Ne gibi tedbirler alınacaktır.
5. Halkın Tütün Ekimi için ne gibi tedbirler alınacaktır. Halkın ve askerî birliklerin bir yıllık ihtiyacının nerede stok edileceği ve bu hususta alınan tedbirler.
6. İhracat nerelerden yapılacaktır.
7. Sivil Savunma tedbirlerinin nasıl yürütüleceği ve ne gibi Sivil Savunma Servisleri kurulacağı. Sabotaj ve Hasar Tamir Plânlarında nelerin bulunacağı.
8. Her türlü Tekel Maddesinden (90) günlük stokun nerelerde ve ne miktar yapılacağı ve bunların dağıtımının nasıl yapılacağı.

EKİN NO.	: 11
EKİN ADI	: Tarım
KOORDİNATÖR MAKAM	: Tarım Müdürlüğü
EKİ HAZIRLAYACAK MAKAMLAR	: Tarım Md., Veteriner Md., Orman 1, Meteoroloji Md., Zirai Donatım Md., Topraksu Md., Belediye Bşk., (Veteriner Md.)

KONULAR:

1. Gıda maddelerinin temin ve tevzi işinin nasıl yapılacağı.
2. Seferi Gıda ve Tarım Maddelerinden en az (90) günlük maddelerin nerede ve nasıl stok yapılacağı.

3. Makineli tarıma teşvik için yapılması lâzım gelen tedbirlerin neler olacağı.
4. Kıtılığın önlenmesi için gerekli ve ne gibi tedbirlerin alınacağı.
5. İstifçiliği önlemek için alınması lâzım gelen tedbirler neler olmalıdır.
6. İstihlâkin azaltılması için gerekli alınması lâzım gelen tedbirler nelerdir ve nasıl yapılmalıdır.
7. Vatandaşlara Zirai Krediler, Alât, Makine, Damızlık, Gübre, Tohumluk vermek ve toprak sahibi yapmak için gerekli alınması lâzım gelen tedbirler ve nasıl yapılacağı.
8. Veteriner hizmetinin nasıl yürütüleceği.
9. Ormanların ; nasıl korunacağı, bakımı ve faydalanılması için alınması gerekli tedbirler. Kereste fabrikalarının çalışmasının nasıl olacağı.
10. İstihsal Miktar ve Çeşidinin Sefer İhtiyaçlarına göre ayarlanması için alınacak tedbirler.
11. Zirai Mahsullerin, Hayvanların, Ormanların her türlü zararlardan korunması için alınacak tedbirler.
12. Motorlu Ziraat Aletleri, Yedek Parça ve Akaryakıt Stoklarının yapılması işi, gerekli alınacak tedbirler nelerdir ve bunların nasıl nerede ve ne şekilde yapılacağı.
13. Atelye ve tamirhanelerin nasıl çalışacağı, uzman eleman yetiştirilmesinin nasıl ayarlanacağı.
14. Alınması lâzım gelen Sivil Savunma tedbirleri ve hangi Sivil Savunma servislerinin kurulacağı.
15. Ziraî Mücadele ve Sulama işlerinin nasıl yapılacağı.

EKİN NO.	: 12
EKİN ADI	: Ulaştırma
KOORDİNATÖR MAKAM	: PTT. Müdürlüğü
EKİ HAZIRLAYACAK MAKAMLAR	: PTT. Md. DDY. Md., Deniz ve Liman İşleri Md., Hava İşletme Md., Belediye Bşk., Emniyet Md. Garnizon K.

KONULAR:

A. DEMİRYOLU :

1. Halkın ve kurumların ihtiyaçlarının nasıl, nereden ve ne zaman sağlanacağı.
2. Günde, hangi istikametlere ne kadar, kaç tonluk tren sevk edileceği.
4. Tesislerin, seferde nerede göreve devam edeceği.
5. Sivil Savunma tedbirlerinin nasıl yürütüleceği ve ne gibi Sivil Savunma Servislerinin nerelerde kurulacağı.
6. Demiryolu, Köprü ve Tünellerin Korunma tedbirlerinin nasıl ve kimlerle yapılacağı. (Sabotaj ve Hasar Tamir Plânları.)
7. Her türlü ikmal maddesinin stoku nerede ve ne miktar yapılacağı.

B. DENİZYOLU :

1. Seferde ; Rıhtımlardan ve İskele, Plaj ve Antrepolardan nasıl faydalanılacaktır.
2. Her çeşit deniz aracından nasıl ve ne gibi hizmetlerde faydalanılacağı.
6. Her türlü ikmal maddesinin stoku nerede ve ne miktar yapılacağı.

7. Sivil Savunma tedbirlerinin nasıl yürütüleceği ve nerelerde Sivil Savunma Servisleri kurulacağı.
8. Askerî makamlarla işbirliğinin ve yardımının nasıl yapılacağı.

C. HAVA YOLU :

1. Hangi Hava Meydanı ne zaman Askerî ve Halk ihtiyacı için kullanılacağı.
2. Halk ihtiyacı için Seferde Hava Seferleri, nerelere yapılabileceği.
3. Sivil Savunma tedbirlerinin nasıl yürütüleceği ve hangi Sivil Savunma Servislerinin kurulacağı.

D. MUHABERE :

1. Seferde her türlü Muhabere İşlerinin nasıl yürütüleceği. (Posta, Telefon, Telgraf, Telem, Telsiz.)
2. Muhabere Personelinin ikmali nasıl olacağı,
3. Ordu ile karşılıklı yardımın ve işbirliğinin nasıl yapılacağı.
4. Seferde yapılması lâzım gelen irtibatlar için alınması lâzım gelen tedbirlerin neler olacağı ve nasıl yapılacağı.
5. Sivil Savunma tedbirlerinden, Muhabere ve İrtibat Servisinin (İkaz Alârm dahil) nasıl çalışacağı.
6. Sivil Savunma tedbirlerinin nasıl yürütüleceği ve hangi Sivil Savunma Servislerinin kurulacağı.

E. ŞEHİR OTOBÜS VE TROLEYBÜS :

1. Seferde, Şehir Dahilinde nereden, ne miktar, ne zamanlar, hangi yerlere Otobüs ve Trolleybüs çalıştırılacağı.
2. Bunlardan Personel İkmalinin nasıl temin edileceği. (Kadınlardan ve çocuklardan faydalanmak.)

3. Araçların Tamir İşlerinin nasıl ve yedek parçalarının stoklarının nereden ve ne miktar yapılacağı.
4. Halkın, elinde kalacak araçlardan faydalanmak nasıl olacaktır.
5. Alınması lâzım gelen Sivil Savunma tedbirlerinin nasıl yürütüleceği.

EKİN NO.:	: 13
EKİN ADI	: İnsan gücü
KOORDİNATÖR MAKAM	: Çalışma Müdürlüğü
EKİ HAZIRLAYACAK MAKAMLAR	: Çalışma Md., İş ve İşçi Bulma Kurumu Md., İşçi Sigortaları Kurumu Md., İşçi Sigortaları Kurumu Sağlık Md., Nüfus Md., Sanayi Bölge Md., diğer ekteki Md. lükler, As. Şb. Bşk.

KONULAR:

1. Öncelik Silâhlı Kuvvetlere verilecek Silâhlı Kuvvetlerin ihtiyaçları çıktıktan sonra, arta kalan personelin Devlet Daireleri ile Resmî ve Özel Müesseselerin aldıkları Sefer Vazifeleri dikkate alınarak personelin kabiliyet ve ihtisaslarına göre dağıtımının nasıl yapılacağı, (olacağı)
2. Sivil Teşkilâtın ve Memleketin Harb Hayatını idameye müessir diğer müesseselerin kilit mevkilerinde vazifeli olan personelin tescil işlemlerinin yapılması hakkında yapılacak muamelelerin nasıl olacağı.
3. İşçileri ehliyet ve kabiliyetlerine göre mevcut işlerde ve hizmetlerde yetiştirmek için alınan gerekli tedbirlerin neler olacağı ve nasıl yapılacağı.
4. İş sahalarında, kadınlardan, sakatlardan ve ihtiyarlardan, emeklilerden ve çocuklardan faydalanmak için alınacak tedbirler ve yapılacak plânlr.

5. İşçilere gerekli sosyal yardımları sağlamak için alınacak tedbirlerin neler olacağı.
6. İşçilerin emniyet ve keyfiyet bakımından seviyelerini bölgelerin ihtiyaçlarına ve mevcut müesseselere göre ayarlanması nasıl olacaktır.
7. Kadın ve Erkeklerin, kayıt ve tescil sistemini kurmak, bunların harbte hangi hizmetlere elverişli olduklarını tesbit etmek nasıl olacaktır. Ve bunlardan askere alınmaya kadar Sivil Savunma ve benzeri vazifelerde faydalı olmaları için alınacak gerekli tedbirlerin neler olacağı.
8. Çalışma saatlerinin artırılması için verilecek direktiflerin neler olacağı. (Gece, gündüz)
9. İş kazalarını önlemek için alınacak tedbirlerin neler olacağı.
10. İşçi ücretlerinin tanzim ve kontrolünün nasıl yapılacağı.
11. İşçi ve İşveren münasebetlerinin neler olacağı.
12. İşçi kalitelerinin tahrik ve tesirlerden uzaklaştırılması için alınacak tedbirlerin neler olacağı.
13. Esir ve mültecilerden istifade şeklinin nasıl olacağı.
14. Personel zayıyatının nasıl karşılanacağı.
15. İşçiler için nerelerde ve ne zamanlar kursların açılacağı.

EKİN NO.	:14
EKİN ADI	: Sanayi
KOORDİNATÖR MAKAM	: Sanayi Müdürlüğü
EKİ HAZIRLAYACAK MAKAMLAR	:Sanayi Müdürlüğü Sanayi Md., Sanayi Odası Bşk., Özel Sektör Fabrika Md. lükleri (Kapanmaları hayatı umumiyeyi sekteye uğratacaklar), Resmî Sektör Fabrika Md. lükleri.

KONULAR:

1. Resmî ve özel fabrika ve daha küçük müesseselerin seferde nerede ve nasıl çalışacakları.

2. (Tescile tabi ve çağ dışı) olmıyan personel yerine kadın ve çocuklardan istifade için ne gibi tedbirlerin alınacağı.
3. Seferi ihtiyaçların temini için alınacak tedbirler nelerdir.
4. Seferde, hazerden başka nelerin ve ne miktar temin edileceği. Ve nereye tertip edileceği.
5. Ham maddelerin nereden ne miktar alınacağı.
6. Enerji kaynaklarının faydalanma şeklinin nasıl olacağı.
7. Seferde, kıtlaşması muhtemel malzemelerden ne miktar stok yapılması lâzım gelmektedir. Ve nasıl temin edileceği.
8. Seferde, randımanın artırılması için alınacak tedbirlerin neler olacağı.
9. Yedek parçaların temini için alınacak tedbirlerin neler olacağı.
10. Tesislerde, alınması lâzım gelen Sivil Savunma tedbirleri nelerdir ve hangi müesseselerde hangi Sivil Savunma servislerinin kurulacağı.
11. Sabotaj ve Hasar Tamir Plânlarında nelerin bulunacağı ve nasıl uygulanacağı.

EKİN NO.

:15

EKİN ABI

: Tanıtma ve Turizm

KOORDİNATÖR MAKAM

: Tanıtma ve Turizm Md.

EKİ HAZIRLAYACAK MAKAMLAR

: Tanıtma ve Turizm Md.,
Radyo Md., Anadolu Ajansı
Temsilcisi, Millî Eğitim M d.,
Müftülük, Belediye Bşk., PTT.
Md., Sivil Savunma Md.,

KONULAR:

1. Radyonun neşriyatının ne zamanlar ve nasıl ve nerede devam edeceği.
2. Radyo personelinin ikmali nasıl temin edileceği. (Kadın, Çocuk ve Çağ Dışı)

3. Hangi Gazete ve Dergilerin nerede ve nasıl faaliyette bulunduğu, personel ve malzeme ikmalinin nasıl temin edileceği.
4. Halkın moralini yükseltmek için (Radyo, Basın, Sinema, Tiyatro) larda işbirliği yapılarak tedbirler ve faaliyetler neler olmalıdır.
5. Alınacak Sivil Savunma tedbirlerinin nasıl yürütüleceği ve hangi Sivil Savunma Servislerinin kurulacağı.
6. Turizm bakımından ne gibi müessese ve tesislerin mevcut olduğu ve bunların faaliyetlerine nasıl devam edeceği.

EKİN NO.	: 16
EKİN ADI	: İmar ve İskân
KOORDİNATÖR MAKAM	: : Toprak ve İskân Müdürlüğü Toprak ve İskân Md., Belediye Bşk., Sağlık Md., Özel İdare Md., Vakıflar Md.

KONULAR:

1. Tâbiî Âfetlerde ve Harbte evleri yıkılanların İskân İşleri nasıl yapılacaktır.
2. Göçmenlerin (İç ve Dıştan gelen) iskân edilmesi nasıl yapılacaktır. (Ev ve Toprak Tahsisi)
3. Mültecilerin barındırılmasının nasıl olacağı.
4. Tahliye edilenlerin iskân ve müstahsil hale getirilmesinin nasıl olacağı.

TAMİMLER

T. C.

M. S. B.

GENELKURMAY BAŞKANLIĞI KARARGÂHI

ANKARA

28/MART/1963

PER : 7110.1.63. Disipmor. 2. Ks. (1488) - 9

KONU : Er'ata memleketlerinden gelen paraların muhafaza ve dağıtılmasına dair esaslar.

JANDARMA KOMUTANLIĞINA

İLGİ : K.K.K. lığının 25 Ağustos 1962 gün ve Prs. 7110 - 1.62.

MYP. Ş.4.Ks. (2446) sayılı yazıları,

Eratin şahsî paralarını muhafaza ve dağıtımlarına dair eski ordu Dahili Hizmet kanun ve talimatında o zamanın ihtiyaçlarını karşılayacak hükümler mevcut olduğu halde Yeni Türk Silâhlı Kuvvetleri İç hizmet Kanun ve Yönetmeliğinde bu hizmetin nasıl yürütüleceğine dair bir madde yoktur.

Kanun ve yönetmeliğin bu boşluğunu kapatmak üzere iç hizmet Kanun ve Yönetmeliğine yeni maddeler ilâve edilinceye kadar bu konuda aşağıda yazdı tertipler alınacaktır.

1 — Er ve Erbaşlar üzerinde 25 liradan fazla paraları kendi istekleriyle birlik, kurum ve müessese âmirleri tarafından teşkil edilecek heyet marifetiyle teslim alınacaktır.

2 — Teslim alınan bu paralar heyetçe herhangi bir bankada açtırılacak hesaba yatırılacaktır.

3 — Hiçbir surette mutemet veya heyet üzerinde para bulunmayacaktır.

- 4 — Bankada parası olan erlerin ihtiyaçları tesbit edilerek 15 günde bir ihtiyaç kadar para çekilerek sahiplerine dağıtılacaktır.
- 5 — Hey'et Tabur, Grup ve Alaylarda (Deniz ve havada muadili) 3 kişilik Subay ve Astsubay grubu, müfrez bölüklerde komutanın tasvibi ile 2 kişide olabilir.
- 6 — Bankaya para hey'etçe yatırılıp, hey'etçe çekilir. Hey'etçe dağıtılır.
- 7 — Birliğin bulunduğu yerde banka olmadığı veya banka bulunan mahalle gidip gelme müşkülât ve külfet tahmil ediyorsa birlik komutanının alacağı özel tertiplerle paralar çelik kasalarda saklanabilir.
- 8 — Muhafaza için erattan toplanan paraların bankaya yatırılması bankadan çekilmesi ve erata tevzi işleri Bölük, Tabur, Grup ve icabında Alay Komutanları tarafından gayri muayyen zamanlarda kontrol edilecektir.

Bözlüklere kadar yayınlanmasını arz ve rica ederim.

GENELKURMAY BAŞKANI EMRİYLE ;

İmza

MEMDUH TAĞMAÇ

Korgeneral

GENELKURMAY II nci Başkanı

T. C.

JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI KARARGÂHI

ANKARA

Ad. Müş. : 202096 - 2548

8/NİSAN/1963

KONU : Erata paralarının muhafazası Hk.

Erata memleketlerinden gelen paraların muhafaza ve dağıtılmasına dair Genelkurmay Başkanlığından alınan emir sureti yu-

kariya çıkarılmıştır. Emre göre hareket edilmesini arz ve rica ederim.

JANDARMA GENEL KOMUTANI EMRİYLE :

DAĞITIM :

I. No. lu plâna göre yayınlanmıştır.

RUMÎ AHISKALI
Kurmay Albay
Kurmay Başkanı

T. C.

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI

Mahalli İdareler Gn. Md.

Şb. Md : Müs. 642 - PÜ/123 - 7 - 7582

17/4/1963

Konu : Lojman ve Sosyal meskenlerde
gözetilecek esaslar Hakkında.

ZATA MAHSUS VE ACELEDİR

1 — Başbakanlığın 9/4/1963 tarih ve DPTM : 3158. 03-2-63 -1293 sayılı tamim emirleri Örneği II. maddeye çıkarılmıştır.

II — Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda, Ekonomik ve Sosyal kalkınmanın gerçekleşebilmesi için, yatırımların üretken alanlara yönlendirildiği ve bu sebeple ekonomik faydaları diğer yatırımlara göre daha az bulunan konut yatırımlarını belirli bir düzeyde tutmak zorunluğuyula karşı karşıya kalındığı malumdur.

2 — Bu amaçla yürürlüğe giren 1963 programında bir yandan özel sektör konut yatırımlarının durdurulması ve daha üretken alanlara yönetilmesi tedbirleri üzenime durulurken, Öte yandan kamu sektörünün lojman inşaatının çok belirli ve sınırlı durumlara inhisar ettirilmesi ve yapılacak konutların da halk tipi konut standardında olması kabul edilmiştir.

Buna göre, program'da açıklandığı üzere, 1963 yılında lojman inşaatına, ancak ;

a — İktisadi Devlet Teşekküllerinde yalnız yeni işletmeye açılacak tesisler için ve belediye hudutları dışında olmak şartıyla,

b — Genel ve katma bütçeli dairelerde yalnız mahrumiyet bölgelerinde ve bu nitelikte olmayan bölgeler için ise,

(1) Şehir ve kasabalardan uzak yerlerde, orman içinde ve çiftliklerde,

(2) Hizmetin görülmesi için gece gündüz iş yerinde bulunması gerekli (gece bekçisi gibi) personel için, izin verilmiş ve ayrıca :

c — Yapılacak lojmanların halk tipi konut standardında olması öngörülmüş bulunmaktadır.

3 — Buna rağmen bazı daire ve teşekküllerin toplam olarak ifade edilmiş yatırımları içinde yukarıdaki prensiplere uymayan lojman inşaatına yer verildiği anlaşılmaktadır.

4 — Bu kayıt ve şartlara uymayan lojmanlar için harcama yapılması, özellikle bütçe kaynaklarının sınırlı olması karşısında, ekonomik projelere ayrılan ödeneklerin yetişmemesi veya bu projelerin zaman itibarıyla geri kalması sonucunu vereceğinden, bu şekilde davranışların önlenmesi gerekmektedir.

5 — Bu itibarla, yatırım programı ve projelerinin hazırlanma ve uygulanması safhasında yakından izlenerek :

a — Yukarıdaki şartlara uymayan lojman inşaatına girişilmesinin önlenmesini ;

b — Yapılacak lojmanların sosyal konut standartlarına uygunluğunun sağlanmasını,

c — Mahalli İdareler de dahil olmak üzere ilgili kurum ve dairelerce hazırlanacak gelecek yılların yatırım programı tekliflerinde de bu şartlara uymayan lojman inşaatına yer verilmemesini, önemle rica ederim.

(İmza)
İsmet İNÖNÜ
Başbakan

III — Başbakanlığın ilgili tamim emirlerinin önemle ve dikkatle tetkik edilerek gerek 1963 yılı Bütçe yatırımları tatbikatında ve gerekse daha sonraki Bütçe ihzar ve uygulanmasında Mahalli id-

relerce de iş bu emre tamamen uyulmasını sağlayacak tedbirlerin alınmasını, bölgenizdeki bu konuyla ilgili denetimin genelge esaslarına uygun surette yapılmasını ve ilgideki genelgenin bütün ilgililere tebliğ edilerek gereğinin buna göre ifasını önemle rica ederim.

Ahmet KOÇAK
İçişleri Bakanı Y.
Müsteşar V.

T. C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü

Şb. Md. : Müs. 642 - PÜ/123 - 9/7546
Konu : İnşaat kredilerinde verilecek
avanslar Hk.

ZATA MAHSUSTUR VE ACELEDİR

I — 1963 yıllık programı, inşaat ihalelerinde müteahhitlere verilecek avanslar hakkında Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlığından alınan 6/4/1963 tarih ve kd. 5031. 04 - 1 - 63/1272 sayılı tamim yazıları örneği II. maddeye çıkarılmıştır.

II — 1963 yıllık programı, inşaat ihalelerinde müteahhitlere avans verilmesini bazı esaslara bağlamış bulunmaktadır.

İnşaat ihalelerinde avansın ancak, toplu halde demir, çimento gibi malzemelerin satın alınmasında veya mukavelede var ise ithalât için akreditif açmada, müteahhit adına doğrudan ilgili müessese veya bankalara yatırılmak suretiyle verilmesi gerekmektedir.

Avans tatbikatının ilgili dairelerce programdaki esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere gereğinin ifasını arz ve rica ederim.

III — Mahalli idareler yatırım konuları olan inşaat ihalelerinde bu esasların göz önünde bulundurulması zaruri olduğundan ; gereğinin buna göre ifasını ve ilgililere duyurulmasını önemle rica ederim.

Ahmet KOÇAK
İçişleri Bakanı Y.
Müsteşar V.

T. C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Sivil Savunma İdaresi Başkanlığı

Şb. Md. : Eğitim ve Neşriyat 93-7

Ankara

Konu : 1964 -1965 yılında
yapılacak eğitim Hk.

6/Ocak/1964

1 — 1963 yılında «21» il'de ve müesseselerde yapılan Sivil Savunma Kursları ile bütün vatandaşların Sivil Savunmayı benimsemesi ve öğrenmesini sağlayıcı mahiyetteki çalışmalara, daha geniş mikyasta olmak üzere 1964 - 1965 yıllarında da devam edilecektir.

2 — Çalışmaların verimli ve daha faydalı olmalarını sağlamak maksadiyle, ilgililere rehberlik edecek kifayette tamimler yapılmış, program ve broşürler bastırılarak gönderilmiştir.

Gönderilen bu rehberler kanunî sorumluluk ve yurt savunmasını sağlama heves ve heyecanı içinde dikkatle gözden geçirildiği ve hizmete samimî bir ilgi gösterildiği taktirde başarıya ulaşılacaktır.

3 — Yapılacak çalışmalar müteakip maddelerde açıklanmıştır. Bu tamimle eklerinin yıllık eğitim faaliyetlerine rehber olacağı dikkate alınarak daima el altında bulundurulmalı ve bir sıra ve plâna göre uygulanmalıdır.

4 — İllerde yapılacak kurslar :

a. Hassasiyet derecesi bulunan bütün illerde Tüzük Tasarısına göre kurulması gereken Sivil Savunma Servislerine kurs yaptırılacak ve bu hususta eklerdeki esaslar dikkate alınacaktır.

b. Bu illerde Sivil Savunma Yardımcı Servislerine de kurslar yaptırılacak ve bu konuda tüzük tasarısındaki esaslar uygulanacaktır.

c. Sivil Savunma Servisleri kurslarının planlanması ve uygulanmasının gerektirdiği masraflar istenecek ve sarfında 1963 yılı kursları için verilen esaslar gözönünde tutulacaktır. Bu esasları ihtiva eden tamimler eklidir.

d. Kurslar için teknik müesseselerden gerekli yardım yapılacaktır. (Karargâh Servisi kursu için PTT. Müdürlüğü, Sosyal Yardım kursu için Millî Eğitim Müdürlüğü, Kızılay Başkanlığı, İlk Yardım Servisi için Sağlık Müdürlüğü Kızılay Başkanlığı, Kurtarma Servisi için Bayındırlık Md, İtfaiye Md., Klavuz Servisi için Belediyeler, İdarî Makamlar, Emniyet Teşkilâtı vesaire) aynı şekilde, yardımcı servisleri eğitecek teşekküllere de yardımda bulunulacaktır.

e. Yardımcı servislerin kurslarının plânlanmasından ve mükelleflerin tesbit ve ilgili müesseselere tesliminden İdarî makamlar sorumludur.

Yardımcı servislerin kurslarından Servis Başkanları ve bunların bağlı buldukları müesseseler sorumlu olup eğitim masrafları diğer servisler meyanında hesaplanarak istenecektir,

f. Hassasiyet derecesi bulunmayan illerde yalnız il merkezlerince ilk yardım ve yangına karşı korunma kursları yaptırılacaktır. Bu kurslar da Savunma Sekreter ve Sivil Savunma Müdürlerince plânlanacak ve ilgili teknik daire ve müesseselerce yaptırılacak ve plânlanan kurslar için zarurî masraflar karşılığı ödenek istenecektir. Plânlar Harp Komitelerinden geçirilecektir.

g. Hassasiyet derecesi bulunan ilçelerde de, hassas illerde yapılan esaslar dahilinde kurslar yapılacaktır. Kurs Plânları ilçeler tarafından hazırlanacak, ilçelerde tetkik ve tasvip edildikten sonra uygulanacaktır.

h. Hassasiyet derecesi bulunmayan ilçelerde şimdilik kurs yaptırılmayacak gönderilen broşürlerle halka ve aydınlara bilgi verilmeğe çalışılacaktır.

5 — İllerde ve ilçelerde yapılacak diğer çalışmalar : (Halk Eğitimi)

a. Din adamlarına, yapılacak toplantılar ve tertiplenecek seminerlerle Sivil Savunma konuları izah olunacak, ayrıca kendilerine lüzumlu not ve broşürler de verilerek halka Sivil Savunma konusunda bilgi vermeleri sağlanacaktır.

b. Din adamlarının bu çalışmaları, muhtelif semt ve camileri zaman zaman ziyaret edilerek takip olunacaktır.

c. İl ve İlçe İdarî Şube Başkanları ile Okul, Hastahane, Fabrika, Banka ve benzeri bütün müesseselerin plânlama sorumlularının katılacakları seminerler tertiplenecek ve bu seminerlerde yıllık çalışma plânı da tetkik edilecektir. Bu çalışmalarda Ticaret ve Sanayi Odaları ile işbirliği yapılması fayda Bağlıyacaktır.

d. Gönderilen afişler, zaman zaman yerleri değiştirilmek suretiyle, halkın en çok toplandığı yerlere (Gar, İskele, Durak, Gazino, Kulüp, Sinema, Tiyatro, Lokal gibi) asılacaktır. Bunların uzun müddet kullanılabilmeleri için gerekli tedbirler alınmalıdır.

e. Veciz ve kısa, öğretici ve benimsetici cümleleri ihtiva eden pankartlar bastırılarak Müessese, Fabrika ve Okulların koridor, salon, yemekhane ve gazinolarına; tranvay, tünel, otobüs, tren, vapur ve benzeri yerlere asılacaktır.

f. Hassasiyet derecesi bulunan bütün il merkezlerinde daire ve müesseselerin yaptığı gibi, önemli merkezlere konmak üzere, teşhir levhaları yapılacak ve il dahilindeki çalışmaları gösteren resimlerle konuyu tanıtan ve öğreten şema ve levhalar konacaktır.

Bunlar zaman zaman değiştirilmek suretiyle cazip hale getirilmelidir.

g. Matbuatla sıkı temas sağlanacak ve matbuata yapılan çalışmalar hakkında haber vermekle beraber Sivil Savunma konularında bilgi verilecek yayınlanması sağlanacaktır.

h. Sivil Savunmayı yaygın hale getirmek ve halkın benimsemesini sağlamak maksadiyle açılan sergiler başarılı olduğundan, 1963 yılında sergi açan illerde sergiler daha müttekâmil şekilde yapılacaktır.

Bu illerden ayrı olmak üzere, Samsun, Sakarya, Gaziantep, Kayseri, Adana, Erzurum ve Konya'da sergiler açılacaktır. Sergiler hakkında ayrıca emir verilecektir.

i. Mahallî radyolarla (Okul ve radyoları dahil) Belediyelere ait hoparlörlerden haftanın muayyen günlerinde 3.5 dakika süreli Sivil Savunma konusunda halkı aydınlatıcı konuşmalar yapılacaktır.

j. Hazırlanacak bir plâna göre illere, merkezden yanlarında filmlerde bulunan konferansçılar gönderilerek konferanslar verilecek,

6 — Okullarda yapılacak çalışmalar :

a. Orta ve yüksek dereceli bütün okullarla üniversite fakültelerinde tüzük esaslarını göre Sivil Savunma teşkilleri (Servisleri kurulacak ve bu suretle öğrencilerin bu konu ile yakın ilgileri sağlanacaktır.

b. Servislere ayrılan idareci, öğretmen ve öğrenciler kendi bünyelerinde kurslara tabi tutulacaklardır.

c. Servislerin dışında kalan personele ilk yardım, yangınla mücadele, acil kurtarma ve serpintiden korunma konularında bilgi verilecektir.

d. Öğrencilere Sivil Savunma konularını canlandıran resimler yaptırılacak ve münazaralar tertiplenecektir.

e. Pankartlar bütün okullarda en uygun yerlere asılmış olacaktır.

7 — Müesseseler, Fabrika ve Hastahanelerde yapılacak çalışmalar :

a. Bütün toplu çalışma yerlerinde tüzük esaslarına göre Sivil Savunma Servisleri kurulacak ve servislere ayrılan personel kendi bünyelerinde kurslara tabi tutulacaktır. Yapılacak Sivil Savunma çalışmaları hakkında klavuz bastırılmış ve dağıtılmıştır.

b. Servislerin dışında kalan personele ilk yardım, yangınla mücadele, acil kurtarma ve serpintiden korunma öğretilenektir.

c. Müesseselerin bütün personeline Sivil Savunma nedir adlı broşür ile ikaz kartının dağıtılmasına gayret gösterilecektir.

d. Bütün müesseselerde pankartlar ve teşhir levhalarının yapılması ve uygun yerlere asılmasına çalışılacaktır.

e. Bütün müesseselerde Sivil Savunma eğitimi devamlı şekilde uygulanacağından daimî birer ders yeri ayrılmasına çalışılacaktır.

f. Teşkilatlanmada olduğu gibi eğitim faaliyetlerinde de müesseselerin mevcut organik teşkillerin (Sağlık, itfaiye, Teknik Onarım gibi) den faydalanılacaktır.

Plânlanmanın Sivil Savunmacılara, uygulamanın bu teşkillere ait olduğu gözönünde tutulmalıdır.

8 — Kolej’de yapılacak kurslar :

a. Kolej’in kuruluşundan beri planlandığı halde çeşitli sebeplerle şimdiye kadar yapılamayan,

- Müsteşar
- Müsteşar Muavinleri, Vali
- Genel Müdür ve Muavinleri,

için kısa süreli brifingler yapılacaktır.

b. Yeni atanan ve hiç bir kursa katılmamış olan idarecilere (İl Savunma Sekreteri, Savunma Uzmanı, S. Sav. Uzmanı, Sivil Savunma Mütchassısları, Sivil Savunma Müdür ve Memurları), Vali Muavinleri ve hassas kaza kaymakamlarına 15 gün süreli Genel Sivil Savunma Kursları yapılacaktır.

c. Sivil Savunma Servis Başkanları ile Yardımcı Servis Başkanlarına, kendi servislerinin öğretim, eğitim ve şevki idaresini yapabilecek seviyeye ulaşmalarını sağlamak maksadiyle taktik kurslar yapılacaktır.

d. Bakanlık, Genel Müdürlük, Müessese, Fabrika ve diğer bütün resmî ve hususî sektöre bağlı yerlerde bulunan uzmanlarla bu hizmeti tedvire memur olanlara, kendi Bakanlık, Genel Müdürlük. Üniversite, Okul, Hastahane ve müesseselerindeki personeli yetiştirmek, plânlamayı yürütmek ve olağanüstü hallerde ve savaşta sevk ve idareyi yapabilmeyi iktisap edecek şekilde yetiştirmelerini sağlayacak kurslar açılacaktır.

e. İleri yıllarda illerce ve merkezce gerekli hazırlıkların tamamlanmasından sonra açılacak olan eğitim merkezlerinin öğretmenlerini yetiştirmek maksadiyle teknik kurslar açılacaktır. Yapılacak kurslara ait ek cetvel Kolej Müdürlüğüne gönderilmiştir.

9 — Genel ve Müsterek Hususlar :

a. Ödenek isteklerinde teferruatlı ve kuruluşlandırılmış (tahmini) detaylı plân hazırlanacak ve İl Harp Komitelerinden geçirilmiş olacaktır.

İstenecek ödenekler ekli Fon Bütçesindeki bölüm ve maddelere uygun olarak ayrı ayrı hesaplanmalıdır.

b. Sivil Savunmanın tahakkukundan İdarî makamların sorumlu olduğu dikkate alınarak il dahilindeki çalışmalar mülkî âmirlerce yakından izlenecektir.

c. Son kurs günü servislerin tatbikatına ayrılmalı sosyal yardımın bir tatbikatı şeklinde kursiyerlere bir öğünlük yemek (kumanya) verilmesi de dikkate alınmalıdır.

d. Şimdilik kurslara katılan mükelleflere not verilmeyecektir.

v. Karşılıklı yardım esastır, ve kanunun âmir hükmü icabıdır. Bu sebeble iller dahilinde Sivil Savunma çalışmaları, idare âmirlerinin direktifleri dahilinde müesseselerin birbirlerini tamamlamalar şeklinde devam ettirilecektir.

Uzmanı bulunmayan müesseseler mevcut uzmanlara bağlanarak il dahilinde Sivil Savunma hizmetlerinden mahrum hiç bir müessese bırakılmıyacaktır.

f. Sivil Savunma çalışmalarında il dahilinde ve civarında bulunan resmî, hususî, yerli ve yabancı bütün müesseselerle Ordu Birliklerinden (Kara, Hava, Deniz Kuvvetlerine mensup birlikler) ve hayır cemiyetlerinde (Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu vesaire) kanun ve işbirliği tüzüğü esasları dahilinde faydalanılmalıdır.

g. Açılacak kurslarda Pasif Korunmadan devredilen malzeme ve teçhizat ile il dahilinde bulunan ve Servis Başkanlığına bağlı olan veya olmayan müesseselerin salon, dersane, malzeme, araç ve gereçlerinden istifade edilecek ve bu suretle kursların amelî olması temin edilecektir.

h. Bütün Sivil Savunma mensuplarının bir düşman saldırısında can ve mal kaybının en az olmasının, Sivil Savunmayı bilmek ve icaplarını yerine getirmekle mümkün olduğu ve böylece milli bekaya hizmet edebileceği hususunda devamlı telkin yapması gözönünde tutulacaktır.

i. inanmayan ve konuyu bilmeyen kimselerin inandırmaya ve öğretmeye muktedir ve muvaffak olamayacakları bir gerçektir.

j. Bakanlık, Genel Müdürlük, Başkanlık ve Üniversitelerle özel sektöre bağlı müessese ve fabrikalarda kendi personelinin yetiştirilmesi maksadiyle yapılacak bütün Sivil Savunma eğitimlerinin masrafı kendilerine aittir.

10 — Sivil Savunma çeşitli tamim ve yayınlarla belirtildiği gibi yurt savunmasının bel kemiğidir.

Bilerek bu çalışmaya katılmamak veya çalışmalarını aksatıcı şekilde davranmak yurt savunmasını zedeleyecektir.

Bu gibi menfi engelleri aşmak ; bilmediği ve anlamadığı için gayrete katılmayanları yetiştirmek Sivil Savunma mensuplarına ve Servis Başkanlarına düşmektedir.

Başarıya ulaşmanın inanarak çalışmak ve inandırmakla mümkün olduğu daima hatırdta tutulmalıdır. İdare ve müessese âmirlerinin yakın ilgileri başarının başlıca şartlarındandır.

Bu cihetle her zaman bu husus gözönünde tutulacaktır.

Gereğini rica ederim.

Ahmet KOÇAK
Müsteşar
İçişleri Bakanı Y.

Yargıtay üyesi Adil Sanal, Hakkı Egeseli ile Ankara hakimi Edip Şimşek tarafından yayınlanan ve 50 lira bedelle satışa arzedilen (Gümrük ve Tekel Kaçakçılığı mevzuat ve tatbikatı) adlı eser tadilleri ile bütün kaçakçılık kanunlarını, tüzük ve yönetmelikleri, tatbikatta mühim görülen mes'eleleri İlmî bir şekilde izah ederek Yargıtay tevhibi içtihat, Genel kurul ve daire kararlarını, alâkalı kanun maddelerini kapsadığından meslektaşlarla emniyet mensupları için faydalı ve tavsiyeye şayan görülmüştür.

Arzu edenler adı geçenden temin edebilirler.

Dergi

İçişleri Bakanlığı Mahallî İdareler Genel Müdür Muavini Sedat Erdoğan tarafından yayınlanan ve 25 lira bedelle satışa arzedilen (Mahallî İdareler Mevzuatı ve Tatbikatı) adlı eser kapsadığı konular yönünden meslektaşlara ve Mahallî İdareler Mensupları için faydalı ve tavsiyeye şayan görülmüştür.

Arzu edenler adı geçenden temin edebilirler.

Dergi

İçişleri Bakanlığı Mülkiye Müfettişi Ziya Çöker tarafından yayınlanan ve 15 lira bedelle satışa arzedilen (Belediye meclisleri vazife ve yetkileri) başlıklı eser kapsadığı konular yönünden mahallî idarelerle belediyeler için faydalı ve tavsiyeyi şayan görülmüştür.

Arzu edenler adı geçenden temin edebilirler.

Dergi
